

20 LET

VLASTIVĚDNÉHO

SBORNÍKU

OKRESU

NOVÝ JIČÍN

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

OKRESU NOVÝ JIČÍN

SVAZEK **40**

Přední strana obálky:
Bronzová nádobka typu Štramberk
Bronzový poklad z Monkovic
Reprófo M. Kmentová 1987

K JUBILEU VLASTIVĚDNÉHO SBORNÍKU OKRESU NOVÝ JIČÍN

Univ. prof. PhDr. Josef Bartoš, DrSc.

Stránky tohoto sborníku byly v posledním období věnovány do značné míry významným mezinárodním v rozvoji vlastivědné práce na Novojičínsku, zejména stoletému výročí vzniku muzea v Novém Jičíně. Bylo by nesprávné, kdybychom v těchto souvislostech nezapomněli i další jubileum, a to dvacet let od vydání prvního čísla Vlastivědného sborníku okresu Nový Jičín. To, že se tak děje ve čtyřicátém čísle, dostatečně svědčí nejen o systematickosti (dva výstupy ročně), ale především o životnosti tohoto periodika. Jistě by to nebylo možné, kdyby sborník neměl dostatečně institucionální, autorské a redakční základy, kdyby neobdržel podporu okresních orgánů a na druhé straně i odezvu v řaděch poměrně širokého okruhu čtenářů.

Připomínáme-li se ke gratulacím, činíme tak v přesvědčení, že vlastivědné časopisy a sborníky plní v jednotlivých okresech a krajích mimořádně významnou a nezastupitelnou roli při rozvoji vlastivědné činnosti a ve výchovné práci, která je zaměřena k poznání minulosti i přítomnosti, přírody i společnosti v nejbližším okolí, tj. prostředí, v němž lidé žijí, byli a pracují, a němž se realizuje jejich vztah k domovu a socialistické vlasti.

Připomínáme si zde espoň v hesloité podobě, jaké posílá a jaké školy by měl vlastivědný časopis nebo sborník plnit, resp. na co by neměli jeho tvůrci a autoři zapomínat, i když každému určíme jistou specifickou; v našem případě jde vedle přírodního prostředí zejména o ekonomicko sociální faktory a v posledně jmeně pak o dřívější národnostní diferencovanost dnešního Novojičínska.

Především bychom měli mít vždy na paměti, že stránky vlastivědných časopisů nejsou a nemohou být jen a jen prostředkem pro zveřejnění byť sebevýznamnějších výsledků vědeckého výzkumu. Jde o široký orgán, který musí stále myslet na čtenáře, na jeho potřeby, čímž samozřejmě nemyslíme jen nějaké individuální zájmy, nýbrž nutnost přispívat k sebevzdělávání a sebevzděmání společenské populace v určitém regionu. Nedopustíme se proto chyby, jestliže vedle nových poznatků budeme znovu a nově systematizovat, případně jen připomínat i poznatky sice již známé předcházejícím generacím i současným specialistům, ale které se nestaly ještě terčem součástí vědomí širokých vrstev a zejména dorůstající generace.

Již z podstaty vlastivědného zaměření časopisu či sborníku vyplývá, že by neměl upouštět, nebo obráceně řečeno, že by měl v příslušných proporcích věnovat pozornost všem složkám společnosti a jejího životního prostředí, tj. přírodě i materiální a duševní kultuře, hospodářské i politické a umělecké sféře, minulosti i přítomnosti a také budoucnosti. Je ovšem samozřejmě, že hlavní pozornost bude věnována, jak tomu již tradičně také je, zejména historickému vývoji a přírodnímu prostředí, ovšem vždy a důrazem na přítomnost.

Každý vlastivědný časopis se orientuje na víceméně přesně vymezený region. Neměl by proto nikdy zapomínat, že jeho povinností je také věnovat se, sice odstupňovaně, ale relativně rovnoměrně, celému „zájmovému území“. Je ovšem i zde pochopitelné, že větší prostor bude vždy přidělen nejvýznamnějším částem regionu. Někdy však nelze zapomenout, že sledovaný region je jen velmi relativně samostatnou částí větší celku. V dnešní socialistické vlastivědě nemá prostě místo izolovaný lokálpatriotismus.

Dnes je v každém okrese i kraji rozmístěna poměrně rozsáhlá a kvalifikovaná vědecká a odborná kapacita institucí i specialistů, takže již dávno skončila éra jen víceméně amatérských publikací. To samozřejmě vůbec nezna, nemá pomíjet spolupráci s místními znalci a nadšenci, na druhé straně však je třeba se orientovat i na vysokou kvalifikovanou úroveň mimo region, zvláště když mají k sledované oblasti nějaký bližší vztah. Budíž však i zde připomenuto, že vlastivědná práce není jen záležitostí rozumu, je to i věc srdce.

Pokud jde o vlastivědná periodika (bibliograficky řečeno pravá i nepravá), spočítat jejich význam i v tom, že svým způsobem překonávají bariéru mezi odlišnou sdílel rostoucího, ale velmi nesourodého a rozdílného proudu informací a jeho příjemci v podobě „běžných“ uživatelů. Na to je třeba myslat ve všech částech tak či onak strukturovaného obsahu každého sborníku. Je nejlepší uvažováním pro časopis, jestliže je čten se zájmem a zaujetím téměř od začátku až do konce. Bude ovšem třeba i nadále sledovat optimální proporce mezi těmi částmi, které budou směřovat hlavně k dalším specialistům a které budou určeny relativně širokému okruhu čtenářů. Ize jen vyslovit názor, že o vlastivědných časopisech by měl druhý zřetel spíše převážovat.

Vlastivědné časopisy a sborníky, a nakonec i ostatní publikace tohoto typu, jsou důležitým nedoceněným iniciátorem, koordinátorem a organizátorem vlastivědné práce. Jde zejména o spolupráci všech zainteresovaných okresních institucí i příslušných odborníků. Zde nemá jakékoliv „institucionální omezenost“ odůvodnění a místo.

Konečně je třeba připomenout, že vlastivědná periodika jsou v příslušném regionu i v jiném smyslu kronikou, dokumentačním a informačním orgánem. Proto sem vedle vědeckých textů a odborných a popularizačních článků přájem i vždy patří i oddíly různých zpráv a zejména části bibliografické a recenzní. Jde o to, aby i v tomto směru vlastivědné časopisy a sborníky napůsobili jako nesourodý konglomerát materiálů podle hesla co kdo napsal a poslal, ale aby i zde byla zřejmá systematická a koncepčnost.

Nevzdá-li bychom tyto úvahy, kdybychom nebyli přesvědčeni, že jubilejní sborník patří v nejednom směru k nejhodnotnějším a přímo k nejlepšímu a náš. Nežak předtím kvalitě podléhá — a také zapovídá.

K DVACETI LETŮM VLASTIVĚDNÉHO SBORNÍKU OKRESU NOVÝ JIČÍN

Jan Hanák

Čtyřicetým číslem uzavírá Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín dvacet let své práce, a to se stal dosud největší českou vlastivědnou publikací řadou v našem okrese. U jeho zrodu byli zkušení vlastivědní pracovníci, z nichž některé spolupracovali ještě a vlastivědným sborníkem „Kruvošsko“, který vycházel v Novém Jičíně před druhou světovou válkou od roku 1932 do okupace a po ní ještě v letech 1945 až 1948. K nim se přidružili další regionalisté, kteří v padesátých a na počátku šedesátých let pokračovali ve vlastivědné práci v příležitostných publikacích vydávaných v různých místech okresu. Teprve po zřízení Vlastivědného ústavu v roce 1964 se mohlo přitupit k vydávání periodika, které by splňovalo potřeby vlastivědného bádání na vyšší úrovni, zvláště po utvoření nového okresu v roce 1960. Bylo nezbytné sjednotit dosavadní publikační činnost, která se v druhé polovině padesátých let silně rozvíjela ve Blíževoce, kde bylo vydáno dvacet čísel sborníku „Blíževoce“, v okrese Nový Jičín, kde vyšlo osm čísel „Novojicko“ a rovněž v oderské a spálovské části okresu Vítkov, kde tehdy vycházelo „Vítkovsko“ a po něm krátko „Oderské vichry“. Také kulturně vyspělé Frenštátsko mělo pevnou vlastivědnou tradici s řadou významných pracovníků, kteří rovněž příležitostně publikovali.

V nově utvořeném okrese vznikly nové školy politické, hospodářské a kulturní. Měnila se jeho ekonomická struktura, začal převládat průmysl, integrovali cestou se ubíralo zemědělství a také státní správa. Ke změnám docházelo ve školství a kultuře, život v okrese se měnil z roku na rok. Na všechny změny bylo třeba reagovat i ve vlastivědné práci, musely se odrazit i v obsahu nové publikace, její první svazek vyšel v říjnu 1967. Musel se především rozšířit okruh dopisovatelů z různých částí nově utvořeného okresu, ale i o příspěvatele mimo okres, kteří měli o maji k našemu regionu dobré vztahy pracovní. Ji přátelů. A to se během několika let podařilo. Byli získáni pracovníci z opavského státního archivu, ze Slezského ústavu, Památníku Petra Bazarova, z ostravské pedagogické fakulty, z olomoucké a brněnské univerzity a dalších vědeckých ústavů. Obobcovali náš sborník cennými příspěvky, které bychom vlastními silami obtížně a drahou opatřovali. Za dvacet let se kolem sborníku soustředilo několik desítek domácích i „přespolních“ autorů, kteří napsali stovky článků a pojednání, které již dnes slouží jako cenný materiál k dalším pracím a výzkumům v mnoha oblastech hospodářského, politického a kulturního života Novojičínska.

Největšímu zájmu dopisovatelů se těší bohatá historie okresu, ať starší, nová i nejnovější. Vždyť jde o území ležící na rozhraní Moravy, Slezska a Těšínska, které velmi často měnilo feudální vrchnost, prožilo velké hospodářské, sociální, náboženské a národnostní otřesy, mělo pohnuté dějiny dělnické třídy, komunistické strany a zvláště těžce prožilo okupaci. Mohlo by se zdát, že minulost Novojičínska byla již dostatečně vykrývána v mnoha českých i německých regionálních publikacích, i zde však platí ověřené pravda, že čím hlouběji se historie studuje, tím více se odhalují bílá místa a vyvolává nutnost doplnit a i opravit

mnoha, co napsali předchůdci v pevné víře, že se dopracovali pravdivých zvěřů. V uplynulém dvoacetletí oslavovalo náleží město a obce výroby svého vzniku. Proto byly jubilejními Příbora, Frenštátu p. R. a Falešova věnovány samostatné svazky a dalším počtosti větším i menším obcím obsáhlo pojednání, které přibližilo občanům nejen minulost, ale i současné budovatelské úsilí. V mnoha člencích se naše veřejnost mohla seznámit s revolučními tradicemi okresu od nejstarších dob do současnosti, s bojem dělnické třídy a KSC, s významnými osobnostmi, se zápasem o národní a sociální práva českých lidí na zdejším jazykové hranici. Sladovale se nejen poznání minulosti, ale šlo mnohdy i o její očistu od šovinistického námosu a neprovád, jak jsou interpretovány v poměrně bohaté německé regionální literatuře a šilony revanšisty z řad odsunutých Němců našeho okresu.

Mnoho místa ve čtyřiceti svazcích sborníku zaujmou články a přírodním bohatství, jeho krásy, ale i nezbytné ochrany. Největší zásluha na velkém množství článků této proveniencie mají pracovníci Vlastivědného muzea v Novém Jičíně. Splatili se tak zásluhy dluh, který na tomto úseku naše vlastivědná práce stále má, a zdůraznilo se nutnost bojovat i v našem regionu za čistotu vod, lesů, uchování vzdálených druhů rostlin, ptactva a zvěře.

I ekonomika okresu našla zájeme mezi našimi dopisovateli. Řada článků nás seznamuje s historií průmyslových závodů, s vývojem združstevňování zemědělství a se socialistickou výstavbou. Závažnost ekonomicko-sociálních problémů si vyznačí samostatné publikace, což se již začíná realizovat. Proto články ve sborníku z oblasti ekonomiky mají spíše historicko-informativní charakter.

Významné místo ve sborníku zaujmou početné statě z oblasti školství a kultury. České školství sestávalo na Novojičínsku významné místo v zápasu o národní svobodu, o pokrok a vzdělanost. Potvrzují to články o vývoji základních a středních škol i o záslužné práci mnoha významných učitelů. Co bylo vzpomenuo o úloze školy, platí v plné míře i o kultuře. Z mnoho příspěvků jsme se dověděli o dosud skrytém bohatství lidových zvyků v různých částech okresu, o větrných mlýnech, nářečích, krojích, o stavbách, ale i o spisovatelích, malířích, hudebních umělcích české, ale i německé národnosti, kteří se v tomto kraji narodili, nebo zde působili.

Vydávatel i redakční rada jsou si vědomi, že úroveň sborníku je třeba stále zvyšovat. Aby každý svazek byl pestrý vyvážeností článků, které by měly být čtenářům obsažením i formou přístupné, zajímavé a čtivé, aby zahrnovaly všechny části okresu. Vlastivědný sborník musí také plnit úlohu doplňující učebnice, měl by být pomocníkem učitelům všech stupňů škol, především vyučujícím dějepisu, občanské nauky, přírodních věd, aby mohli na místních historických událostech a přírodních podmínkách přibližovat žákům a studentům revoluční tradice i budovatelské úsilí, a tím posilovat národní hrdost a lásku k domovu. V našem okresu je mnoho obcí nově osídlených po druhé světové válce a právě zde je nezbytné upozorňovat starší a mladou generaci na bohatou a zajímavou minulost místa, které si zvolili za nový a trvalý domov.

Ve srovnání s dobou, kdy vydávání vlastivědné publikace bylo záležitostí několika nadšenců, se podmínky pro vydávání našeho sborníku značně zlepšily. Vydávatelem je Okresní vlastivědné muzeum, má plnou podporu u státních a stranických orgánů i občanského a kulturněho výkonného redaktora, předního regionálního úř. Adolfa Turka. Aby však sborník mohl i nadále plnit své poslání, potřebuje další příspěvatelů ze všech oborů společenského a hospodářského života. Několik mladších se podíleli rískat v posledním desetiletí. Nelze zapomenout, že za posledních dvoacet let opustilo naše řady mnoho zkušených dopisovatelů —

Květoslav Kodlík, Jeroslav Štinut, Miloslav Bořík, František Horečka, Alois Zbavitel, Ludislav Hošek, Alois Gregor, Bohumír Štinodal, Cyril Hykal, Emil Hanželka, František Hanželka, Gustav Říčan, Antonín Brňák, Vladimír Plochý, Miroslav Klok. Jejich články zůstanou provždy ceniným vkladem do pokladnice naší regionální literatury. Kromě vzpomínky jim touto cestou vyjadřujeme dík za práci pro náš sborník. Současné si tím nabíhává uvědomujeme potřebu jejich náhrady, neboť úroveň časopisu stoupá či klesá s kvalitními příspěvky. Proto chce být tento vstupní příspěvek do jubilejního čtyřicetého čísla i výzvu především mladým vzdělaným pracovníkům všech profesí, aby se stali dopisovateli sborníku a zaplnili tak místo těch, kteří vlastivědné práci věnovali mnoho nadšené práce, talent, nezříklost a lásku, bez které se dělat nedá.

Přejeme Vlastivědnému sborníku, aby své poslání plnil ještě lépe i v dalších letech. Ať v jeho člencích najdou poštěně čtenáři současní i budoucí, ať jsou jim zdrojem poznání a srovnání minulého se současným. Čtenářům děkujeme za dlouholetou přízeň a předem i za připomínky, které rádi uvítáme jako pobídku pro zlepšení naší práce.

K 100. VÝROČÍ MUZEJNÍ A VLASTIVĚDNÉ PRÁCE V OKRESE NOVÝ JIČÍN

(Ze slavnostního projevu předsedy ONV ing. Františka Bílho na oslavě k 100. výročí muzea v Novém Jičíně 18. září 1987)

Vážené soudruhy a soudruzi,

jestliže se dnes zamýšlíme při příležitosti 100. výročí vzniku muzea v Novém Jičíně nad jeho prací, dosaženými výsledky a podílu na kulturním životě v našem městě a okresu, oblédnáme se olespat na některé úsky jeho stoleté cesty jako jedné z nejstarších kulturních institucí tohoto druhu nejen v našem kraji, nýbrž i na Moravě. Novojičínské muzeum bylo založeno rozhodnutím Městské rady Nového Jičína dne 21. září 1887 a má za sebou stoletou cestu vývoje o vlastivědné činnosti. Za toto období prošlo mnohá proměny organizací, změnil se rozsah jeho zaměření i poslání od místní, dobrovolné občanské a kulturní činnosti až po dnešní rozlehlou činnost muzejní, výchovně vzdělávací, stavebně restaurátorskou, ochrannou, dokumentační, výstavní a metodickou. Dnes zaujímá novojičínské muzejnictví významné místo v systému socialistické kultury našeho okresu i kraje. V některých oblastech dosahuje úspěchů i za hranicemi okresu. Cesta k tomu cíli byla náročná, složité a měla své problémy i úskalí. K dosaženým úspěchům vedla profesionálních pracovníků ve vlastivědné a muzejní práci pomohla dobrovolná a obětavá práce řady vlastivědných pracovníků v celém našem okresu. Při zamýšlení se nad minulostí můžeme s pocitem odpovědnosti konstatovat, že

pracovníci muzejnictví spolu s daným historickým zázemím v mnohém byli účinnými pomocníky socialistického budování, zejména v posledních desetiletích.

Z bohaté historie paměti generací minulých, z jejich osudů a životních zkušeností chceme na základě objektivního posouzení čerpat poučení pro nás i generace příští.

Dovolte proto v příležitosti tohoto výročí jen velmi stručně se zamyšlet nad historií muzejní a vlastivědné práce v našem okrese. Je pozoruhodné, že na vybudování sbírek novojičínského muzea se v prvních letech jeho existence také podíleli významní čeští badatelé, jako byl proslulý archeolog prof. Karol Malča a přírodovědec prof. Josef Těklý. Vývoj tohoto muzea do 1. světové války napřetržil rámcem muzea městského. Udělali si, světově imperiálnícké výsky 1914 až 1918 se dotkly značně negativně muzejní a vlastivědné práce, která se fakticky úplně zastavila. V následujícím vývoji se dostalo novojičínské muzeum do vlivu ideologie německého nacionalismu a sudetoněmecké šovinisty. Se vznikem somatného československého státu, českých úřadů a institucí a s rychlým rozvojem českého školství a české kultury po roce 1918 zavládá na celém Novojičínsku čilý společenský ruch. Rozvoj českého kulturního života nelezl vývoj i v rostoucím zájmu o muzejní a vlastivědnou práci, která se v prvních poválečných letech soustředovala zejména kolem českých muzeí v Příboře a ve Štamberku. Později udělali po mnichovském diktátu dopodily mimodělné užívání na veškerý společenský a kulturní život českého obyvatelstva. Nastolili námečtí fašistické okupace znamenalo i potlačení české vlastivědné a muzejní činnosti. Česká muzea v Příboře a Štamberku byla uszovfena a přestala vyvíjet jakoukoliv činnost. Za následujících válečných poměrů a událostí utrpěla válné škody, jímž se nevyhnulo ani muzea v Bílovci, Kuníně, Odrších, Fulneku a v Novém Jičíně. Nové perspektivy se otevřely před námi zemí a naší kulturou historickým vítězstvím Sovětského svazu nad německým fašismem a osvobozením naší země o vítězstvím národní a demokratické revoluce. Řízy po osvobození obnovila svoz činnost česká muzea a bývalá německá muzea byla přebudována na česká. V poválečných letech byla vlastivědná a muzejní činnost rozvíjena hlavně na bázi dobrovolnosti. Do roku 1950 se okresní vlastivědná muzea v Novém Jičíně, Bílovci a Frenštátě omezovaly převážně na sbíratelskou činnost, v níž bylo dosaženo pozoruhodných výsledků. Zaměřením koncentrace muzejní a vlastivědné práce v rámci bývalých okresů se realizovala jen částečně a faktické předpoklady pro ni doadily v našem okrese až po územní reorganizaci v roce 1960, kdy bylo v roce 1964 muzejnictví v našem okrese soustředěno v bývalém vlastivědném ústavu. Dnešní Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně a muzejnictví vůbec se svým posláním i ve výchovné vzdělávacím procesu prvévme řadí na jedno z prvních, čestných míst v celém komplexu výchovy a vzdělávání.

Historické zázemí, které máme v našem okrese k dispozici, může s uchem a schopnostmi muzejních pracovníků významně ovlivnit vlastenecký, citěnný a svědomitý našich pracujících a mládeže, upevňovat internacionálistum, vytvářet příznivé kulturně politické klima, a tím napomáhat k úspěšnému plnění programové linie vedoucí síly naší společnosti — Komunistické strany Československa. Poučení historii vždy napomáhá překonávat nejen dobové problémy, ale i nalézt správné východisko do příštích dnů. A na to bychom neměli nikdy zapomínat, k tomu vést o vychovávat zejména naši mládež generoci. To je velmi závažná a potřebná práce. Najde jen o kulturní, ale i politické a materiální hodnoty, nahromaděné tvůrčí lidskou činností. Jméne řadí a oceňujeme všechny ty, kdož se na tomto úkolu úspěšně podílejí, spjujete současnost s budoucími úkoly. Prvořadým úkolem však musí v činnosti vlastivědného muzea o muzejnictví vůbec být vše, co v nejjirším masovém měřítku napomáhá nejen poznání historie, ale to

vyplývá z ní jako poučení pro přítomnost i pro plnění úkolů příštích. Proto je nutné, aby vše, co se v oblasti muzejnictví a výtvarného umění realizuje, bylo přístupné a srozumitelné co nejjirší veřejnosti. V posledních 15 letech byla činnost OVM také zaměřena na dokumentaci socialistické přítomnosti a její prezentaci pro širokou veřejnost. Výrazně zastoupení v této oblasti má práce s mládeží generací, která se může prostřednictvím stálých expozic v Novém Jičíně, Štamberku, Bílovci a jinde seznamovat s revolučním tradicemi, národně osvobozeneckým bojem, historií KSČ a dělnického hnutí v našem okrese včetně družebních styků okresů Nový Jičín — Kolář na Donu. Tyto expozice jsou vhodným doplňkem vlastivědného učiva s orientací na své okresy. Cenné je novodobá expozice ve Štamberku, kde se podíleli uměle zúčastnovení partyzánské hnutí z této oblasti. Je to i významný podíl na budování sílel tradic v Bílovci, Klimkovicích a dořích místech. Zvlášť výrazný je podíl Okresního vlastivědného muzea na výstavní činnosti v okrese, kdy muzeum nabrozuje galerijní činnost. Dostávají zde prostor k prezentaci své tvorby výtvarní umělci z okresu, kraje i CSR. Oceňujeme také práci OVM s mládeží na úseku státní ochrany přírody a její postupné získávání k řešení otázek ekologie. Nelze opomenout ani zdořil přednášky a besedy a historii dělnického hnutí a KSČ na Novojičínsku, starost o obnovu a restauraci památkových objektů, oceňujeme i publikační činnost a v neposlední řadě i hodnotné kulturně výchovné akce pro širší veřejnost.

Za vše, co bylo vykonáno, a není toho málo, soudužsky a upřímně děkujeme všem pracovníkům OVM, jeho pobočkám, stránicím organizaci, společenským orgánům, vedení v čele se soudruhem ředitelem PhDr. Františkem Schwarzem a všem, kdož úzce spolupracovali i mají svůj podíl na dosažených úspěších. Velmi dobrá je rovněž spolupráce OVM a podniků okresu, mezi něž patří n. p. Autopal, Tanok, Tatra Kopřivnice, Vojánka Studénka, a s národními výbory. Soudužsky za ni děkujeme. Na dobrých výsledcích práce našeho muzea se podílejí dobrovolníci kulturní a vlastivědní pracovníci, kteří po Měto spolupracují s OVM. Patří k nim kupříkladu prof. Jan Hanák, akad. malíř Vlastimil Holub a řada dalších, kteří budou dnes po zdsuze oceněni. Je to dobrá bilance práce a činnosti Okresního vlastivědného muzea i jeho dobrovolných spolupracovníků. Je naplněna úsilím a nově pojetí a pokrok. V současném úsilí celé naší společnosti a naplnění programové linie naší komunistické strany jistě aktivně pomůžete i vy — pracovníci vlastivědného muzea, o to jak při hledání a uplatnění optimálních cest na rozvoj naší společnosti, tak při socialistické přestavbě, a to tím více, neboť voše činnost se rozvíjí v období významných celospolečenských historických výročí, jako je 70 let VRSR a 40 let Únorového vítězství pracujících Československa nad buržoazií.

Při splnění nesnadných a složitých úkolů, které před námi vyčníjí XVII. sjezd Komunistické strany Československa, počítáme plně i s vámi — pracovníky OVM. Vycházíme z poučení, že odrazovým můstkem pokroku může být vždy jen realističtí pohled na minulost i současnost, smělé, ale i přitom realizovatelné úkoly, že více socialismu znamená více usilovat o vzájemné vlastenecké cíle, více občanského zapojení a větší starost o mír.

Dovolte mi, abych závěrem jménem Sm XV KSČ, Sm KNV, OV KSČ, ONV i jménem městských orgánů a přítomných delegací z podniků upřímně a soudužsky poděkoval všem pracovníkům Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně a jeho zařízením a pobočkám za vykonanou práci.

Do další závažné práce chci všem přátit mnoho tvůrčích úspěchů, štěstí, spokojenosti a dobrého zdraví. Blahopřeji všem ze srdce ke 100. výročí váleho muzea, jemuž přeji do desítekletých příštích šťastnou budoucnost v podmínkách trvalého světového míru a vítězství socialismu na celém světě.

PRAVĚKĚ OSÍDLENÍ NOVOJIČNSKA

Emmanuel Grepš

Každý okres v naší socialistické vlasti má svůj historický vývoj, v němž můžeme spatřovat průběh různých prouh, z něhžž máme při podrobnějším čtení nalozat mnohá odpovědi na to, co nás zajímá. I náš novojičnský okres patří mezi okresy s bohatým historickým vývojem. Jeho rekonstrukce zejména v pravěku je určitou systémozou bodů nejza z hlediska daného regionu, ale i z hlediska vývoje pravěku na Moravě.

Historický vývoj současného okresu Nový Jičín sahá do prehistorie. V prvo-počátcích, v době ledové, zhruba před 700 000 l. př. n. l. zasáhlo naše území kontinentální ledovec. V období mindelského glaciálu halštrovský ledovec zasáhl oderskou část Moravské brány nejdále do okolí Fulneku, kde zanechal své usazeniny (glaciolokustrinní a glacioluvialní pletky s šedě souvkové hlíny). Mladší, sádký ledovec dospěl ve své závěrečné fázi až do Porubské brány, kterou od-těkaly jeho tavné vody do povádi Bačovy a Moravy (viz mapa). Nynější evropské rozvodí v Blatětině však nepřekročil. K jeho usazeninám kromě jezerních písků a štěrku a žlutých souvkových hlín patří zejména četná erotika (bládné balvaný) nalezená u Bernartic n. O., Nového Jičína, Palčova, Fulneku, Jarlochovic, Blavce, Slatiny a Lubiny. Halštrovský ledovec, který pronikl až k Fulneku, zanechal po sobě prostor bez vegetace. Po jeho ústupu při postupném oteplování se šířilo poměrně rychle rostlinstvo, ve kterém se ještě zachovaly některé elementy terciární flory. Lesy byly tvořeny převážně borovicí se slabou příměsí dubu, jilky, hebrů a javoru. Ve vyšších polohách se rozkládaly bohaté lesy jehličnaté tvořené jedlí, smrkem a borovicí. Tyto lesy se střídaly s formocemi stepní vegetace tvořené bylinnými společenstvy. Po interglaciálním optimu v halštrově se projevilo nové ochlazení, zejména vzhledem rozšířením břity a borovice na úkor listnatých lesů. Naše území bylo postupně ochuzováno o lesy až na malé řídké porosty borovice a břity, takže převládaly bylinné formace. Území bylo přetrženo novým ledovcem sádkým. Z dřevin se vyskytly borovice, smrk, bříza, vrba a jilm. V interstodíu sádko-wurtakém bylo z počátku ještě drsné podnebí ponaující v naší oblasti brzy po ústupu sádkého ledovce. Pevnědalo bylinné vegetace, lesy byly ještě řídké borobřízové. Další oteplování se projevilo ústupem subarktických lesů, za klimaticky náročnější lesy se smrkem a jedlí, mezi nimiž ne objevují lípa, dub, líska, jilm a hobr. Za posledního glaciálu bezlesé bylinné společenstvo připomínající bezlesou keřčkovitou tundu vystřídalo původní teplomilné smíšené lesy. Pevnědno část území byla bezlesá, pouze místy se zachovaly drobné řídké lesíky s příměsí břity. Po zánich dvojitě kontinentálního zalednění nejzje informování o druhé skladbě zvířeny o ani o staropaleolitickém osídlení. Zdá se, že většina stop byla působením ledovců zohledna. Je však pravděpodobné, že náš okres byl několikrát navštíven Homo erectus erectus. Náš předpoklad je, že to řešnějš, neboť v blízké Ostravě-Přivoze bylo v roce 1942 nalezeno v druhotné poloze levalleiské jádro. První doklady pravěkého osídlení okresu doklá dájí nalezy K. J. Mašky z obou jeskyní na Kotouči (jeskyně Šipky a Čertovy díry), kde vedle velkého množství kosterních pozůstatků zvířeny typické pro

würmáký interstadiál W 2, nalezi kvarcitovou industrii se zobkovanou retuší – šipkami. Je to koncová fáze středního paleolitu ve skupině typického mousterienu, které v průběhu interstadiál W 2 buď zaniká nebo splývá s okolním již čistě mladopaleolitickým prostředím (K. Valoch 1965, 34). Z jeskyně Šipky, kde je znám sled vrstev celého würmákého glaciálu (W 1 až W 2), pochází rovněž jediný doklad kosterních pozůstatků klasického neandertálcé Homo sapiens neandertalensis – Šipecký čelist. Některé novější názory řadí šipeckou čelist mezi progresivní neandertálcé a přímou návazností na Homo sapiens sapiens, jač je uváděno z Tobanu a Škhal (Homo sapiens palestinensis). Další nálezy z obou jeskyní spadají až do období druhého würmákého interstadiálu W 2, vlastního mladého paleolitu. Mladopaleolitické nálezy uložené v Moravském mezu v Brně byly interpretovány K. Valochem (K. Valoch 1957), jako gravettské (cca z 30 až 28 000 l. př. n. l.) a jsou shodně s gravettskými nálezy z Ostravy-Potkovic zjištěné v roce 1952 a 1953 B. Klímou (B. Klíma 1955). Z obou kotoučských jeskyní byly interpretovány další mladopaleolitické nástroje patřící magdalenienu (15 až 10 000 l. př. n. l.). Z Kotouče byla určena pozdně paleolitická industrie interpretována S. Venclem jako neoliticko-eneolitické kamenné industrie. K jeskyninm stonauitím okresu patří i stonauitě pod širým nebem zjištěné v okolí Nového Jičína, v Blavci, Fulneku, Přibole a Závěšicích. V poslední době byly učiněny další nálezy z okolí Přibora, v jehož okolí bylo zjištěno více než 60 lokalit. Jejich objevitel je interpretuje jako mezolitické (střední doba kamenná, 10 000 – 5 000 l. p. n. l.). Přes výskyt některých drobnouvarých typů kamenné industrie je nelze spolehlivě zařadit. Snad jsou produktem pozdně paleolitického vývoje tak, jak bylo konstatováno pro některé stonauitě v okolí Nového Bohumína. Jedinou bezpečně určenou mezolitickou lokalitou patřící do okruhu švédsko-tardenoisienu je Opava-Kylešovice (B. Klíma 1946).

V 5. tisíciletí pronikají na naše území, zejména do zeminědělsky výhodných poloh do 300 m n. m. neolitické zemědělské neolitické civilizace, lid s volutovou keramikou. Jejich přítomnost dokládá sídliště v Blahutovicích a na Kotouči v Štramberku. Keramický materiál z Blahutovic a z Kotouče patří do mladšího IV. stupně volutové keramiky. Z Blahutovic byla zjištěna pazourková industrie, hlazená industrie a sídelní objekty. Do období neolitu, ovšem bez jakéhokoli bližšího kulturního a časového určení, patří i to místo a nálezy ojedinelých kamenných sekerak, sekeromlatů a zrnětek (Blilovec, Bravantice, Hárka, Jestřáb, Líhňot, Lubojaty, Stachovice a Štramberk).

Z poloviny 3. tisíciletí př. n. l. byly na Kotouči nalezeny některé kovové předměty (mědná brýlovitá ozdoba, stříbrná štítová pučlice a 2 měděné sekery) doprovázené keramikou pozdně lengyelského okruhu, keramikou jordanovskou a jevíškovickou. Mědná brýlovitá ozdoba a zejména stříbrná štítová pučlice je unikátní svoji velikostí (Ø 22 cm) a svým provedením. Do stejného období, kam patří nejstarší kovové předměty, je možno zařadit nálezy z Přibora-Hájova. Vedle kovů byly na Kotouči nalezeny kamenné sekeromlaty šáravé kultury. Do staršího a mladšího eneolitu patří další nálezy kamenných sekeromlatů, a to jednak kultury nálezkovic-pohárů (Blilovec, Blilov, Lubojaty) a kultura šáravé (Blilovec, Blilov, Vartošovice, Hukovice, Janovice, Lubojaty, Bečínice, Starý Ves a Velké Albrechtice). Vedle hlazených kamenných předmětů jsou sporadicky nálezny pazourkové šipky typu Štramberk a pazourkové sekery a dýky z Lubojat a Starý Ves. Jejich kulturní příslušnost je dosti problematická. Může jít i o impory ze severovýchodní oblasti.

O vývoji našeho okresu v době bronzové (1800 – 700 l. př. n. l.) jsme informováni prostřednictvím hromadného nálezu bronzových předmětů z Mankovic. Skladobně patří mankovický poklad do závěru střední doby bronzové, kdy na jihu

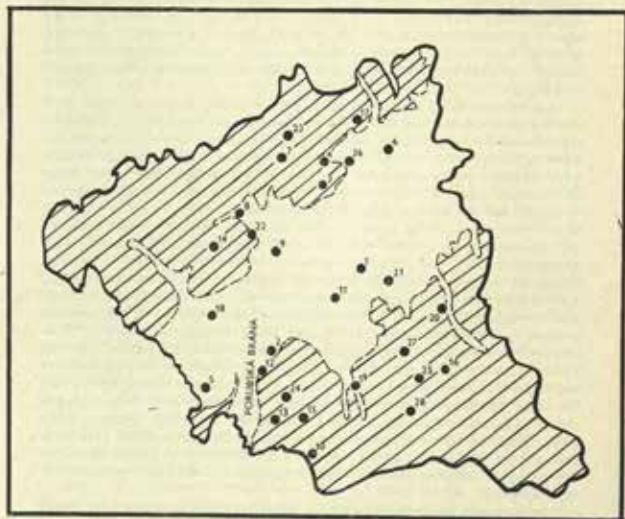
Moravy byla rozšířena středodunajské mohylevské kultury, a na počátek mladší doby bronzové, kdy začíná expanze lužické kultury lidu popelnicových pól. Mankovický poklad se svým charakterem a obsahem blíží některým slezským depotům, jako jsou Kateřinky a Rosene, jež jsou datovány do stupně HA₁ (V. Furdnák 1974, 60). Mladší doba bronzová (HA₁–HA₂), ve které se vytváří v Evropě několik okružích popelnicových pól, a pozdní doba bronzová (HB₁–HB₂) je plnylnými pokračováním předcházejícího úseku vývoje. Mění se pouze kulturní projev jednotlivých celků. Zajímavé v mladších fázích HB se projevují obrazy halštatského slohu starší doby železné a v její oblasti se začínají vyskytovat železné předmety, vesměs jižní nebo východní imperty, zejména bimetalické. Tento výskyt je charakteristický pro zděrečnou fázi pozdní doby bronzové (HB₂). V období mladšího bronzu, což časově odpovídá (1200–700 l. př. n. l.), sdíleli Kotouče velmi významné místo. Pláto Kotouče, které je rozšířeno na dvě výrazné dominanty s nadmořskou výškou 539 a 530 m, bylo ze severní strany chráněno sypačím valem a z jižní strany strmými vdpencovými svahy, poskytl v průběhu několika desetiletí velmi mnoho jak keramického, tak i kovového materiálu, který dokládá přítomnost lidu popelnicových pól s lužickou a slezskou kulturou. Keramický materiál lužické kultury je zastoupen na Kotouči dvěma fázemi, starší fází typu Mostkovice a mladší fází typu Kostelec. Slezská keramika má některé analogie s keramikou z Domszyslic, Horky n. M. a Ptení. Rovněž má analogie s zatím nepublikovaným sídlštěm a pohřebištem z okolí Příboru, kde zejména mísky s vnitřní výzdobou mají analogie s Určicemi. Vývojem slezské keramiky jako celku se zabýval V. Podborský (V. Podborský 1970), který řadí Stramberšský keramický materiál ke klasické slezské keramice známé z území střední a severní Moravy. J. Pavelčík (J. Pavelčík 1970) zotazuje slezskou keramiku z Kotouče k východomoravské variantě slezské kultury známé z Valašského Meziříčí-Kaštylu, Tichova a Vlachovic. Velmi významné místo pro osídlení významu Kotouče z mladší a pozdní doby bronzové zaujímají nálezy tzv. poklád, jichž v současnosti známe pět a k nimž patří i časově delší hromadný náleze mimo Kotouč, objevený přímo ve Stramberku. Z těchto pěti hromadných nálezu zaujímá významné místo depot z roku 1927, v němž jsou zastoupeny bronzové knoflíky typu Jenišovice-Kirkendrup, datované do stupně HB₁. Dalším významným nálezem je depot z roku 1956, v němž se vedle jehlic, srpů, sekerky, kládívka, spon typu Domanitz, torčovaných náramků a nákrčníků vyskytují bronzové nádoby typu Stramberk. Svým provedením a formou jsou unikátní ve střední Evropě. S ohledem na místní náleze těchto bronzových nádob lze převzít předpokládat i místní výrobu tohoto sortimentu. Hromadný náleze je datován do HB₁. Posledním významným depotem je hromadný náleze bronzů z roku 1944, který obsahuje jediný datovatelný bimetalický předmět – rukojedňky s křížovým jílcem typu Gamowo. Výskyt těchto dyků souvisí se zásahem trčko-kimmerijským do střední Evropy a je datován do HB₂. Je to právě zděrečnej vývoj doby bronzové postizitelný právě na Kotouči. V lužické oblasti je tento stupeň charakterizován keramickým horizontem Ptení-Horko a hromadný náleze bronzů typu Černatín. Vedle keramických nálezu z Kotouče a poklád je známo celá řada dalších bronzových předmetů, zejména jehlic, bráveč, nožů, srpů, sekerky a kopi. Nejvýznamnější je skupina nožů, jež je rozšířena do typů Mostkovice, Stillfried, Oblekovice a Klantnice a datovaná do stupně BD až HB₁ (J. Řihovský 1972). Kotouč jako výjimečné hradiště sehrál svoji významnou úlohu v mladší fází popelnicových pól ve stupni HB₁–HB₂. Toto hradiště, kde přímo docházelo k výrobě bronzových nádob typu Stramberk, bylo určitým centrem nejen vlastní výroby, ale také snad bodem obchodních cest, a plnilo zřejmě i funkci centra oblasti. Vedle Kotouče jsou z mladší a pozdní doby bronzové známé z regionu další stanoviště: pohřebiště v Bernartčicích n. O., hromadný náleze bron-

zových předmětů z Koplivnice-Koryčky datovatelný výskyt křížových otáči do stupně HB₂, Koplivnice-Sutyrova studánka (slezská fáze osídlení) datovaná do 4. stupně Nekvasilova dělení (J. Pavelčík, 1970, 157) a nepublikované nálezy z Příboru-Hájova. O Sutyrově studánce a její funkci sdělil J. Pavelčík, že málo zemědělský charakter s úkolem získávat rozdělné opevnění na Kotouči. Vývoj Kotouče v tomto období je nutně zkrácen nálezy trojbojých bronzových šípok pravděpodobně skytského původu. Jejich přítomnost je známa nejen z Maďarska (Szentes-Vekerzug), ale také z východního Slovenska v Maně u Vrblíu a Chačíně. Ojedinelé nálezy jsou z Byčí skály u Adamova a dále z Duchova a Břežněk u Biliny. Vlastní halštatské osídlení okresu ve stupni HC a HD ve fází plátěnické se nám zatím nepodařilo zjistit. Některé keramické tvary hrdlového povrchu bez výzdoby z Kojetína-Požazy a z pohřebiště Příboru-významy s železnými předměty svým charakterem připomínají plátěnickou keramiku. Je-li to číst plátěnická keramika nebo keramika jiných halštatských okruhů, nelze spolehlivě říci. Zatím nevíme. Nemáme tudíž zachycen úplný přechod až do počátků keltské okupace našeho území.

Počátkem 4. století př. n. l. zplavili Keltové střední Evropu a značně ovlivnili antický svět na jihu. Do Čech a na Moravu přišli Keltové snad jako vojenská vrstva, která si podmanila původní domácí obyvatelstvo a v pozdějších stoletích se s ním pomalu slívala. V odborné literatuře je uváděno, že nejzřejmější stopy osídlení keltským obyvatelstvem na Moravě sahají Moravskou bránu až do okolí Nového Jičína. Bylo okolí Nového Jičína oproti údolí keltským obyvatelstvem? Jedinou keltskou lokalitou s výskytům tuhožavé keramiky z 2. pol. 2. a 1. století př. n. l. je Koplivnice-Sutyrova studánka (keltské fáze osídlení) a plně odpovídá svým obsahem materiálu zmiňmu ze střední a východomoravských latěnských lokalit. Na základě výzkumu v roce 1961 konstatoval J. Pavelčík nedostatek na kruhu robené keramiky a malé procento netuhožavého úžitkového zboží. V roce 1983 byla povrchovým sběrem zjištěna páchovská keramika a zlomek bronzové spony s hráněným lužičem datovaným do 2. století n. l. Na ostatních známých lokalitách Kojetína-Požazy, Starém Jičíně, Stramberku-Kotouči a Stramberku-Zámeckém vrchu se výrazně projevuje keramika se slámováním, keramika soudkovitých tvarů, keramika s okružím a mísky se zotazným okrajem hrdla tak typické pro osídlení severního Slovenska kolem přelomu letopočtu-páchovská keramika. Představuje časově nejmladší dobu latěnskou a dobu římskou na severním a středním Slovensku. Přezívá zde původní halštatsko-latěnské obyvatelstvo, které se míal s přistěhovalci keltského, později germánského původu. Je datovaný 2/1 stol. př. n. l. až 3/4 stol. n. l. Etnická příslušnost páchovské kultury není zatím spolehlivě rozhodnuta. Někdy je spojována s Germány, jindy se slovanskou etnogenezí.

Na některých lokalitách, zejména na Kotouči, zůstává nezpůsobněná otázka existence pozdní římské keramiky. Dopravním kovovým inventářem páchovské keramiky jsou železné a bronzové pozdně latěnské spony, železné sekerky a trolejky a s trolejkou, sekáčkovité nože, železné šípky a železné kopi, z nichž zejména železné kopi se středověkým žebrem zotazuje L. Jial do mladší doby římské (L. Jial 1968, 18). Ze Zenklavy východně od Školy v trati „Peklo“ byl nalezen železný hrot šípky s trolejkou pozdně latěnského typu (E. Símek 1958, 331) a ze stejného místa zaozerní bronzový náramek se dvěma hadmi hlavičkami. Zaozerní (hadí) hlavičky uvádí J. Filip z mladšího duchovcového horizontu, tedy velmi časně (J. Filip 1956, 157). Na území okresu se páchovská kultura (nejděpovědnější zřeh páchovské kultury v ČSSR) udržuje až do změny letopočtu. Její další vývoj nelze spolehlivě zachytit. Roztroušené nálezy římských mincí snad dokládají existenci obchodních spojů a obchodní stězy.

Další historický vývoj okresu Nový Jičín doplněný archeologickým materiálem z mladší doby římské, doby tzv. stěhování národů a dějinného nástupu Slovanů z nálehu území, nazýváme. Je to snad způsobeno velkým množstvím prolesaných porostů, které znemožňovaly vznik větších sídelních enkláv až do 12. století n. l. Méně úrodnější půda než v oblastech s typickou správlí a humidnější klima nepříznivě přispěly k dlouhodobému uchování souvislého zalesnění. Drobné sídelní enklávy kolem Suchbátova n. O., Nového Jičína a na Příbořsku jsou zárodky pozdějšího raně středověkého osídlení regionu ještě před nástupem kolonizace tohoto území.

Mapka pravěkých lokalit okresu Nový Jičín
Zpracoval E. Grepel, nakreslila N. Křezavová

Soupis pravěkých lokalit okresu Nový Jičín

1. Bartošovice, eneolit, šňárová kultura, ojedinělý nálezy.
2. Bravantice n. O., mladší doba bronzová, slezská kultura, pohřebiště.
3. Bílovec, eneolit, nálevkovité poháry, šňárová kultura, hlazené sekeromlaty, ojedinělé nálezy.
4. Bílovec, paleolit, neolit, eneolit, štipané kamenná industrie, volutová keramika, nálevkovité poháry, šňárová kultura, hlazené kamenné nástroje, ojedinělé nálezy.

5. Bílohatovice, neolit, volutová keramika, štipané o hlazené nástroje, sídliště.
6. Bravantice, neolit, hlazené kamenná industrie, ojedinělé nálezy.
7. Bravinná, neolit, hlazené kamenná industrie, ojedinělé nálezy.
8. Fulnek, paleolit, štipané kamenná industrie, ojedinělé nálezy.
9. Hlavočké Zvratice, paleolit, hlazené kamenná industrie, ojedinělé nálezy.
10. Hostobřovice, eneolit, šňárová kultura, hlazený sekeromlat, ojedinělý nálezy.
11. Hukovice, eneolit, šňárová kultura, hlazený sekeromlat, ojedinělý nálezy.
12. Hůrka, neolit, hlazené kamenné nástroje, ojedinělé nálezy.
13. Janovice, eneolit, šňárová kultura, hlazený sekeromlat, ojedinělý nálezy.
14. Jestřebí, neolit, kamenná industrie, ojedinělý nálezy.
15. Kojtín, latén-řím, sídliště púchovské kultury s keramikou, bronzovými a železnými předměty.
16. Kopřivnice, mladší doba bronzová, doba laténská, hromadný nálezy bronzových předmětů, sídliště.
17. Lubojaty, neolit, eneolit, štipané a hlazené kamenná industrie, kultura šňárová, nálevkovité poháry, ojedinělé nálezy.
18. Mančovice, střední doba bronzová, hromadný nálezy bronzových předmětů.
19. Nový Jičín, paleolit, štipané kamenná industrie, ojedinělé nálezy.
20. Příboř, paleolit, eneolit, mladší doba bronzová, štipané kamenná industrie, hlazené kamenná industrie, keramika, sídliště a pohřebiště.
21. Sedlnice, eneolit, šňárová kultura, hlazené kamenná industrie, ojedinělé nálezy.
22. Stochovice, neolit, hlazené kamenná industrie, ojedinělý nálezy.
23. Starý Ves, eneolit, šňárová kultura, štipané a hlazené kamenná industrie, ojedinělé nálezy.
24. Starý Jičín, latén-řím, púchovská kultura, keramika, sídliště.
25. Štramberk, paleolit, neolit, eneolit, doba bronzová, doba římská, paleontologické a paleoantropologické nálezy (šipcecké žališť), štipané kamenná industrie, keramika, hlazené kamenné nástroje, měděná, stříbrná a bronzová předměty, 5 hromadných nálezy bronzových předmětů, keramika, hrodiště.
26. Velké Albrechtice, eneolit, šňárová kultura, kamenný sekeromlat, ojedinělý nálezy.
27. Zdvířice, paleolit, štipané kamenná industrie, ojedinělé nálezy.
28. Zenklaava, latén-řím, púchovská kultura, hrot kopí a zoomorfni náramek, ojedinělé nálezy.

Použitá literatura

Filip J., 1956: Keltové ve střední Evropě, Monumenta archaeologica V, 5-55, NCSAV, Praha.

Furmáněk V., 1974: K datování hromadného nálezu bronzových předmětů z Mančovic, okres Nový Jičín, Jislův sborník, 55-65, Ostrava.

Jisl L., 1968: Púchovská kultura a otázka dalšího osídlení Moravské brány, Čas. Slez. Muz. B XVII, 1-23, Opava.

Klíma B., 1948: Mezolitická industrie z Kylesčovickeho kapce u Opavy, Čas. Slez. Muz. I, Opava.

Klíma B., 1955: Výsledky archeologického výzkumu na tébořiti lovu mamutu v Ostravě-Petřkovicích v roce 1952 a 1953, Čas. Slez. Muz. IV, Opava.

Pavelčík J.: Mladobronzové a laténské sídliště u Koptivnice, ČSBM XXI, 2 147-160, Opava.

Rihovský J.: Význam moravských bronzových noží pro chronologii mladší a pozdní doby bronzové, Studie AU ČSAV v Brně 5, 3-84, Brno.

Rihovský J., 1972: Keltové na Moravě, Brno.

Simek E., 1958: Poslední Keltové na Moravě, Brno.

Podoborský V., 1970: Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit, Spley Universität J. E. Purkyně v Brně, Filosofická fakulta 142, 7-237, Brno.

Váloch K., 1956: Jeskyně Šípko a Čertovo díra u Štramberka, Čas. Mor. Muz. XLII, 5-24, Brno.

Váloch K., 1965: Jeskyně Šípko a Čertovo díra u Štramberka, Antropozoikum 17, 5-125, Brno.

ČESKÉ ŠKOLSTVÍ V BÍLOVCI

1919 - 1938

Emil Příkrý

Abychom správně pochopili tehdejší skutečnosti, musíme věnovat krátkou pozornost minulosti. Město Bílavec před první světovou válkou bylo město německé, v němž však vždy žila část českého obyvatelstva. Tato česká menšina byla značně poslána v sedmdesátých letech minulého století, kdy přišlo do Bílavec mnoho textilních dělníků - samotářů z Uhlířských Janovic v Čechách, kteří našli práci v tehdejší Nechtavě sametové (dnešní sklad oděvů) a stali se významnou složkou zdejšího dělnictva. Průmyslový proletariát v Bílovci se v roce 1890 bez ohledu na národnost sdružil v tzv. vzdělávacím spolku. V té době vznikly první odborové skupiny jako zděmové organizace místních textilních dělníků, později kovodělníků a dřevoobráběčů. Je zajímavou skutečností, že v odborové organizaci textilních dělníků byla jednací řečí čeština, což svědčí o většině českého dělnictva v tomto oboru. V obou dalších odborových organizacích bylo jednání dvojjazyčné.

V roce 1904 byla v Bílovci pořádána první veřejná členská dělnická schůze, na níž promluvil pozdější sociálně demokratický poslanec a starosta města Ostravy Jan Prokeš. Z této schůze bylo odesláno městskému úřadu v Bílovci petice, aby byla ve městě zřízena česká obecná škola. Na tuto petici, ani později na další městský úřad v Bílovci nikdy české menšiny neodpověděli. Dětí z českých rodin musely navštěvovat německou školu. V důsledku národnostního uvědomění českého dělnictva se v roce 1907 ustavila v Bílovci samostatná česká sociálně demokratická strana a v roce 1910 také samostatná česká odborová organizace. To byl velmi významný obrát ve struktuře dělnické třídy v Bílovci, která se začala diferenciovat na principu národnostním.

Česká politická organizace sociálně demokratické pořádala pro dělníky přednášky, různé kursy a rozšiřovala české noviny a časopisy. Česká řeč nebyla v té době na veřejnosti vůbec uznávána a bylo považováno za provokaci. Taková byla situace v české menšině v Bílovci před rokem 1918 a česká menšina jen velmi těžce odolávala germanizačnímu tlaku městské správy a německých zaměstnavatelů.

Dokladem tvrdějším odporu ke všemu českému je i skutečnost, že německá správa města Bílavec neuznala státní převrat 28. října 1918 a že město Bílavec bylo nutno obsadit českým vojskem. To se stalo dne 1. prosince 1918. Tím dnem nastalo nové období ve vývoji tohoto okresního města a počalo postupné naplňování tažeb a práv jeho českých obyvatel.

V Bílovci byly zřízeny státní úřady a instituce a nastal příliv českého obyvatelstva, hlavně úředníků. Dosavadní český živel byl podstatně posílen, a tím přirozeně vznikla také okamžitá potřeba českých škol. Česká menšina však musela stále těžce bojovat za své právo ve městě, jež mělo německou většinu. V tomto boji byla významným činem založení Odboru Matice opavské v Bílovci

dne 13. dubna 1919, který byl až do podzimu 1938 rozhodujícím činitelem v životě českého obyvatelstva v tomto městě. První starost Odboru Matice opavské v Bílovci bylo zřízení české školy. Dne 23. dubna 1919 byla slavnostně požádána vyučování na české obecné škole, která byla dvojtřídní a měla nouzové umístění. První třída byla umístěna v místnosti okresního soudu a druhá v budově berního úřadu. Tato první česká škola v Bílovci byla výnosem ministerstva školství a národní osvěty v Praze dne 7. ledna 1922, č. 124 658/1921 prohlášena za školu menšinovou. Prvním správcem této školy se stal řídící učitel František Bernkapf, později významný menšinářský a politický činitel, a jehož jménem je spojen vývoj dalšího školství v našem městě od roku 1918 až po založení gymnázia v roce 1948. František Bernkapf přišel do Bílavec z obecné školy v Těškovicích a při slavnostním zahájení vyučování tehdy řekl žákům a jejich rodičům: „Po 28. října 1918 je to 23. duben 1919, kdy bílovecká česká menšina odhadila poslední zbytek okovů, kterými byla spoutána. Jsme svobodni a šťastni“. Počet dětí při zahájení vyučování byl 75 a do konce školního roku vzrostl na 300. Obecná menšinová škola v Bílovci se postupem let rozšiřovala a z učitelů, kteří na ni tehdy působili, uvádíme aspoň některé - Jaromír Sommer, Ludvík Biehača, rodák z nedalekého Pustějova, Jiří Vokřínek, inženýrský učitelka Marie Kučerová, Karel Pejchal, Běla Frgalová aj.

Pod správu obecné menšinové školy patřilo také dvě oddělení mateřské školy. Výnosem ministerstva školství a národní osvěty v Praze ze dne 2. prosince 1927, č. 150 465/1 bylo zřízeno první oddělení mateřské školy při obecné škole v Bílovci a výnosem téhož ministerstva ze dne 28. prosince 1928 č. 158 642/1 bylo zřízeno i druhé oddělení. První oddělení bylo umístěno v budově staré nemocenské pojišťovny na bývalé Poinl, dnešní Bezručovy ulici, druhé oddělení bylo umístěno v nové budově českých škol. V prvním oddělení byla tehdy učitelkou Anna Opavská, v druhém Vlasta Moravcová, později Anna Moravcová-Vencelidesová.

Odbor Matice opavské v Bílovci ve dvacátém roce usiloval o zřízení reálného gymnázia v Bílovci, neboť věděl, že upevnění národního života ve městě a jeho okole málo zajistí jen dobře organizované a vybudované školství. Česká menšina, sestávající z dělníků, rolníků a inteligentní vidla, za se české školství vedle rozvíjeného školství německého jak v Bílovci, tak i v celém okrese v českých občanských třídách, a proto žádala pro všechno české obyvatelstvo okresu zřízení výšší školy v Bílovci. Tento úmysl se však tehdy nezdařil, proto výbor Odboru Matice opavské se zaměřil na zřízení měšťanské školy. Tota šlaill bylo úspěšné, neboť příliv českého obyvatelstva do Bílavec stále stoupal a v celém okolí města směřem severním o zřídání takové školy nebylo. Rozhodnutím ministerstva školství a národní osvěty v Praze ze dne 10. září 1921 č. 74 226 - 21 - i bylo v Bílovci zřízeno tříjtřídní měšťanské školy s českým vyučovacím jazykem, a to tak, že i. třída byla otevřena ve školním roce 1921/22, II. třída v roce 1922/23 a III. třída v roce 1923/24. Protože při založení měšťanské školy nebyla ještě ve městě vhodná školní budova, byla i. třída české měšťanské školy umístěna v budově německé dívčí školy na náměstí, tj. v dnešní školní budově na Rudém náměstí. Vyučování zde bylo zahájeno dne 16. října 1921 při počtu 50 žáků z Bílavec, Velkých Albrechtic, Bílavy, Slatiny, Bítova, Tisku, Lubojat, Staré Val, Těškovic a Výchovic. Pozvání zástupci města Bílavec se slavnostního otevření měšťanské školy neručními a omulvili se. Německé obyvatelstvo a německé vedení města ignorovalo všechny české podmínky v té době a svou pomoc české menšině poskytovali jen v míře, která plynula ze zákona. Přítomem při předseda okresní politické správy v Bílovci, okresní hejman dr. Ladislav Květoň, který vyslovil přání nad velkou ústí občanů z města a okolí a ujistil přítomné, že

ministerstvo školství vybořil škole všim potřebným pro zádné vyučování. Ve školním roce 1924/25 byla dokončena organizace České měšťanské školy v Bilovci zřízením tzv. jednozádného učebního kursu. V průběhu dalších let vznikaly při jednotlivých třídách pobočky, neboť školní obvod této školy se rozšířil o další obce. Škola navštěvovali i žáci z Pustějova, Albrechtic a ze Studánky, i když Studánka měla vlastní měšťanskou školu. Velmi početná byla docházka žáků z české dělnické kolonie v Butevicích. Důvodem bylo i ta skutečnost, že v bílovecké škole dostali namojetní žáci všechny školní potřeby zdarma a učebnice si mohli vypůjčit ze školního učebního fondu ve škole.

Prvním ředitelem měšťanské školy v Bilovci byl odborný učitel Eduard Štefek, který přišel do Bilovce z měšťanské školy v Klimkovicích. Na nově zřízené měšťanské škole vyponáhli v prvním roce učitelé z obecní školy František Bernkopf a Ludvík Blahota, později přišli odborní učitelé Josef Petráš z Plumova a Jaroslav Svěda z Moravského Krumlova. S přibývajícími učiteli přicházeli další učitelé, Antonín Valenta z Tovačova, Marie Netopilová z Hulína, Vladimír Blamínka z Kotečinek u Opavy, Ludvík Frgala z Opavy, Karel Špaček z Javorníku, Ludvík Pavlík z Dřehého a Jiří Vokřínek přišel na měšťanskou školu z obecní školy v Bilovci. Kratší dobu působili na měšťanské škole Eduard Vencellides, Emil Píkrýl, Ladislav Pazdera, Marie Handrychová aj.

Život české menšiny v této době byl přímo organicky spojen s českou školou, která se stala vedoucím činitelem v kulturních akcích. Nedostatek učeben ve školách nutil veřejné činitele k rychlému jednání o stavbě nové školní budovy. Ministerstvo školství a národní osvěty v Praze zprvu ovažovalo o adaptaci jednoho křídla nevyužitě zámecké budovy majitele dr. Zikmunda Sedlického, ale pak přikázalo okresní politické správě zakoupit stavební místo. Byl vyhlášen pozemek 10 m dlouhý a 80 m široký po pravé straně silnice vedoucí do Brantovic. Výsledkem společného úsilí všech českých organizací ve městě i pomocí všech tehdejších politických stran o jejich posouzení se uskutečnila slavnost položení základního kamene pro novou školní budovu českých škol dne 28. října 1922. Byli přítomni zástupci školních a politických úřadů, učitelských sborů, zástupci města, mládež a občané z města a okolí. Mluvilo mnoho řečníků, mezi nimi i německý starosta města Bilovce Heller.

Pouze deset měsíců trvalo stavba této školní budovy pro pětitřídní obecnou školu s příslušenstvím, pro měšťanskou školu a příslušenství kabinety o pro mateřskou školu. Ve školní budově byla velká tělocvična, kreslilna a fyziklona. U školy bylo velké hřiště a zahrada. V přístavbě byl byt pro ředitele školy, byt pro školníka a dvě svobodné pro učitele. Školní budova byla dne 26. srpna 1923 slavnostně předána svému účelu za ohromné účasti lidí. To bylo oslavné nejvýznamnější události pro život české menšiny v Bilovci, ale i pro posílení českého žitva v celém bíloveckém okrese, neboť touto stavbou se dostalo české menšině opravdového kulturního střediska, které zajišťovalo vzdělání širokému okolí. Na 3 000 lidí přišlo tehdy na slavnostní otevření nové školní budovy, která měla název OBECNÁ A MĚŠTANSKÁ ŠKOLA T. G. MASARYKA. Dodnes žijí v Bilovci někteří účastníci této slavnosti.

Pro českou menšinu bylo další významnou událostí otevření sokolovny dne 8. června 1930 s otevření Matičního domu dne 27. října 1931. Obě tyto budovy umožnily další rozvoj kulturního a společenského života české menšiny. Učitelé a úředníci státních úřadů tehdy velmi aktivně pracovali v Odboru Matice opavské, v Okresním osvětovém sboru, v Sokle, DTJ, v Okresní péči a dání a mládež a v Místní osvětové komisi. Všechny tyto spolky věnovaly svou pozornost životu a vzdělávání lidí v Bilovci a jeho okolí. Že to bylo práce dobrá i přes vznikající

politické třenic v české menšině, ukázalo se v pozdějších trpkých letech našeho národa, v době tragického období německé okupace. Není znám ani jeden případ, že by některý z českých obyvatel přešel do řad zrádců a kolaborantů, ale naopak, mnohá jich trpěla, bojovala i umírala pro přísti opčinou svobodu.

Dne 1. října 1921 byla v Bilovci otevřena šestitřídní živnostenská škola pokračovací pro učně různých řemeslných oborů. Měla na počátku 45 žáků, využívala učeben měšťanské školy a vyučovali v ní učitelé této školy. Jejím správcem byl ředitel měšťanské školy.

Rozvoj bíloveckých českých škol pokračoval dále za stálé pomoci Odboru Matice opavské v Bilovci. Ten začal dne 1. listopadu 1930 s pořádáním pěti-měsíčních kursů pro vedení domácnosti. Tyto kursy se staly základem pozdější školy pro ženská povolání, otevřené v roce 1936. Škola byla prozatímne umístěna v náhradních místnostech sokolovny o její správu byl pověřen odborný učitel měšťanské školy Jiří Vokřínek.

Začátkem školního roku 1929/30 odešel ředitel měšťanské školy Eduard Štefek jako ředitel na novou školu do Opavy a na jeho místo v Bilovci nastoupil ředitel měšťanské školy v Opavě František Kadlec. „Ředitel Štefek stál u zrodu této školy, přivedl ji k rozkvětu a naplnil ji duchem obětavé lásky, k dělení. Mimo to ji učinil kulturním ohniskem celého bíloveckého kraje“, řekl o něm jeho nástupce Kadlec, když se s ním loučil.

Neutoušené politické poměry v bílovecké české menšině však způsobily, že se ředitel měšťanské školy František Kadlec po dvoletém působení v Bilovci na vlastní žádost vrátil zpět na ředitelské místo do Opavy.

Od 1. září 1931 byl na bílovecké měšťanské škole ustanoven ředitelem František Zvěniček, rodák ze Slezské Ostravy, který vykonával svou funkci s velkým zájmem a úsilím. Bylo mu však souzeno, aby prošel se žáký, učitelé a s celou českou veřejností ty nejtrpčí a nejnesmutnější okamžiky roku 1938, kdy zaniklo české školství v Bilovci. Tehdy dopad poslední rádky ve školní kronice, jež jsou výrazem národního citění, hlubokého přesvědčení a pevné víry: „Končím tuto kroniku s přáním, aby českému lidu na Bílovesku zvelelo brzo hvězda národní svobody, aby opět mateřský jazyk zahlaholil ve školách zabraného území“.

Město Bilovec bylo obsazeno německým vojskem dne 10. října 1938. Čeští učitelé odešli do vnitrozemí, většinou na své rodné okresy. V osudných podzimních dnech roku 1938 končil násilně život v českých školách v Bilovci. Zrodou západních spojenců a obsazením německými okupanty zanikly české školy a jejich budovy byly zabrány pro jiné účely. České obyvatelstvo bylo zbaveno národního, politického a kulturního života a hrazilo mu utopení v německém faštickém moři. Nestalo se tak také díky dobré práci českých učitelů, kteří zde tehdy působili.

Z OBSAHU TÝDENÍKU „KRAVAŘSKO“ Z LET 1902-1907

Jan Hančič

Jedinými českými novinami, které vycházely v Novém Jičíně za Rakousko-Uherska, byl týdeník „Kraavařsko“.) Vydával je tiskář Rudolf Váika, který v roce 1900 zakoupil tiskárnu od Alberta Jahody. Škromné zařízení tiskárny přestěhoval z nynější Zerotínovy ulice do domu číslo 4 na Mlýnské ulici, nyní „Hoblíkové“. První číslo vyšlo 15. února 1902. V úvodním článku nazvaném „Nesam vám noviny, posloachejte“, napsal: „Člověk by nevěřil, že je to možné, aby kraj, ve kterém se narodil František Palacký, největší Moravan a muž jména světového, aby tento kraj neměl ani svých novin, kdežto jinde každé městečko má svůj místní tisk“. Do záhlaví dal Palackého citát: „Svojí k svěmu a vždy podle pravdy“, „Kraavařsko“ označil jako krajinický tisk pro Nový Jičín, Starý Jičín, Pílbör, Strömberk, Frenštát a okolí. V roce 1902 vycházelo jako třináctidenník, ale od počátku roku 1903 každý týden a v lepší úpravě. Postupně se zvyšoval i počet stran — od čtyř až po osm. Na první straně měly noviny siluetu štrömsberské Tráby a zříceniny starojického hradu. V prvních třech letech byl Rudolf Váika redaktorem a vydavatelem v jedné osobě. Až ve čtvrtém čísle IV. ročníku ze dne 21. ledna 1905 v prohlášení nazvaném „ve vlastní věci“ oznamuje, že „dnešním číslem přestává být „Kraavařsko“ listem jednotlivce-živnostníka a stává se orgánem české menšiny novojické.“) Nikdy však není v „Kraavařsku“ uvedeno vedení redakce. Teprve v článku v čísle 26 z 22. VII. 1906 se dovídáme, že od počátku roku 1905 stál v čele vedení „Kraavařsko“ dr. Ferdinand Dostál-Bystřina. V uvedeném čísle se vzdává funkce a dává je všem, „kdož má jeden a půl roku podporovět“. V posledním roce své existence mělo „Kraavařsko“ další podtitul — „Neodvstáváš list východní Moravy a orgán české menšiny novojické“. Během šesti let měl týdeník složitý vývoj, který odrážel spletité poměry v české novojické společnosti, Rudolf Váika pevně věřil, že najde pro své snahy pochopení a dovolu v podporu morální i hmotnou. Té se mu však zřejmě nedostávalo, neboť zohý se v „Kraavařsku“ objevují naléhavé výzvy, aby členové platili včas předplatit a pomáhali získávat nové předplatitele. Sobectví, kastovníctví, politická krátkozrakost a žábovnití spory, které v těch letech pronávaly v české menšině, komplikovaly vydavatelskou situaci a zoháněly ho často do protichůdných postojů a zvláštností na skupinách a jednotlivcích. Rudolf Váika ne nejednotu reagoval mnohdy podrážděně, kritizoval „stojaté vody“, což mu mnozí neodpustili, přestali noviny odebrat a často i jejich autoritu podřývali. Hmotná situace „Kraavařsko“ se zhoršila, když začaly v roce 1905 vycházet další krajinické noviny, a to Lubina o Valašské noviny.) Počet odběratelů stále klesal a navíc se Rudolf Váika zadlužil vydáním vlastivědného kalendáře „Kraavařsko“ v roce 1907. Bezvýhodnou situaci vyřešil prodejem tiskárny. V čísle 39 z 22. září 1907 se čtenáři, oznamuje jim,

že tímto číslem prozatím končí vydávání „Kraavařsko“ a sděluje, že po sedmi letech předal živnost panu Františku Vyháněkovi, typografovi z Olomouce a odchází z Nového Jičína. Dáváje přílivcem a prosí je, aby nástupci vnovili přizet, František Vyháněk však již ve vydávání „Kraavařsko“ nepokračoval.) „Kraavařsko“ zaujme záměrem a novodobou historií Nového Jičína a jeho okolí tím, že dokresluje události, které se jen náznakově objevují v regionální literatuře, nebo se zatím nikde nezveřejnily. Články různého druhu a úrovně dávají nahlédnout do problémů, kterými na počátku století žilo celé tehdejší Kraavařsko, liž se v nich také národnostní zápasy a komentují politicky, spolkový, hospodářský a kulturní život v oblasti. Rudolf Váika chtěl svými novinami sloužit české menšině, českému lidu, který „dává Novému Jičínu svoji práci a přinášá i venkova do města peníze“. Nechtěl Čechy proti Němcům bouřit, ale „budeme-li napadeni, budeme se bránit“. Noviny měly mít nepolitický charakter, měly sloužit všem vrstvám českého lidu v Novém Jičíně a okolí. V politice měl však vydavatel malé zkušenosti. V roce 1902, kdy začalo „Kraavařsko“ vycházet, měla česká menšina v Novém Jičíně zvláštního venkova, některých odvážných vlasteneckých advokátů — dr. Františka Špočka, jeho nástupců dr. Ferdinanda Dostála-Bystřiny a dr. Františka Derky, některých úředníků, živnostníků a početného dělnictva již svůj Národní dům, knihovnu a několik dobře fungujících spolků. Od roku 1897 bylo v Novém Jičíně české sociálně demokratické stromo. Docházelo však v české společnosti k výraznější diferenciaci politické a sociální, neboť na zvláštní změny na počátku století pohltily různé společenské skupiny rozdílné. Nemalou úlohu měla v té době i církev, zvláště katolická, která se zvláštnou knihou Jana Šrámka a Karla Dostála-Lutinova v posledním desetiletí na Novojicko politicky aktivizovala.

Česká společnost měla však v Novém Jičíně jeden velký úkol, který jí přes rozdílné zájmy sjednocoval. Byl to již několik let vedený zápas o českou školu. A v tomto úsilí sehrála „Kraavařsko“ významnou a zvláštní úlohu. Několik let věnovala mnoha místa těžké práci Matice Polockého, která bylo ustaveno v roce 1898 a vzala na sebe úlohu boje s novojickou německou rodnicí, již nedovedlo pochopit tak elementární skutečnost, že 1500 Čechů žijících v Novém Jičíně má právo alespoň na obecnou školu. „Kraavařsko“ odvážně odhalovalo zvláštní taktiku místních německých šovinistů, polemizovalo s Houschovým „Volkszeitungem“, který spatřoval v české škole nebezpečí počestného „ryze německého“ Nového Jičína. Kolem boje o českou školu se odehrávaly nechtané nacionalistické sarkavky, o to nejen v tisku a na radnici. Z „Kraavařsko“ se dovídáme o přepodávání jednotlivců i průvodů českých spolků, o inzultacích, které soudy německým burškům z rodin místních fabrikantů blahovůli promiňjaly. Vulkou pozornost věnoval týdeník i sbírkám, které se konaly po českých zemích na stavbu české školy v Novém Jičíně. Současník zůstává v úsilí nad skutečností, že ještě na počátku století v habsburské monarchii, mnohými kruhy v Rakousku a Německé spolkové republice dodnes opločkované, se musely sbírat milióny několik let, aby více než 200 českých dětí nebylo vystaveno každoročně nebezpečí odroděného. Na schůzi Matice Polockého, konané 9. VII. 1904 označil dr. Ferdinand Dostál-Bystřina úsilí za postavení české školy v Novém Jičíně oprávněné za „cestu křivou“. V „Kraavařsku“ se každé čtvrtletí zveřejňoval seznam dárců a oznamovalo, kolik peněz již bylo sbírkami získáno, aby se nejdříve mohly zakoupit staré domy na Höckringu — nyníjmím náměstí Čsl. armády a kolik se musí ještě sáhnout, aby na jejich místě mohla být postavena česká škola. Některými neodpovědnými lidmi byl týdeník dokonce napadán a jeho vytrvalé úsilí označeno za žhárny. Nicméně sbírky splnily své poslání a škola byla v letech 1907 až 1910 postavena.)

Namolou roli sehrálo „Kraťouška“ v posilování národního sebevědomí. Zveřejňovalo články významných českých apokryfů, povzbuďovalo české dělníky, kteří byli německými zaměstnavateli nejen vykořisťováni, ale jako jedni z prvních z práce propouštěni, bránilo české živnostníky a drobné obchodníky, kterým nejzřejměji navojující Němci vyhlašovali neustálé bojkoty. V týdeníku se oznamovala konání kulturních a společenských akcí českých spolků – dělnických i katolických, mnoho se psalo o divadelních představeních, které se hrálo ve státních podmínkách v Národním domě či pozvanými herci kočujících společností, či místními ochotníky. Z článků si současně může učinit představu o činnosti České besedy, o koncertech předních umělců, přednáškách univerzitních profesorů, které do Nového Jičína vřela, dovidíme se o letních slavnostech spolků, které se konaly zpravidla v Loučce nebo na Starém Jičíně. Píše se o obětích a odvážné práci dr. Ferdinanda Dostálo-Bystrčiny a dr. Františka Derky, kteří sice byli protivocího politického smýšlení, ale v hájení českých práv nekompromisní. Zvláště významné bylo jejich úsilí o udržení kontaktů mezi českou menšinou v Novém Jičíně a venkovem i o získání větší podpory u národních institucí v Olomouci a v Praze. Je důlně přiznat, že hlavně z Práhy odjížděli často zklamání.

Záměre o školskou problematiku a o práci učitelů najde v „Kraťoušce“ mnoho článků o činnosti učitelských spolků na Přiborově a Novojicku. Píše se v nich o nedělních schůzích, kde si učitelé vyměňovali zkušenosti, zvali odborníky o kde se řešily i stávkové záležitosti a v dobách voleb i společenské postoje ke kandidátům. Mnozí z učitelů se stali pravidelnými dopisovateli „Kraťouška“.²⁾

Stranou pozornosti týdeníku neostávaly ani otázky hospodářské. Po celou dobu jeho existence se v něm dovidíme o jednáních hospodářského spolku „Metadéj“, dovidíme se o potížích zemědělců, o bojích za subvence a ceny zemědělských výrobků, ale i o přednáškách, které se konaly v zimních měsících v loď obcí. Často se v „Kraťoušce“ objevovaly odborné články z péstelských, chovatelských, ovocnářských a včelařství.

Bylo již vzpomenu, že slabinou týdeníku byly politické postoje vydavatele a jeho spolupracovníků. V prvních letech v něm převládá vliv Karla Dostálo-Lutinova, duchovního správce zemské farnosti v Novém Jičíně, který v „Kraťoušce“ publikoval své články a básně. Z tiskárny Rudolfa Vítky vycházel „Nový život“, časopis Katolické moderny, jehož byl Karel Dostálo-Lutinov redaktorem. V letech 1903–1904 rozvířilo hládku veřejného mínění aféra s olomouckým arcibiskupem dr. Theodorem Khonen. Proti jednání arcibiskupa vystoupil i Dostálo-Lutinov, jemuž dr. Khon zaskočil vydávát Nový život a i jinak ho neměl v lásce. Podle olomouckých novin „Olmützer Zeitung“ měla být v novojičínské České besedě sepsáno 25. IV. 1903 prohlášení, ve kterém se žádalo sezení arcibiskupa pro jeho asociální a velikopanské postoje proti chudým kněžím. Spor byl veden ve Vídni i v Římě, táhli se až do odstoupení dr. Khona na jaře 1904. „Kraťouška“ bylo v době sporu velkým obhájcem Dostálo-Lutinova, podrobně informovalo čtenáře o prohlášení arcibiskupa i o tom, jak se Dostálo-Lutinov hájí u papežských nunciů ve Vídni. Za své postoje ve spora si však vysloužilo odsudek pokrokových českých listů, především Herbenova „Času“, který se, což bylo jisté zajímavé, postavil za arcibiskupa. Asi i proto, že jak Jan Herben, tak zvláště Josef Svratopluk Mochar neměli Karla Dostálo-Lutinova a celou Katolickou modernu v lásce. Proti „Kraťoušce“ vystoupil i ostravský sociálně demokratický „Duch časa“, který ho označil za „klerikálního upávek“. – Obrát nastal, když Nový Jičín opustil na slonku roku 1904 Karel Dostálo-Lutinov. Nástupce arcibiskupa Khona ho ustanovil farářem v Prostějově. V prosincovém čísle se Dostálo-Lutinov loučí s Novým Jičínem a Českou besedou uspořádal na jeho počest večerek v Národním domě. V lednu roku 1905 se dostává do vedení „Kraťouška“ dr. Ferdinand Dostálo

a noviny dostávají pokračující úroveň. Změna zdhy znamenala katolický olomoucký „Nolince“ vedený P. Světlíkem?) Obvinil „Kraťouška“, že se stala odnoží sociálně demokratického „Ducha časa“, že strání evangelikům a doporučil katolickým spolkům v Novém Jičíně, aby přestaly „Kraťouška“ odebrat. Tím týdeník strčil třicet odhazatelů. Kritika „Nolince“ byla přehnaná, protože „Kraťouška“, i když se začala více zajímat o problémy českého dělnictva, se ani nyní nezbíhlo se sociálními demokraty. „Nalinci“ mohly spíše vadit články a pokrokovou, mnohdy až protinabozenskou tematiku, i hodnocení vnitropolitické a zahraničně politické situace. Do popředí zájmu se dostávaly zvláště ruské události po rusko-japonské válce, jejichž revoluční podstata autory článků v „Kraťoušce“ nepostřehla. Po chuti nemohly být „Nalinci“ ani články, které odrážely vnitřní revoluční pohyby, který vyvolával nutnost změn volebního práva. „Kraťouška“ stále častěji a podrobněji zveřejňovala úvahy o všeobecném, rovném a přímém hlasovacím právu, jak je na sčobech lidu a veřejných schůzích v mnoha místech okresu přednášeli předáci různých politických směrů a formující se politických stran. Poznáváme názory frantátského zemského poslance dr. Pamy, sociálně demokratického předáka Jana Prokeše, katolického rolnického politika Šamátka, který se angažoval zvláště na Starojicku, agrárníckého expozanta Josefa Mňuka a řadu dalších, kteří se v nastávajících volbách do zemského sněmu a do říšské rady ucházeli o přízeň českých voličů na Novojicku. Je zajímavé, že o poslance mandáty se neucházeli zdvanými vůdci české novojické menšiny, advokáti dr. Ferdinand Dostálo a dr. František Derko.

V předvolební kampani do zemského sněmu, konané ještě podle nedemokratického, složitého a výrazně třídního systému v roce 1906, se „Kraťouška“ stala hlavní oporou agrárníckého kandidáta Josefa Mňuka, učitele, ředitele a školního inspektora, organizátora českého učitelstva, autora a spoluvydavatele „Moravského Kraťouška“ – první vlastivědné publikace, vydané v roce 1888. Několik měsíců před volbami se v každém čísle týdeníku objevují články, které vyzvedávají zásluhy Josefa Mňuka o český venkov, zvláště rolnictvo, za které kandidoval. Píše se o jeho volebním programu, o pátkách s protikandidáty i o prohlášení učitelských spolků, které se za něho plně postavily. Jen na okraj se také něco mluví dovidíme o názorech ostatních kandidátů. Josef Mňuk v listopadových volbách za český venkov zvířel, stal se zemským poslancem a odešel do Brna. Na okraj pozornosti „Kraťouška“ zůstala i předvolební kampani událost, za kterou česká menšina v Novém Jičíně řadu let bojovala. V čísle 46 z 9. listopadu 1906 je v rámečku skromně označeno, že 5. listopadu 1906 slavně česká menšina „v tichosti a bez okázalosti“ svůj svátek, neboť v domě Ústřední zložky na Mlýnské ulici č. 4 – dnešní Hablikově – bylo zahájeno vyučování v české škole. Neobešlo se to bez německých provokací, ale vývoj české školy je nadějný, protože již v příštím roce se škola přestěhovala do své nové budovy.³⁾

V následujícím roce 1907 se „Kraťouška“ ocitla v hmatné i morální krizi. Libývala čtenáře o také vydání kalendáře „Kraťouška“ Rudolfa Vítky velmi zlobilo. Tato neutěšená situace bylo snad hlavním důvodem, proč v předvolební kampani do říšského sněmu se týdeník dal zcela do služeb hraběti dr. Bedřichu Deymovi. Hrabě Deym ze Stritěna zakoupil v roce 1906 panství Starý Jičín od hraběte Sellena a jako příslušník české historické šlechty se ucházel o mandát ve volbách do říšského sněmu, které se konaly v roce 1907 již podle všeobecného volebního práva. Na Novojicku byl „nový člověk“, a proto požadoval list, který by zveřejňoval jeho politický program a propagoval jeho předvolební schůze. Současně musí přiznat hraběti Deymovi politickou obratnost, inteligenci, ale i značnou dávku odvahy k demagogii, kterou tento šlechtic v předvolební kampani na stránkách „Kraťouška“ i na veřejných schůzích voličům předváděl. Pro

každého něco má, nejvíce se zajímal o rolníky a dokazoval jim, že vesnice musí být jednotná, protože „má-li pán, má i kmán“. Velkou oporu získal v katolické církvi. O venkovské volbě na Novojicku se opět ucházel neúspěšně zde zvolený zemský poslanec Josef Mňuk. „Krovaňsko“ mu tentokrát podporu neposkytlo a dokonce dalo své stránky lidem, kteří ho ostuzovali a zdůrazňovali, že má jedno poslance místo musí stačit. Z „Krovaňska“ se velmi mělo, což je škoda, dovídáme o předvolební kampani sociálního demokrata Františka Tomáška, lidovce Povondry i Tomáše G. Masaryka, kteří v našem regionu kandidovali a vystupovali na veřejných schůzích. Ve volbách konaných 14. května 1907 zvítězil s převahou František Tomášek a v úžší volbě 21. a 24. května zásluhou sociálních demokratů T. G. Masaryk. Ve volbách poražený hrabě Deym se více o „Krovaňsko“, kromě članku, kde se snažil vysvětlit voličům příčiny své porážky, nezajímal. Pro Václavův týdeník však naoustilé zvraty a služebníkovní jedincům ve volbách měly nepříznivý dopad, který se projevil dalším poklesem odběratelů a hlavně prohlášením v olomouckém „Pozoru“, kde skupina novojických Čechů oznamuje, že „Krovaňsko“ přestává být listem české menšiny novojické, poněvadž změnila svůj směr“. V „Krovaňsku“ se o tom píše v čísle z 21. dubna 1907 a připomíná se, že se tím ohrožuje jediný list v ohroženém území, a konstatuje se, že se k akci přidal i dr. Ferdinand Dostál.

V posledních číslech, zvláště v letních měsících 1907, je potřeba znova o usmíření s předáky české menšiny. „Krovaňsko“ se opět plně zapojuje do kampaně za dostavbu české školy a mnoho místa věnuje zázpisu děti do školy. Zaujímou články o schůzi, kterou svolali čeští sociální demokraté na 26. srpna 1907 do Dělnického domu v Novém Jičíně, aby dodali odvahu hlavně českým dělníkům, kterým od německých zaměstnavatelů hrozil vyhazov z práce, budou-li své děti posílat do české školy. K účastníkům schůze promluvil poslanec Jan Prokeš a prohlásil, že „české dítě patří do české školy a že kdo posílá české dítě do německé školy, páchá na něm duševní vraždu“. K Janu Prokešovi se přidal dr. Ferdinand Dostál, který slíbil, že v nové školní budově se budou konat kurzy pro české učně. O výuce a potřebách školy promluvil řídící učitel František Sokol. Schůze zřejmě přinesla klady ohled, neboť v posledních číslech „Krovaňska“ se oznamuje, že bylo přijato 200 českých dětí a že vyučování v nové budově začne 4. října 1907.

22. října 1907 vyšlo poslední, 39. číslo VI. ročníku „Krovaňska“. Česká menšina v Novém Jičíně a české okolí ztratilo svůj list, což je třeba přes mnohé nedostatky „Krovaňska“ považovat za ztrátu. Radovat se mohli jedině novojičtí němečtí šovinisté, kterým byly české noviny trnem v oku. Dopřítat se všech přičin, které vedly k zániku novin, nebude v plném rozsahu asi možné. Patří zřejmě k složitým a neohodnotitelným poměrům, ve kterých žili čeští lidé v Novém Jičíně na prahu našeho století.

Poznámky:

- 1) Soubor necelých šest ročníků „Krovaňska“ se nachází v Univerzitní knihovně v Olomouci. Pro autora článku ho zapůjčil Okresní archiv v Novém Jičíně. O „Krovaňsku“ se zmiňují Miloslav Balobě v „Kulturním místopisu Novojického“, str. 133. (Vydal Vlastivědný ústav v Novém Jičíně v roce 1967) a Karel Otto ve „Čtení o Novém Jičíně“, str. 36. (vydal Místní úřad Nový Jičín v roce 1963).
- 2) Termin Novojicko se užíval pro úžší oblast nynějšího okresu Nový Jičín.
- 3) První číslo „Lubiny“ vyšlo 4. 2. 1905 v Příboře sloučením „Příbořských novin“ a „Frenštátských novin“ a redaktorem byl Vítězslav Unzelzig. „Vološské noviny“ začaly vycházet ve Vološském Mezirčí 5. 1. 1905 a redakci vedl Josef Stroupek.

4) M. Balobě mylně uvádí, že F. Vyhnaněk ve vydávání pokračoval. Alois Zbavitel,

který noviny celé prodávával, ve svých výpisích, které jsou v OA v Novém Jičíně uvádí, že poslední číslo vyšlo 22. 8. 1907.

- 5) V současné době slouží budova školy pro mládež vyžadující zvláštní péči.
- 6) Patřili k nim Antonín Klvaňa z Příboře, František Talpa z Příboře a učitel Vavřík z Libhoště, kteří byli hlavními autory kalendáře „Krovaňsko“ z roku 1907.
- 7) P. Šveltlík, olomoucký konovník a za první republiky poslanec národního shromáždění, byl přívržencem dr. Jana Šimánka.

Z VYPŘÁVĚNÍ STARÝCH PAMĚTNÍKŮ V BERNARTICÍCH

Leopold Biskup – Adolf Turek

Vzpomínky občanů, kteří dlouhá léta téměř nepřetržitě žili ve své rodné obci, jsou cenným zdrojem k poznání její minulosti a doplňují, objasňují i zpestřují zpřevy proměn archívních. Příkladem mohou být vyprávění o některých dříve zaniklých objektech v Bernarticích nad Odrou.

Z vyprávění Aloisie Glogarové č. 34. nar. 1876, zaznamenaného v červnu 1965, o pozděm a větrném mlýně:

„Pozděříha byla kus za větrákem k »Potokům« pod »Wolfovým dolem« po levé straně silnice k Hůrce. Já jsem tam chodila za dědkem k Zelenkům, kteří v té pozděříhe bývali. My jsme se tam na hře nadržili byla tam bílová (břidlicová) střecha a tož tam bylo v létě až teplo. Já jsem tam občas chodila jako děčko, když jsem chodila do školy. Potom, jak jsem měla už 15 roků [1891], tož jsem tam přišla už málo. Tuším, už tam ti Zelenkové ani nebývali. Byl tam už kdosi jiný, prý věc (vice) radši, ale to si už dobře nepamatuji. Ona to pozděříha nebyla velká, ale dlouhá a myslím, že byla z blata (vepřovic) a bylo dost zchůtralé, a tak jí brzo zbořili. Co se tak pamatuji, mohl jsem mít tak 16 roků [1892]. To už jsem byla na službě u Bayera dolního č. 27.“

Nám bylo dobře v té pozděříhe. Tam byl dost nepořádek i na té hůře a tam se nám dobře hrávalo. Po hře v té pozděříhe nebyli ani památky.

Když jsem k tým Zelenkům chodila, tož jsme se jako děčko nachodili kolem toho větráku. Stál naproti „Boží muky“ po pravé straně cesty do Hůrky, tak asi 50 kroků od cesty. Měl čtyři křídla, byl dřevěný a už po zem. Venku byla lova (lavice) a v létě na ní sedávali mlynář. Já si ho pamatuju, byl takový vysoký jako bído.

V tam mlýně vevnitř jsem byla jako děčko tuším jen jednou. Mělo jsem stroch, to si pamatuji. Tam pro nás děčko ani nic nebylo.

Tam, kde mlynář býval i spať, bylo čtrná a takové malé okénko. Byla to taková malá komůrka a šlo se do ní po schodech zvenčí. V té komůrce bylo něco

jako lázka, malý stůl a tuším železná pec „Vincek“. V celém mlýně to jeví štěstí, jako když strobí. Jak se mlýněd jmenoval, to už nevím, ale jednou jej od Zelené volali tuším Francou.

Někdy se ty křídla větráku točila, ale moc pomalu. Někdy mlýn stál, nemlel. Myslím, že ten mlýněd byl sám, svobodný. Já jsem tam žádnou robu (ženu, manželku) neviděl, ani děcka o včdy by tam ani nemohli v tam kumbáku bývat.

Jak ten mlýn z venku vypadal? No já tomu tak nerozumím. Měl čtyři křídla a byl celý na otáčeni, to jsem viděl, jak ten mlýněd s ním točil. To byly okolo mlýna v zemi zaraženy silné dřevěné kůly a ze mlýna trčela takové dřevěné silné táhla. Na něj dal mlýněd silný provaz a ten provaz omotoval kolem těch kůl a tak se ten mlýn otáčel, jak chtěl mlýněd. Mlýn byl celý jako ze železa. Střecha byla z jedné strany trochu do špiče. Mlýn byl pobitý načisto až k zemi. Jak byl ten větrák vysoký to nevím, ale hodně. Nám děckům se to zdálo vysoké.

Nežli – táta tam chodil do mlýna šrotovat zrní. Mouku myslím ani nemlel, to chodil obyčejně do mlýna k Bayerům č. 28. Zdá se mi, že si pamatuji, že tam odpodíl „povětrného mlýna“ měl mlýněd i boudu, možná dřevěný chlávek anebo něco na dlevo na topení. Venku byly naskládané na hromadě takové desky, které mlýněd přidával do křídla, nebo také ubíral. To jsme my děcka také viděli. On nás děcka mlýněd rád moc okolo mlýna neviděl, honil nás od mlýna pryč a nás děcka (děvčata) ani mlýn moc nebavil. To kluky vici!

Já vic toho nevím, včdy je to přes 80 let a jak se to všechno poměnilo. Už není ani větráku, ani pazdřeně, ani mlýněd!

Z vyprávění Klementa Šimčíka č. 176, který oslovil 23. 9. 1957 své 97. narozeniny (zapsáno v říjnu 1984, přečkováno v srpnu 1987).

„Větrný mlýn stál naproti »Baňi muky« na pravé straně cesty do Hůrky. Ve mlýně se myslím jen šrotovalo. Lepil mouku se mlela na vodních mlýnech v místě. Když se mlýněd dováželo zrní na šrotování, tak se na to nečekalo, až to sešrotuje. On měl trochu šrotu v zásobě a tak to hned vyměnil.

Mám takovou vzpomínku, když jsem tam jednou byl se starším bratrem Janem, který v první včce podnul. Já jsem měl asi 9 roků a bratr 11 roků. Byli jsme vevnitř i v palendě. Bylo tam úzké laze, obyčejný malý stůl, malá železná pec a na stěně „rachlo“ (věšák) a světy obrázek, a to bylo všechno. Včdy to bylo malé, možná tak dvakrát dva metry.

My jsme tam tenkrát vezli asi dvě míry zrna, a to ještě na sáčkách, i když už byl skoro konec března. Mlýněd nám zrní vyměnil za šrot a šli jsme jako domů. Mlýněd s námi šel a stavil se ke Klovům č. 109. My jsme se ale pokradmu vrátili k mlýnu, který mlel pomalu a bratr Jan se chytil jednoho křídla a nechal se vyťahovat do výše dva i tři metry a pak se včdy pustil. To se mu zollibilo a tak se nechal vyťahovat stůle výš a výš. Já jsem se bál, tak křičím: »Jone, paš se, nebo se zabiješ«. Včdy mohl spadnout na následné křídlo! Bratr se pustil a už zachytil následné křídlo a buchnul na zem a nemohl vstát a z nosu mu tekla krev hrůčkem. Kapesník jsem tenkrát neměl, tož si začal utírat krev rukávem a tak za chvíli byl celý od krve. No v takovém stavu jsme nemohli jít domů. Doma by byl ještě nářez, že jsme se věšeli na křídla mlýna. Tož jsme se radili, až jsme vymysleli, že já jsem sáček tahal a on, Jan, je ze zadu tločil a spadal. Tož tak jsme to zocnočili. Také jsme už domů nejeli podél Klovů, ale přes pole k Bloškovému mostu a kolem Bayerů Teplicových, aby nás mlýněd neviděl. Mlýněd nerad viděl kluky a mlýna a honil je bičem.

Dobře si pamatuji na mlýn jako opuštěný od roku 1900 až asi do roku 1906, který často nám sloužil k dětským hrám. Bývaly časté šarvátky mezi kluky harňony a dohany. Obyčejně harňané obsadili mlýn první a doháně na ně pak kamením útočili.

Bývalý větrný mlýn v Bernartcích – rekonstrukce
Kresba Leopold Biskup

Vzpomínám, jak jednou při takové velké bitvě jsme tóhli my, doháně, na mlýn od „Horeckého potoka“ přes pole vzhůru. Bylo nás kluků hromada, měli jsme dřevěné šavle, luky a klocky. Také dřevoča šlo s námi bojovat. Moje spolužačka Mila Hájková má nesto ve hluku (zůstalo) kamení. To jsme na ten mlýn útočili celé odpoldne, a přece jsme jej nedobýli!

Pani Zofie Nováková z č. 38 (ročník 1893) si vzpomíná, že ještě jako školka se často ze zůhmení domu s rodostí dívala na otáčející se kola větrného mlýna. Vedla k němu jednak neupravené vozové cesty od silnice na Hůrku, jednak se k němu chodilo od humen chodníky, mezerami a palní cestou od č. 37. Nedořecko větráku měl mlýněd (jméno si nepamatuje) dřevěnou boudu, anebo šopu na dlevo. Mlýn se jí zdál vysoký a zanikl „vešlosti věkém“ [inforestorka je velmi sečtená]. Obecni pole, patřící původně ke grantu č. 38, na němž větrák stál, bylo rozparcelováno na jednorázicové a dvoumázicové díly a dílem rozprodáno, dílem pronajímáno chalupníkům. – Zapsáno v září 1987.

Alois Kunetka, č. 12, roč. 1901, zapsáno 1984, sdělil toto:

Od svého otce slyšel, že poslední mlýněd byl starý mládenec, velké a silné postavy, bydlel v šatně větráku, ale často pobýval v novém domku u Klovů č. 109, odkud viděl na mlýn asi 120 m vzdálený. Byl prý velký pylák. Z vlastního názoru vyprávěl pomatoval trasky mlýna, když počal chodit do školy (1907).

A co nám k tomu praví archívni promýř?

Na jaře roku 1877 si pronajal Lesní mlýn na Odře v Bernartcích č. 25 Johann Bahlinger, ročák z Malých Heraltic u Opavy, a choť Barbora rožanu Woane

rovou z Jastřabi v Olomouci (dnes vojenský prostor). Manželé drželi roku 1866 větrný mlýn ve Štrádošech u Hronic a roku 1869 měli v názvu větrák v Helfmanicích u Oder.⁷⁾ Jejich dva chlápci Josef a Jan navštěvovali v letech 1877–1879 obecnou školu v Bernartčích (zapsáni ve školním katalogu jako Němci). Počátkem června 1879 se však Sahlingerovi odstěhovali na svůj nově zakoupený větrák v Kujavách.⁸⁾ Byli to podle německé kulavské obecní kroniky dřevěný větrák aluzského typu, patřil původně k usedlosti č. 80 a stál na návrh poblíž silnice do Pustějova.⁹⁾ V kujavských pozemkových knihách však o něm není zmínka.¹⁰⁾ V Kujavách byly roku 1875 registrovány 4 větrné mlýny s živnostenským oprávněním, a roku 1880 přý jich bylo dokonce 5 (v tom asi zahrnut i větrák v Pohorlících, které tehdy tvořily s Kujavami společnou obec). Mlýny jako všude na Královsku pro sociálně slabší vrstvy obyvatelstva, ale Sahlinger zřejmě nemohl obstát v konkurenci, i když černá mouka těchto provozoven byla prý oblíbená a chutná.¹¹⁾

A tak už 27. 7. 1879 žádal Sahlinger obc Bernartice o sdělení podmínek, za kterých by mohl přenést svůj větrný mlýn z Kujav do Bernartic. Po delším jednání mu obec povolila 8. 3. 1880 převzetí větráku a pronajalo mu 29. 3. t. r. za ústí svých podmínek 533 čtverdesátých sáhů z obecních pozemků na Dráždách na libovolném dvojměřicovém díle; vybral si parcelu č. 1157/16 na pravé straně cesty do Hůrky proti boží muce (parc. 1135/5). Roční plat z mlýna měl se odvádět k 1. červenci a 1. prosinci podle průměrné ceny 4 hl. rž. Ze nájem pozemku měl platit tak jako ostatní pachytří obecních polí a s dosavadním nájemcem se měl dohodnout přímo. Smlouva měla platit na léta 1880–1891 (jen pro Sahlingerova a jeho mlýn, ale pomoháno mu bylo právo kdykoliv se odstěhovat i s větrákem.¹²⁾ Povolení k postavení mlýna, který obdržel pop. č. 105, má datum 20. 4. 1880.¹³⁾ Od července 1880 odváděl Sahlinger krom nájemného 1 zl. 24 kr. 162 12 kr. daně pozemkové, 55 kr. daně domovní, 34 kr. školného a 20 kr. obecních přírůtek. Avšak roku 1881–1882 odváděl 51 kr. školného za 3 děti, roku 1883 jen 34 kr. na 2 děti. Nějakou dobu po návratu z Kujav do Bernartic n. O. (10. 3. 1880) bydlela rodina Sahlingerova na č. 38, asi 300 m od větráku.¹⁴⁾ Ve mlýně byla totiž měla místa, kromě světničky vedle mlýnice nebylo prostoru pro bydlení. Mlýn byl dřevěný, beraního typu s dlouhým kobítem, otáčel se kol středního nosného trmu a měl 4 křídla, byl opatřen vratidlem (vrtákem), takže se dal dobře ovládat jednou osobou. Podle pamětníků K. Šimáčka a Z. Novákové vypadal zhruba tak, jako je na fotografiích z roku 1919 zachycen větrák v Partutovicích.¹⁵⁾

Podle ústního podání byl prý postaven na popud rodiny Dreslerovy z č. 9. Byla to podnikavá setská rodina, která zosahovala i do věcí veřejných. František Dresler prý nechal mlýn postavit „na trua“ pro osobní nezbady se zdejším vodním mlýnům na č. 25-a 26. Tomu navzdůkuje i to, že už 20. 2. 1882 byl majitelem mlýna Dresler, který měl podle usnesení obecní rady platit ročně z mlýna 10 zl. a z pozemku tolik, jako sousední nájemce. Od března roku 1882 se odvádělo z mlýna jen domovní daň a obecní přírůdky, od září roku 1884 nic. Snad zůstal v letech 1882–1883 provozovatelem nebo nájemcem svého bývalého mlýna ještě Sahlinger, když tehdy platil školné.¹⁶⁾ V letech 1886–1888 se však manželé Sahlingerovi uvádějí na větrném mlýně v Partutovicích, v letech 1888–1889 v Kozích (synů Hranických) Loučkách.¹⁷⁾ Dresler v letech 1884–1888 zřejmě udržoval mlýn v chodu pomocí mlýnských tovaryšů, jako byl v knize cizích příslušníků roku 1888 uvedený Eduard Hermann, „zaměstnaný a bydlící na č. 9“, narozený roku 1834 v Jerákovcích u Opavy, tamtéž příslušný, jehož otec byl roku 1869 nájemcem větrného mlýna v Pohorl.¹⁸⁾ Už 3. 7. 1886 žádal Dresler o slevu částí nájemného z mlýna, na němž mlýn stojí, obec mu sice nevyhověla, ale snížila mu roční

plat z mlýna z 10 zl. na polovici. Větrák měl asi málo mláčí a veškerou konkurenci ve vodních mlýnech, které byly daleko výkonější a mlyny pšknou mouku, a větrák vlastně jen šrotoval.

Ve školním roce 1886/87 se učívá z č. 105 školně z 1 dítěte bez uvedení jména.¹⁹⁾ Snad šlo o Františka, syna nájemce mlýna („Větrného mlýnače“) Johanna Fuchsa, roddě (1840) ze Svobodných Helfmanic u Opavy, doložená v seznamu zdejších živnostníků k roku 1887 (7), cizho příslušníka i 1888.²⁰⁾ Roku 1891 vystavila obec pracovní knihu jeho syna Františka, obuvnického pomocníka v č. 105.²¹⁾ Koncem roku 1890 Jan Fuchs s čtyřlčetnou rodinou skutečně na č. 105 bydlil. Jeho dcera Anna se narodila roku 1869 v Malých Heralicích, znovuček roku 1888 v Bernartčích a syn František roku 1873 v Helfmanicích u Oder.²²⁾ Zdá se, že Fuchs býval nájemcem tamějších větráků, čili že se do jisté míry střídal se Sahlingrem.

Od roku 1891 je na větráku doložen nejprve jako mlýnský pomocník a pak jako nájemce František Tomeček. Nežástal však svobodný. V letech 1886–1888 navštěvovala zdejší školu z č. 105 jeho chovanka celi poručka Růžena Knappová, která je uvedena i ve školním katalogu z roku 1892/93 bez uvedení domovního čísla.²³⁾ Vzal si r. 1892 v Šenově svobodnou matku, Tomeček, roddě z Nového Jičína (1847), tamtéž příslušný, katolík, Čech, s chotí Aloisíí narozeno 1857 v Šenově, příslušnou do Loučky, a s „dcerou“ Růženu Knappovou narozeno (1884), i příslušnou tamtéž, jako její matka. Češky, bydlící koncem roku 1900 v podnámí na č. 88 u koldů, Tomeček udal tehdy jako své hlavní zaměstnání mlýnářství.²⁴⁾

Téhož roku bylo však domovní číslo 105 přeneseno na nový dům Albína Kunetty a jeho choti Julie rozené Dreslerové, kteří v něm tehdy již bydlili. Mlýn sice ještě pok stál, ale neprovozoval a byl zrušen roku 1904.²⁵⁾ Jeho trosky byly odstraněny asi o 3–4 léta později. Nebyl kartograficky podchyten ani na kastrátní mapě z roku 1852, ani na speciálních mapách 1,75 000 z let 1879, 1891 a 1906, ani na topografickém listě 1:25 000 asi z roku 1900.²⁶⁾

Poznámky:

- 1) Údaje vypravěčky byly v zosadě správné. Ještě roku 1890 bydlila na č. 104 Anna roz. Bayerová, vdova Jana Zelenky, narozeno 1840, a 5 dětmi naroz. v l. 1869–1876; jeden ze synů měl neobyčklé jméno Nikodem. (OAV N. Jičín, sjezd 8 sčítání lidu pro Bernartice roku 1890; pro rok 1880 bohužel se nedochoval). Krátce po r. 1890 bylo pozemna zřehno a č. 104 bylo přeneseno na obytný dům novojičinské vodárny uvedeně do provozu na podzim r. 1892. (Srov. k tomu Oš pokolení do pokolení, Pamětník obce Bernartice 1837–1937 – díle zkratka OPIOP, s. 141–142, díle VSONJ č. 15, s. 44).
- 2) Státní oblastní archiv Opava – díle SOA Opava, křesťní matrika řim, kat. fary Věska u Oder, I (sign. Od XIII-1), f. 223.
- 3) OAV N. Jičín, fond Národní škola Bernartice – díle NSB – třídní katalogy 1876/77–1878/79.

- 4) Kv. Kadlčík v „Bilovecku“, sešit 7, 1958, s. 16.
- 5) SOA Opava, sign. Gk E 7–42, E 7–57–58.
- 6) Moravské Královsko, Příbor 1888, s. 70. VSONJ č. 31, s. 27.
- 7) OAV N. Jičín, fond obce Bernartice, díle OB, sign. I B 39.
- 8) Tamtéž, sign. I C 2.
- 9) Tamtéž, I B 13; díle NSB 1880/81–1881/82.
- 10) Viz Marie Mikulíková, V krajích větrných mlýnů, Náš domov (příloha Zemědělské společnosti) 1884, č. 37, s. 5.
- 11) OAV N. Jičín, OB, sign. I B 12, I B 39.
- 12) Václav Burián, Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku, Olomouc 1965, s. 33. Též VSONJ č. 38, s. 30.

¹²⁾ OA N. Jičín, fond OB, sign. I B 36; tamtéž, operát o sčítání lidu pro obec Pohof k r. 1869. Za upozornění děkujeme Fr. Šustkovi.

¹³⁾ Tamtéž, OB, sign. I B 33, I B 39.

¹⁴⁾ Tamtéž, OB, I B 36; OPDP, s. 157.

¹⁵⁾ Tamtéž, OB, I B 38.

¹⁶⁾ OA N. Jičín, operát o sčítání lidu pro Bernartice 1890. Fuchsovi uvedli obco-voči řeč českou.

¹⁷⁾ Tamtéž, fond OB, I B 36, a OSB, třídní katalog, 1892/90. Řezna se nar. 28. 2. 1894 v Senově; sňatek matky s o. Temečkem (smtě 21. 6. 1892 (SOA Opava, Matr. N.J. XII-12, p. 130, XII-13 p. 276) Temečkovy rodiče byli narozeni v Loučce.

¹⁸⁾ OA N. Jičín, operát o sčítání lidu pro Bernartice, r. 1900.

¹⁹⁾ OPDP, s. 141–142, a obecní kronika; Moravské Kralovsko, s. 160.

²⁰⁾ SOA Opava, sbírka map č. 496, 551–553, 664.

POLĚVKY A MOUČNÁ JÍDLA NA NOVOJKY

Anna Kramolíkova

Terénní výzkum lidové stravy v okrese Nový Jičín prováděný v roce 1985 nám umožnil srovnat výpovědi pamětníků s retrospektivním materiálem publikovaným v regionálních časopisech. Časové relace, v nichž se pohybujeme, poněkud zahrnují přelom století až do doby okolo první světové války.

Jestliže věnujeme pozornost jednotlivým pokrmům samostatně, vidíme, že v jídelníčku měly důležité místo polévky. Ve většině rodin se před rozlišením kovy jedly i na snídání,¹⁾ a to zasažené – kminové, bramborové, česnekové (ve Slatině vodňka²⁾) v Jistebníku chudé zvané vodňko a falešná žabrdka, lojanka (zasažené lojem) s chlebem, nebo mlékem a vejcem. K obědu v poslední době hlavně fazolová (bílá mléčná i černá) a hrachová, méně čočková. V týdně se vařily zeleninové: houbové, kobzolenka (Štramberk) či bramborové (v Bernarticích loprda), „štramberačka“ (bramboračka po kyselo, do níž se dával bobkový list, celý pepř, kmín, nové koření, ocet), zelová z kysaného zelí bílé (v Bernarticích roztrhané rukověce), zelná (v Lubomíři cocarda), z čerstvého zelí v Jistebníku zvaná chřobavica, z kyselého kyselice. Lichnovská zelňáková chutnala i k snídání. V Koprivnici na jaře vařili jarní polévku, do které se dávaly posákané kopřivy, paprsek (kundrotak), petrklíč, fialka, kousek másla a brambor.³⁾

Ovoce mělo své využití i při vaření polévek. Uvedme např. povidlovou z Frenštátu, huškovou mléčnou (v Bernarticích chamulá,⁴⁾ sucharovou se sušeným křídlem (z Bernartic), které se jedly hlavně při senoseči a byly velmi osvěžující. Z mléčných se vařila kyselocka (brambory, kmín, kyselé mléko nebo smetana), syrovátková (kopalková,⁵⁾ podsmálová, střívková,⁶⁾ střívková či záděrková (vejčisko setléné s moukou, pak osázené mlékem a máslem), bryznová (domská).⁷⁾ V neděle a svátky se nejvíce vařila drábež, hověčí s přidáním šetrňou pro zlepšení chuti a barvy, uzená s mlékem i bez něj, z vepřových kostí, zobiláková, štepová se šálaví, česnekem a paprem (Koprivnice), jako zavřtky se

světečně užívalo jádrových knedličků, běžně pak krup, pohanky, krupice (mléčná polévka), nudli i rýže a brambor. V Bernarticích do zasažených polévek zavořovaly z obyčejného kynutého těsta zhlavčků.⁸⁾

Uvedené materiály dokládají pestrý výběr surovin při vaře přípravě polévek, ale nutno poznamenat, že ne vždy tvořily součást oběda.⁹⁾

Na každodenním stole se objevovaly omáčky. Tvořily podstatnou část obědu a pokud zůstaly, hospodyně je přidávala k večeři a někdy i k snídání. Mnoh k nim nebyvalo, jen v neděli. Přílohu tvořily brambory, nebo chléb. Nejrozšířenější omáčky byly zeleninové, hlavně ze zelí. K oblíbeným patřily i křenová,¹⁰⁾ cibulová, česneková, kopravá, kelová, rajská, z fazolových lusků „stručí“, mrkvová nebo i s vejčkou,¹¹⁾ tějí i houbové, petrželové (nakrájené zelená nat zallá mlékem s vejci – Koprivnice) a z kysaných okurek. Hospodyně připravovaly omáčky podle dostupnosti zeleniny.

Z ovoce se nevařily pouze polévky, ale též omáčky. Při jejich přípravě se zužitkovalo ovoce jak syrové,¹²⁾ tak sušené.¹³⁾ Obecně známá a rozšířená je bryza či varmuža¹⁴⁾ (různé druhy zavařeného sušeného ovoce, zasaženého, pak zalkřteného mlékem, nebo smetanou), v Bernarticích suchary, ve Štramberku o Koprivnici sušič¹⁵⁾ (ze sušeného ovoce ochucovaného tymiánem a podávané např. k uzenému masu), z Trnávky lepocha (sušené švestky a křídly – pečky – zahušťované smetanou), studenecká počukla (ze sušených švestek), šimlona¹⁶⁾ z Tisku (z povidel a mléka), v Jistebníku v rodinách přistěhovanců z Petřvaldu zvaná trněná.¹⁷⁾ Pro obdobný pokrm z čerstvých švestek měli v Lubomíři označení kvevara. Ve Vlčnově a Bernarticích se běžně vařila omáčka ze sušených hrušek či jiného ovoce a lozůl.

Tímto způsobem se dokázalo využít i lesních plodin, proto omáčky borůvková, malinová a šípková¹⁸⁾ (šupjanová v Koprivnici) nebyly vzácností.

Zmíněná jídla se jedla jak teplá na oběd, tak studená na večeři a při pracích na poli. Ani při zabíjačce nebyla neobvyklá. Protože suroviny byly celoročně dostupné, jejich místo v jídelníčku nebylo výjimečné. Charakter obřadního pokrmu mělo na věnec, kdy např. „močka“ zvané pamlkavá (sušené ovoce, hrozinky, ořechy, skořice, hřebíček, smetana) z Frenštátu, ale i jiných lokalit (černa močka) tvořila součást štádrovečerního stola. Ve Štramberku ji odvalili na vařený hrách. Formu zahuštěných polévek měly i mléčné omáčky, jako např. stíka¹⁹⁾ a bílá (mléčná). Vajčková bývala často, zato smetanová z křídla či šlepie jen ve svátku. Občas se vařily i omáčky masové. K nejjednodušším patřil klobásový (zasažený vývar z klobás), v době zabíjaček zabíjačková. Na sřičkové (v Koprivnici a Štramberku zvané divoké) i z křídla si pochutnávali jen při slavnostních chvílích. Když hospodyně neměly nic po ruce, uvěřilo „obyčejnou“ omáčku (zsačka zalitá polévkou z masa okofněným octem a cukrem) – Bernartice. Někdy se k omáčkám přikrývalo chléb, jiný hospodyně z plněné pazardní mouky udělala halušky (Bernartice), nebo bochánky (poznámka 10), případně noky. Častým doplňkem byly brambory.

Obědy i večeře tvořily různé druhy obilných kaší. Připravovaly se vařené ve slané vodě či mléce a mnohdy dopákaná např. se sušeným i syrovým ovocem, nebo máslem a sloninou. Studené se zpravidla na večeři polily mlékem, případně kyskou – to hlavně v létě. Jedly se nejvíce v pítek a poslední den. Polzeřiny byly k dostání i v obchodě.

K nejrozšířenějším patřily prosná kaše v úpravě johanínskou se švestkami, nebo polita mlékem a pohankou, a níž se zužitkovaly i slupky jako vedlejší produkt vznikající při mlátí. Získané tmavé močka se nahustilo ve vodě vařila na kaši o vak se polní ruztepsou sloninou (Frenštát). Pohánka mléčnaná s vařenými brambory a zapečená byla na Frenštátsku známá jako kontrabás.²⁰⁾ K dalším

oblíbeným kořím patřila i vrťanka (hrubé mláté pšenice), ječmenné kroupy a „lá-manka“ z drobných krup měly své uplatnění i jako zavádka do polévek. Z rozemletých kukuličných zrn se připravovalo polenta. V rodinách, kde si finančně mohli dovolit kupovat rýži, se valilo kaše i s ovocem, ale společně s bruciel patřila spíše k dětským jídlům. Zmínáné kroupice se v mnohých rodinách objevovaly pouze na štědrovečerním stole. Nejméně rozšířená byla kaše z ovesných vloček rovněž připravovaná s cukrem.

Mouka tvořila součást mnohých vařených příkrmů. Můžeme připomenout nodio (lokše v Kopřivnici) šrky do svátečních polévek, širák s mákem, tvarohem, špekem či škvarky, vejčkem a strouhanou (Luboměř). Dříve zmíněné zděrky (Velavice), stěrky (Trnávka, v Tiché i Švalky), nebo zděrky (Frenštát) se zaváděly do mléka.

O kynutých knedlicích bílých z Petřvaldiku nazývaných péry, máme zmínky jen z některých lokalit (Kopřivnice, Višnov, Těškov, Studénka), v nichž se připravovaly sypané cukrem a mákem, plněné ovocem, případně povidly.

Noky z řídkého lehkého těsta v Petřvaldiku mastili máslem a polevovali zředěnými povidly.

V oblíbě byly i livance, jak nám dokládají ve sbírkách uložené livanečnický. Nejrozšířenější uplatnění dosáhly pokrmy z bramborového těsta. Ze srovnání brambor jmenujme např. chlupaté či černé knedlíky z ječné mouky (ve Velavicích zvané koldčky, v Kopřivnici tluky, v Luboměří bosčky nebo klouzky, též chrupky, ve Frenštátě kluzky), které doplňovaly uzené maso nebo škvarky se zelení a jedly se nejvíce v zimě.

Těsta z vařených brambor byla různě tvarovaná, na základě čehož si mnohá vystoužila pojmenování. Můžeme uvést taštičky²¹⁾ plněné tvarohem nebo povidly; šušňáky, šišky, šišky-škvabňky s mákem, strouhanou houskou, nebo sypané tvarohem, cukrem a polní smetanou; hulašky a povidly, tvarohem, brynzou i houbami. Bramborové placky smažené i pečené na plotně se připravovaly z obojího druhu bramborového těsta. Ve Studénce jim stourosedlci říkali trínčky, v Kopřivnici hňupy, na Frenštátěku pumpuchy a polevovali je smetanou, v Luboměří a Štramberku bōc (házele se na plotnu), v jihočeských rodinách pocházejících ze Staré Vsi nad Ondřejnicí babčocky. Konečná úprava byla různá: máslem a posypané cukrem se skoricí, nebo mazané povidly.

Z mladších pokrmů stojí za zmínku omelety a knedlíky z tvarohového těsta. Moudrě jídla sytla převážně ve středu, pátek, postě, někdy i ve svátek. Podávala se jak k obědu, tak i večeři.

Pravděpodobně využili mouky bylo při pečení chleba. Nejčastěji se používala režná (žitná) s přidáním buď pšenice (v Luboměří takto zvaný chléb garbovaný), nebo žemčované hrubé vrťanky a často i vařených strouhaných brambor na zvláštní těsto a ušetření základní suroviny. V Kopřivnici v době první světové války do těsta přidávali fazolovou i kukuličnou mouku a brombery.²²⁾ Nerovný tvar ani žitný chléb s doplnkem ječné mouky a vikve.²³⁾ Ve druhé polovině 19. století v chudých školcovských rodinách ve Frenštátě pekli chléb z ova. Moukou se letitá o sloužila výhradně k zsmalování. Často jedli chléb i z pšeničných slupek, které zbyly při výrobě škrubu.²⁴⁾ V Albrechtických se pekli chléb kukuřičný, v Lichnově ječmenný, ale tam podle sdělení pamětníků nebyl příliš chutný. Žitné s kminem se v Suchbátě říkalo choř.

Pekli se vždy jen jeden druh, a to jednou za týden²⁵⁾ až za tři týdny, podle potřeby. Když se vzal poslední pecen, hospodyň připravila těsto na 3–8 nových pecen, bochníků²⁶⁾ či štrýcl, z nichž každý vážil 4–5 kg. Pečení bylo vyhrazeno zpravidla sobotě. V domácnostech, kde neměli pec (pekárku, pekárček), vložila hospodyňka těsto do slámenek a zanesla upéct k pekovi. V ošnických rodinách

Okrouhlá forma na pohanou ze Štramberku

Foto A. Kromolářová 1967

chléb nepekli, nýbrž jej kupovali. Hotevý chléb se např. v Hůrcě uchovával na půdě (v suchu a chladnu), v Kopřivnici stavěli bochníky na výšku do spíše. Používalo se též stojanů na chléb. Proti vysychání se chránil zabalením do utěrky.

Ze zbylého chlebového těsta se i na plotně pekly koldče,²⁷⁾ placky, ve Višnově a Sednici máslené sádlem, sypané solí a kminem, nebo patřené povidly – výchopeň. Albrechtický podlansk ničím nechutl ani neomastil, zato kopřivnické podplaměny nebo luboměřské podplaměnce pokropili máslem a pocukrovali, případně připravili naslano. Chlebové koldče ve Štramberku měly kulatý tvar a jejich povrch byl posypaný kminem a solí. V Bernaticích a Frenštátě pekli podplaměňky, které vidličkou ozdobně naryhovali a posypali např. cukrem. Frenštátský podplaměňák se upékl nejdříve, pak až bochníky chleba. V některých lokalitách na Novojičíněku pekli chléb až do padesátých let, a to hlavně v údobích různé kašulace a obiloviny a podobně. Úcta k chlebu byla nesporně větší než v současnosti a zuzitkoval se každý sebesušší kousek.

Pšeničná mouka sloužila k pečení různých druhů kynutých těst. Oblíbené sváteční rohlíky sypané mákem (Lubovitz, Sednice, Petřvaldík, žaske rodiny v Suchbátě u. O.) nebyly tak časté jako obyčejné buchty, případně plněné tvarohem, povidly, hruškami, mákem nebo zelím (zelníky), či jen pomáštěné, prosypané cukrem se skoricí, posádky kakaem a cukrem. Buchty coletky se pekly v Hůrcě, coletky v Kopřivnici. Do zmíněného těsta v Bernaticích přidávali zeli, čímž vzniklo těsto na pagóče. Protože v této lokalitě stávala olejna,²⁸⁾ Bernatickáne často připravovali buchty a vafly na oleji. Odlišné slané máslové pagóčky

z kynutého těsta pomazané máslem a zavlnuté pamatují jak Prchalovští, tak obyvatelé Mniší. Z hrubší, tmavé, doma mleté vřtanek se v Tiché rovněž pekly buchty. Studénocký kronikář²¹⁾ vzpomíná na „nadění“, což je buchta s krupicí a vejci.

Co do pestrosti nádivky i tvaru bylo koláčům důvoda přednost před buchty. Kromě plněných jsou známe jednoduché osuchy, ke kterým se přilpělo mléko (Mléka), nebo sypané kminem (Trávka). Měz brufňáčky (koláče bez nádivky pečené na pletchu – české rodiny v Jistebníku). Tyto bývají jak sypané drobenkou, tak nákladnější s různými druhy náplní. V létě se využívalo čerstvého ovoce, a to se pak koláče nazývaly třesňáky, slivčáky (Frenštát), v Tiché z čerstvých švestek vyplněné. K dalším nádivkám patří ugravená povidla, mřík, hrůšky, jablko (pečky), mrkev,²²⁾ tvaroh, ale též dušené zelí (zelňáky ve Slatině pekli též na svátek Všech svatých) a ve Frenštátě vatený tuřín.²³⁾ Mnohé se tvarově různily. Vedle malých koláčků – vdolečků – byly obilběné velké kulaté pečáky či lopstáky, též svíjaný s přeloznými rohy z Mniší, Prchalova, Vlčnova, nebo obilďní hnětky z Bernartic. Vdolečky se mohly jak smažit na sádlo, tak péci na pletně. Patřily se např. povidly. V Mniší pečené tvarohové nazývali buchtemkami. Závisly kynuté i nekynuté a jablkovou, mrkvovou nebo skořicovou náplní pekli ku příkladu ve Vlčnově, Studénce, Štramberku i Frenštátě.

Obyčejné buchty se připravovaly jak v postní dny k obědu, tak na zobotu a neděli k svatčině, občerstvovaly též pomocníky při polních pracích, doma na dročcích, mláčeně a podobně. Koláče patřily k nedělnímu stolu, ale hlavně k svátečnímu a k příležitostným rodinným i společenským oslavám.

Důležitě místo zůstávalo obilďní pečivo z kynutého těsta. Kolem 8. prosince se pekli mikulášci a motičky i čerti pro děti, na vánoce vánočka, buchty a medem a medové koláčky, bobovky bez nádivky nebo s makovou náplní (okall Příbrora) ve Frenštátě zvané buchty. V masopustě se smažily koblihy, baňi mlásto a jidáše. Velikonoční maronac ve Slatině nazývali sváčenikem, zmíněné překládané hnětky²⁴⁾ pekli v Bernarticích, makovníky a tvarožníky v Koprivnici a mnoha jiných lokalitách. K velikonočním pokrmům patří vřáde zrných plácníků²⁵⁾ do chlebového těsta zapečené uzené plec, případně jiný kus masa, nebo klobáso.

K pečivu z jiného nežli pšeničného kynutého těsta patří například kuzelčín buchty zvané v Albrechticích, Lichnově, ovocné, oříkové, brusinkové koláče z brombarového kynutého těsta (Tiché, Luboměř). Nekynuté pšeničné placky z doma mleté krupice znali v českých rodinách v Suchbátově. Ve Velovicích se při pečení chleba připravovaly placky řetové, ve Frenštátě zase na železných listech podléstky²⁶⁾ často maroné povidly. Nekvalitné placky přímo na plotně zhotovovali na příklad ve Studénce, Koprivnici. V Jistebníku hlavně po zahájce pekli z čerstvých škvarků placky a když se stalo, že v domácnosti došel chléb, hospodyň naplela vodou zedřídvaně bochánky, které se přikrsovaly k omáčkám, mléku a kávě. Nekynuté cukroví, pokud se peklo, tak jen na vánoce, případně velikonoce či svátky. Nejobilběnějšími byly záručky, které také sloužily jako ozdoba na vánoční stromek spolu s perničky z medu nebo cukrové řepy různě tvarované,²⁷⁾ pak litý perník, kekxy. Na Příbrorsku v Luboměřci o Vlčnově se občas pekly precilky o průměru 3 cm, ve Štramberku při příležitosti pauti známé štramberské uší. Cvilbohovému (i cvilbovému – pilkovatému) těstu dávaly tvar různé kameňinové formy (rajčičci, baránci, srdce), kterých se užívalo při pečení hlavně na vánoce a velikonoce. V Bernarticích v době okolo 1. světové války chodávalo před velikonoční místní starší žena s krosnou, z níž prodávala cukroví v malém výběru. Byly to většinou figury s hvězdičkou z marcipánu. Pro výrobky si jezdila do Fulneku

Obilďní hnětko z Bernartic
Foto A. Kramolišová 1987

Místo pečení sladkostí bylo jednoznačně určeno: velké koláče v peci (mnohá zřídka podle něj i své pojmenování – pečáky), koláčky, buchty a drobné pečivo v troubě.

Vidíme, že regionálně se uvedené pokrmy od sebe příliš neliší. Analogie mnohých nelzáme jak na Hané, tak ve Slezsku a Valašsku. Vždy nejvíce záleželo na dostupných surovinách, dovednosti a hospodárnosti hospodyně, též na sociálním postavení rodiny.

Poznámky:

- 1) Srov. Langová-Svozilová B. – Co se na vesnici jidávalo. Severní Morava 1972, sv. 24, s. 57.
- 2) Srov. Haroková E. – Lidové strova v okolí Havířova od druhé poloviny 19. století. Těšínsko 1963, č. 1, s. 11.
- 3) Vavrečka V. – Z lidové kuchyně na Opavsku. Opavsko 1960, č. 2, s. 13.
- 4) Takto připravovanou pamatuje F. Martinská, nar. 1889.
- 5) Na Hané chomáto z čerstvého ovoce, srov. Langová-Svozilová, c. d., s. 57.
- 6) Srov. Vavrečka V. – c. d., s. 13.
- 7) Srov. Haroková E. – c. d., s. 11; Vavrečka V. – c. d., s. 14.
- 8) Srov. Štika Jaroslav – Lidová strova na Valašsku, Ostrava 1980, s. 27.
- 9) Podle vzpomínek místních obyvatel K. Hamzelky (nar. 1904) o L. Tichavské (němým dílem, posypálo krupicí – někdy i pokrývalo na malé osmaženo cibulkou – a zavlnulo se podle síly těsta 3–4 x. Od ostatního těsta jej hospodyně odkrojila, spojila trochu zmečkála, aby se nerozbilo. Z tohoto závinu krájela 4–5 cm dlouhé zhlavčky, které házela do vařící zmažené polévky.

- ²⁴) Uvedla I. Fojtíková z Velovic (nar. 1895).
- ²⁵) V Jistebníku se obdobně jako povidlová (trněná) jeřma a bochánky z tvarohu a mouky, které byly zadržované vodou.
- ²⁶) V Kopčenicích se k omáčce (kvačky) podávalo uzené koleno, protože samotná byla nasládlá. Vařila se při obědě o v troubě kachlových kamení její teplotu uchovávali až do doby večera.
- ²⁷) Rozvalené čerstvé ovoce zohříváte smetanou. I pro tuto omáčku se užívalo názvu bryzo – například ve Stramberku.
- ²⁸) Zvané pečky; varianty názvu utvářeny i v jiných regionech, srov. Horáková E. c. d., s. 13; Večeřek O. – Domácké pečení chleba ve Štětuku. Rodostná země, IV, 1954, s. 57.
- ²⁹) Srov. Novojíčko IV, 1961, zadní strana obálky; Fučíková A. – Lidová strava v obcích Komoří Lhotce a Rece před první světovou válkou. Rodostná země, III, 1953, s. 67; Vavrečka V. – c. d., s. 12; Hanzelka E. – Ovocnářství ze starších dob v Kopčenicích. Rodostná země, VI, 1956, s. 121.
- ³⁰) Srov. Hanzelka E. – c. d., s. 121.
- ³¹) Srov. Vavrečka V. – c. d., s. 13.
- ³²) Viz poznámka č. 19.
- ³³) Jedla se s brambory, bramborovým knedlíkem nebo fazolami.
- ³⁴) Drobání z mouky a vejčák zavařené do vody, pak přelité mlékem a převařené.
- ³⁵) Srov. Štika J. – c. d., s. 63–65.
- ³⁶) V Jistebníku i z nadlovního těsta, v Bernarticích se pečené nazývaly přoky.
- ³⁷) Přidavek brambor do chlebového těsta na příklad: Fučíková A. – c. d., s. 67; Horáková E. – c. d., s. 12.
- ³⁸) Srov. Horák K. – Jaká byla úprava jídel a jak se jedlo před 60 lety. Krovčák II, 1933, č. 9, s. 138.
- ³⁹) OA Nový Jičín, pracoviště Frenštát p. R., fond Pozůstalost Leopolda Šmahlika, I, č. 25.
- ⁴⁰) V Jistebníku se tvaroh kminový pekl dvakrát týdně.
- ⁴¹) V Mníši se poslední nejméně nazývá poškrábek.
- ⁴²) Srov. Štika J. – c. d., s. 49–50; Večeřek O. – c. d., s. 57; Langová-Svazilová B. – c. d., s. 53; Fučíková A. – c. d., s. 67; Horáková E. – c. d., s. 12; Vavrečka V. – c. d., s. 14.
- ⁴³) Srov. Tázlarová M. – Lidová kultura v Bernarticích n. O., Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 16, 1975, s. 40.
- ⁴⁴) Učíteš K. Bojnar (nar. 1902).
- ⁴⁵) Srov. Langová-Svazilová B. – c. d., s. 53.
- ⁴⁶) Srov. Štika J. – c. d., s. 56.
- ⁴⁷) Velké kulaté koláče vždy s jednou náplní, a to buď makovou, hrůškovou, tvarohovou, nebo povidlovou pouze na té, kterou nevěsta připravovala ženichovi, byly všechny. Koláč byl z čtyř stran přeložen do čtverce. Je chvilýhodná, že v současnosti mají mladé dívky zájem naučit se hnětky péci. O úspěších, nanejvýše za pomoci starších kuchařek, hovoří zakázky nejen místní, ale i z jiných lokalit.
- ⁴⁸) V Trojanevích, místní částí pod Jevonítkem, jej podle informací pana RP kmoty (matičky) chystaly pro své kmotence, srov. Štika J. – c. d., s. 107; Večeřek O. – c. d., s. 57.
- ⁴⁹) Srov. Štika J. – c. d., s. 54; Fučíková A. – c. d., s. 67.
- ⁵⁰) Ve Stramberku se podle papírové formy vykrojil potřebný tvar.

K VÝSTAVBĚ MATERIÁLNÍ A SOCIÁLNÍ VYBAVENOSTI NOVÉHO JIČINA NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

Tomáš Bouda – František Kravčík

Městský organismus ve svém dlouhodobém vývoji prošel etapami, ve kterých se tvář město měnilo relativně velmi rychle; původní zástavba zmizela nebo se stala jednou z částí městské aglomerace. Tento proces probíhá i nyní, neboť organismus města, tak jak se vyvíjel s nástupem kapitalismu a ubíral se v období vědeckotechnické revoluce, se přelil ekonomicky, sociálně, urbanisticky i esteticky. Není tomu jinak ani v Novém Jičíně. Nebudu proto na škodu připomenout si některé charakteristické momenty z předcházejícího výše zmíněného vývoje města, tedy v období, kdy růst město si vynutil řešení mnoha obtížek hygienických, komunikačních, zásobovacích, bytových, sociální péče, výchovy i zábavy a kdy od etapy zaměřené zejména na produkci, bez ohledu na obyvatelost a kvalitu prostředí, se přecházelo ke snahám kultivovat město.

Než se budeme zabývat materiální a sociální vybaveností rostoucího Nového Jičína na přelomu 19. a 20. století, připomeňme v synchronním pohledu jeho význam, velikost a perspektivy, neboť mají na zřetelnou problematiku vedle obecných civilizačních aspektů dominantní vliv.

V roce 1890 měl Nový Jičín 11 562 obyvatel o 871 domě.¹⁾ Pro srovnání velikosti s jinými městy využijeme údaje L. Kobylkové, které se zabývají vývojem městského prostředí v českých zemích. V Čechách v roce 1890 existovalo 27 měst s počtem obyvatel nad 10 000. Na Moravě jich bylo 16, s těmi výše autorka nepočítá. Průměrný počet obyvatel z souboru 229 měst v Čechách činil 4 724, o domě 437,8²⁾ Nový Jičín patřil tedy mezi větší města a z tohoto demografického pohledu mohli téžit i v minulosti. V polovině 13. stol., přasněji v roce 1851, mělo město 7 743 obyvatel. Naproti tomu Opava, v téže době měla 3 496, Krnov 7 283, Šumperk 5 370, Hranice 5 829 a Valašské Meziříčí 2 222 obyvatel.³⁾ Neférově uvádíme město se srovnatelnou skladbou průmyslu, tj. s převahou textilní výroby, pak dvě geograficky srovnatelná města. Neuvážíme o Ostravě či Olomouci, protože jejich vývoj je specifický. Poňkud jiný pohled na perspektivy a postavení Nového Jičína poskytne komparce nárůstu počtu obyvatel.⁴⁾

Město	Nárůst v procentech od roku 1850				
	do r. 1870	1880	1890	1900	1910
Opava	o 39,42	21,64	11,21	16,97	15,01
Krnov	o 13,80	34,58	24,47	5,60	13,75
Šumperk	o 18,77	15,94	22,55	10,89	14,55
Hranice	o 7,15	8,76	10,18	0,80	10,25
Valašské Meziříčí	o 19,12	8,97	4,63	- 0,75	3,87
Nový Jičín	o 7,58	15,23	12,54	3,80	15,46

Kromě všeobecného zpomalení populačního trendu v posledním dvacetiletí 19. stol. daného krizí textilní výroby i geografickou specializací ekonomiky, je zřejmé zosilování Nového Jičína se textilními středisky, související s pomalým rozvojem blízkých měst v Moravské Bráně.

Jak už bylo konstatováno, byl Nový Jičín z hlediska výroby především textilním městem. V roce 1880 se uvádí v oficiálním aktu městské rady, že ve městě je 100 závodů na zpracování ovčí vlny, z nichž je 30 s parním pohonem.¹⁷⁾ V roce 1903 zde pracovalo 21 sockenických továren a tři menší závody.¹⁸⁾ V roce 1921 již jen 14.¹⁹⁾ Kromě zmíněné krize textilní výroby se zde zřetelně projevují, zejména počátkem 20. století, koncentrační tendence. K největším a nejstarším textilním továrnám patří firma Max Preisenhammer, Jan Nepomuk Preisenhammer a spol., Anton Seibert, Josef Weiss a syn, Josef Zveizner, Justin Lonský a syn. Menší továrny vlastnil Wilhelm Grahmann, Justin Czeika, Antonín Liewehr, Johan Gerzabek a Jakob Allerhand. Spolehlivé údaje jsou však až z 20. let našeho století. Nejvýznamnější postavení na přelomu století mělo kloboučnictví. Firma Häcklů zaměstnávala v roce 1880 více než 700 dělníků,²⁰⁾ v roce 1910 asi 2000 a těsně před 1. světovou válkou již 2500.²¹⁾ Tato čísla dokazují výraznou konjunkturu podniků. Jeho úspěchy podnětily Antonína Peschelu k založení další kloboučnické továrny, a to v přilehlém Šenově. Pracovalo v ní před 1. světovou válkou přes 530 zaměstnanců. Třetí novojičínská továrna na klobouky byla založena bratry Schliesingerovými roku 1906, rozrostla se však až po přechodu do vlastnictví rodiny Böhmů a těsně po 1. světové válce zaměstnávala 1300 dělníků.²²⁾

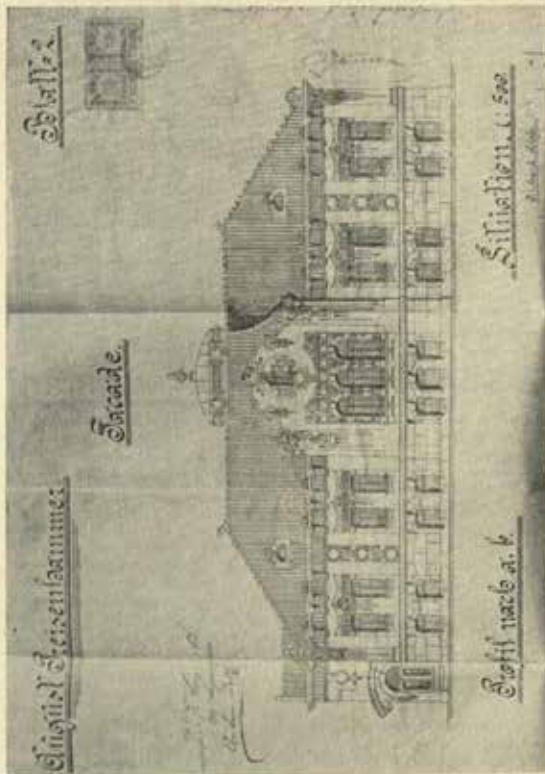
Z dalších továren je nutné se zmínit především o tabákové, založené v roce 1870 a zaměstnávali v roce 1880 již 2 500 dělníků, převážně žen.²³⁾ Strojrenský průmysl byl zastoupen firmou Novojičínská továrna hospodářských strojů, slévárna železa a kovář, aka. spol., která zaměstnávala na 400 dělníků,²⁴⁾ továrnu na kočárové světláky, založenou v roce 1879 Josefem Rotterem, menšími firmami Hanel a syn, Alfred Schmeer ad. Ve městě byly rovněž čtyři stavební firmy, pivovar, čtyři výroby alkoholických nápojů, parní mlýn, octárna a výroba kvasnic. Další potravinářský průmysl byl soustředěn v přilehlých obcích Žilina a Šenov.

I tento přehled, který si nečiní nárok na úplnost, představuje Nový Jičín jako průmyslové město s převahou textilní výroby, výjimečným postavením kloboučnického průmyslu a rozvíjejícím se průmyslem potravinářským i strojrenským.

Velikost, ekonomické postavení i poloha Nového Jičína přispěly k tomu, že po zániku veřejnosprávních funkcí leudských vrchnostenských úřadů se město stalo sídlem okresního hejtmanství, okresního soudu a berního úřadu pro soudní okresy Nový Jičín, Příbor a Falnek. Od roku 1854 byl význam města potvrzen zřízením krajského soudu pro další soudní okresy — Bystřice pod Hostěným, Františkov pod Radhoštěm, Hranice, Lipník, Místek, Moravská Ostrava, Německá Líbava, Rožnov pod Radhoštěm, Voloňská Mazarčí a Vestín. Od roku 1882, po dalších reorganizačních, řídila hejtmanství 67 obcí. V roce 1890 to bylo celkem 71 605 obyvatel a 9 012 domů.²⁵⁾

Je samozřejmě, že nároky na materiální a sociální vybavení města byly tím vyšší, čím více stoupal ekonomický, správní a kulturně společenský význam Nového Jičína. Některé záměry do struktury města si vyžádaly rostoucí průmysl, jiné počet obyvatel, další administrativně správní postavení města, jiné jsou výsledkem zvýšeného sebevědomí bohaté buržoazie.

Mnohé z těchto vlivů se střežovaly při výstavbě honosné budovy krajského soudu na nynější Gottwaldově třídě v l. 1879 a 1880.²⁶⁾ O rok později byla posta-

Dům Augusta Preisenhammera z roku 1904

Foto M. Vičík

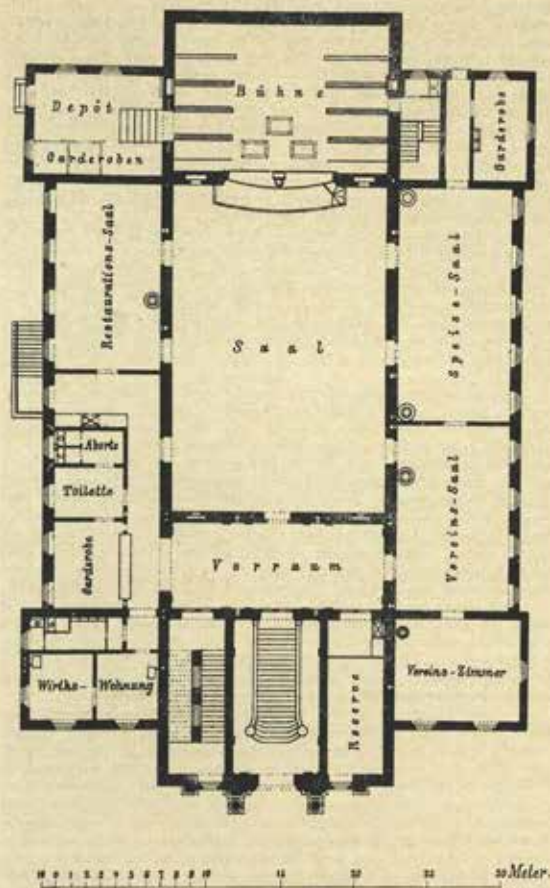
vená budova státního poštovního a telegrafního úřadu, sloužící dodnes svému účelu. Telefon přibyl v roce 1893. Roku 1882 začala výstavba nemocnice, jejíž základ byl hotov v roce 1884, o tři roky později se pokračovalo s přístavbou a v letech 1904–1912 byla nemocnice doplněna chirurgickým pavilónem.¹⁷⁾ V roce 1886 dostavěli Němci další honosnou budovu – Spolkový dům. Město nezapomnělo ani na zoopřevážací ústav. První byl otevřen v roce 1880 (Gottwaldova 8), roku 1887 byl zřízen chudobinec, 1894 sirotčinec a 1910 chorobinec.¹⁸⁾ Zviditelněním bylo otevření zemské polepšovny pro zanedbanou mládež v roce 1880. Na Moravě byly totiž pouze dvě. V Brně pro hochy do 14 let a v Novém Jičíně pro hochy i dívky od 14 do 20 let.¹⁹⁾ Nová budova pro tento ústav bylo postavena v roce 1903 a dodnes slouží svému účelu. Rovněž tak budova okresního soudu, postavená v roce 1904. Potřebám obyvatele sloužily dále od roku 1888 nové jatky a od roku 1890 nový hřbitov.

Pro období vědeckotechnické revoluce je příznačný rozvoj a modernizace vzdělání. Všimneme-li si výstavby nových škol v uvedeném období, bude zřejmé snaha Nového Jičína nezůstat pozadu. Naproti budově krajského soudu byla v letech 1881–1883 postavena vyšší reálka a chlapecká obec a měšťanská škola (Gottwaldova 4).²⁰⁾ Dívčí obecná a měšťanská škola vyrostla v letech 1880–1887 (Tyršova 1).²¹⁾ V roce 1909 byla otevřena nová, tzv. Jubilejní chlapecká a dívčí obecná a měšťanská škola (Komenského 68).²²⁾ Typická je zřízení a výstavba odborné školcovské školy v roce 1888 (Slovenská 3), bez významu není ani zástřešení reálky v roce 1908.²³⁾

Pro rozvoj českého národního a politického života měly nesmírný význam otevření Národního domu v roce 1894 (J. Svermy) a výstavba nové české školy v roce 1907 (Cs. armády 13).

Rastoucí průmysl si vynutil vybudování nového vodovodu z Bernartic. Byl dokončen a uveden do provozu 13. Tl. 1882 a v roce 1894 zásoboval vodou 20 veřejných objektů, 31 továren i 572 obytných domů.²⁴⁾ Rovněž elektrárna, snad nejdřívejší praktický výsledek technickovědecké revoluce, sloužila v první řadě především průmyslu. Byla postavena v roce 1911 a uvedena do provozu 8. 4. 1912.²⁵⁾ Plynárna sloužila již od roku 1869, ale v roce 1892 se ze soukromých rukou došlo do vlastnictví města. Tvář Nového Jičína změnily rovněž nové tovární budovy. Protože sledování jejich výstavby je velmi složité a potřebovalo by samostatnou studii, zmíníme se pouze o největších změnách. Už v roce 1867 vystavěli nově tovární budovy Hücklové, a to za městem, v místech zvaných Na rybníčku, kde je dodnes základ Tonoka.²⁶⁾ Druhá kloboučnická továrna, založená roku 1906 na dnešní Lužické ulici (tzv. dolní továrna) bratry Schlesingerovými, se v roce 1912 po úzku provozy v Běhmu rozrostla o tzv. horní továrnu a později bratři Běhmové začali stavět nové provozy u silnice k Příbaru.²⁷⁾ Objekty již zmíněné tabákové továrny, založené v roce 1870 a dodnes sloužící svému účelu, vznikaly v letech 1871–1878.

Stavební vývoj Nového Jičína byl utvářen těmito změnami, ovšem promítaly se do něj i jiné vlivy. Hlavní stavební zřehy do struktury měst v 19. stol. souvisely obecně s dokončením bourání hradeb, pokud se tak nestalo již dříve, a s výstavbou nových silničních a železničních dopravních tepen. V Novém Jičíně se začala s bouráním městských bran počátkem 40. let. Dolní brána, která stála na ulici 5. května před budovou banky, byla razebřena v roce 1842. Horní, na ulici 28. října před budovou Čedoku, jí následovala o rok později.²⁸⁾ I když

tento okt i formálně zrušil rozdíly mezi nádherným feudálním organismem a před-
městskými částmi, přece jen vliv původního ohrazení na zástavbu trval, pochopi-
telně v menší míře, také v dalších desetiletích. Východní branka, vyústění severní
rohu náměstí do Sokolovské ulice, byla zbourána v roce 1882, Zerotinská
vše umístěná rovněž před Sokolovskou ulicí, byla stržena až v roce 1907 a zbytky
hradeb stojí v západní části centra dodnes. Cím později hrady mizely, tím
výrazněji byl střed města oddělen od nové zástavby. Tento fakt půdorys dnešního
Nového Jičína podtrhuje a vedl zřejmě představitelé města k podobnému řešení
okružních ulic, jak tomu bylo ve Vídni a v Brně.²⁷⁾ Tato snaha se však mohla
projevit pouze v západní části města, v Gottwaldově třídě, protože zástavba
dalších částí obklopujících město bránila nové výstavbě a na rozsáhlejší osanaci
zřejmě nebyly prostředky ani možnost. O nějakém rozsáhlejší a zásadním
projektu či regulačním plánu nejsou rovněž doklady.

Zmínili jsme se o zástavbě obklopující město a nebudu na škodu pokusit se
o skrzání do hlubší historie jejího vzniku. Nejdříve vznikala horní a dolní před-
městí, které sladovaly směr hlavní obchodní cesty. V 16. století vyrůstaly domy
kolem dnešní Hoblíkovy a Bezručovy ulice, spojující Nový Jičín se Žilínou, v 17.
století vznikalo předměstí Novosady a další století zaplnilo volné prostory
v jihozápadní části ulic soukeníků, dnešní Drofkovo. V 1. pol. 19. stol. byla
zbudována silnice do Hodslavic a dále na Valešské Muziči. To podnítilo další
výstavbu v tomto směru a vznikly zde již zmíněné objekty kloboučnické to-
vární.²⁸⁾

Uvedená výstavba byla určována hlavně dopravním spojením. Železniční
doprava, která v mnohých městech výrazně ovlivnila vzhled a ekonomiku vznikem
důležitých nádražní ulice, neměla v Novém Jičíně tak významný formální dopad.
Především proto, že železnice byla stavěna relativně pozdě (na Suchbát n. O.
roku 1886, na Hodslavice roku 1889), a také proto, že obě nádraží se nacházela
přibližně od středu města a vznikla v již téměř zastavěných předměstských částech.

V 80. letech minulého století přišlo na řadu i již zmínovaná západní část
Nového Jičína. Zřizování institucí na tř. K. Gottwaldova ilustruje obvyklý postup
využívání volných pozemků po bourání hradeb. Nejdříve vznikaly společenské
důležitě budovy či parky, pak byly prodávány stavební parcely. V západní části
byl tento postup zachován, včetně pásu zeleně. Na Gottwaldovu třídu navázala
dříve vzdálenější Jiráskova ulice, pak Husova. V této části města se jako sídlit-
ní faktor rovněž projevovala sociální diferenciacce obyvatel. V Jiráskově ulici si
stavěli vily příslušníci inteligence, šlechtici a bohatší živnostníci. Také v poslední
předměstské části navazující na historické jádro, na území mezi Novosady
a Hoblíkovou ulicí, zastavovaném počátkem 20. stol. se v Marxově ulici usazovali
příslušníci buržoazie a bohaté inteligence. Na tuto ulici navazovala bezprostřed-
ně výstavba Komenského ulice se skromnějšími plány i výsledky.²⁹⁾

I z tohoto neúplného přehledu vyplývá, proč nemůžeme souhlasit s tvrzením
některých autorů, že až do současnosti chyběla jakákoliv koncepce výstavby
města.³⁰⁾ Také na mapě Nového Jičína, kterou jsme našli v archivu n. p. Tonak,
jsou zcela jasně znázorněny perspektivy výstavby v nejbližší budoucnosti.³¹⁾

Mapa je sice nadotovaná, ale dle toho, že jsou na ni zachyceny domy
dostavěné v roce 1903 a už nikoliv v roce 1904, není těžké stáří určit. Vedle
vznikajících ulic zachycuje i projekty ulic budoucích. Jde o ulice Marxovu,
Komenského, Žižkovu, ale také prodloužení Havlíkovy do ul. N. Belojanské.
Zejména u Sokolovské ulice byla zřetelná snaha po jejím zvýraznění osanací
předměstských domků a napojením na nové rašidlní ulice. Tato tendence byla
úspěšná až ve 20. letech zaklenutím Mlýnského potoka a další osanací mezi ním
a okružní ulicí.

Snaha po koncepci je patrná až 86. let minulého století, kdy byla spjata
s činností městského stavebního úřadu, který se soustředil na propojení měst-
ského centra s předměstskými částmi, zejména nové zložením. Urbanismus
těchto nových ulic byl dotvářen jejich funkcí diferenciacce a autorským podílem
architektů i stavitelů.

Čekákový přírůstek domů nebyl v letech 1880–1900 nijak vysoký. Roku 1880
měl Nový Jičín 830, o deset let později 871 a v roce 1900 947 domů.³²⁾ V nejbližší
srovnatelných městech, Šumperku a Krnově, byl přírůstek větší: 608, 877, 769,
resp. 804, 948, 1029. Využijeme opět výzkumů L. Kobylkové, které pracuje i s prů-
měrnými počty obyvatel na dům. V roce 1890 to bylo ve všech městech v Če-
chách 9,8, ale ve skupině měst od 10 000 do 19 000 obyvatel již 15,1.³³⁾ V Novém
Jičíně činil průměr 13,27, v Šumperku 15,50 a v Krnově 16,66. Textilní město Šum-
perk a Krnov demonstrovují jednak rychlejší demografický vývoj, jednak tvale
vyšší průměr obyvatel na dům. Tyto ukazatele vybízejí k předpokladu výstavby
především v centru a jeho blízkých okolí, kde se jednak reprodukoval starý typ
domu, jednak stavěl nový typ domu nájemního. Předměstské zástavbové produk-
ce vždy domy menší a do značné míry byla orientována na ográní okolí.
U Nového Jičína se dle průměru počtu obyvatel na dům dá očekávat výstavba
v blízkosti centra i v předměstích. Stavební přehled tento předpoklad potvrzuje.
Uvedený nárůst domů zároveň dokazuje, že nemohly vzniknout celé sociálně
diferencované čtvrtě. Na to byly jednotlivé sociální skupiny málo početné i nej-
početnější z nich, dělníci, sídlili v různých částech města. U velkých podnikatelů
se projevovlo snaha soustředit je alespoň do větších obytných bloků, jak tomu
bylo např. v dělnickém domě z roku 1892 (Nádražní 39), který dolož postavit
firma Hüchel.

Nový Jičín na přelomu 19. a 20. století jsme představiteli jako subcentrum
vzniklé historickým vývojem odrážejícím geografický aspekt, městský statut
a specifický ekonomický rozvoj, který navazoval na tradice soukenické a klob-
oučnické výroby i potřeby strojírenského a potravinářského průmyslu. Odrzem
tohoto vývoje byly demografická ukazatele a rovněž výstavba města, která se
soustřeďovala na materiální a sociální vybavenost a vykazovala zřetelné urbanis-
tické záměry či záměry, jež v souhrnu a z pohledu tehdejších obyvatel Nového
Jičína možno nazvat modernizací. Jsou dosud palné, avšak stále více se ztrá-
cejí vlivem souborné modernizace výstavby a vybavenosti města.

Poznámky:

- 1) Severa V.: Okres novojičínský. In: Vlastivěda moravská, sv. 2, díl 2, Brno 1933, s. 183. Také Uglwitz A. a kol.: Moravské Kralupy. Příbor 1898, s. 233. Údaje Retrospektivního lexikonu obcí ČSSR z roku 1978 neuvádíme, protože jsou souborné pro Nový Jičín a Šenov.
- 2) Kobylková L.: Průměra středověkého města v „historické jádro“ v období průmyslové revoluce. In: Sborník historický, č. 25, Praha 1979, s. 76–81.
- 3) Údaje z roku 1850 dle Retrospektivního lexikonu, c. d.
- 4) Ibidem, přepočteno na desetiletí.
- 5) Otto K.: Přehled dějin Nového Jičína do roku 1938. In: Čtení o Novém Jičíně, Nový Jičín 1963, s. 27.
- 6) Führer durch Neutitschein und die Umgebung. Neutitschein, Wien u. Leipzig 1903, s. 86.
- 7) Pavlíček J.: Průmysl Novojičínska v letech 1821–1928. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 30, Nový Jičín 1982, s. 4.
- 8) Otto K.: c. d., s. 27.
- 9) Otto K.: Brix J.: Přehled dějin kloboučnické výroby a národního podniku Tonak v Novém Jičíně. Nový Jičín 1983, s. 11.
- 10) Pavlíček J.: c. d., s. 4.

- 11) Kyselý J.: Státní továrna na tabák v Novém Jičíně. In: sborník Kravařsko, r. 1, Nový Jičín 1932, č. 4, s. 61.
- 12) V roce 1926 zaměstnávalo 450 dělníků. Viz Hošek L.: Historický místopis okresu novojičického. In: Novojičsko, č. 4, Nový Jičín 1961, s. 3.
- 13) Ugrwitz A. a kol., c. d., s. 30.
- 14) O ní a některých dalších badatelích podrobněji Bouda T.: Architektura v Novém Jičíně na přelomu 19. a 20. století. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 37, Nový Jičín 1986, s. 31–39.
- 15) Údaje vesměs dle Otto K.: c. d., s. 9 až 50, také Severa A., c. d., s. 192. Pokud je údaj z jiné literatury, uvádíme.
- 16) U posledního údaje je v publikaci Unser Kuhländchen, sv. 1, Nový Jičín 1911, s. 285, uvedeno, že byl právě otevírání Kreuztów chudobinec.
- 17) Kravařsko, r. 1, 1902, č. 4, s. 3.
- 18) Verwaltungs-Bericht des Gemeinderates der Stadt Neutitschein, Wahlperiode 1879–1882, s. 6 a 7. Okresní archiv Nový Jičín, bez uložení. Všechny názvy ulic v dnešní podobě.
- 19) Mädchen-Volk- und Bürgerschule in Neutitschein, Inc. Allgemeine Bauzeitung mit Abbildungen, 54. Jg., 1889, s. 32.
- 20) Verwaltungs-Bericht, c. d., Wahlperiode 1906–1909, s. 43 a 50.
- 21) Ibid., Wahlperiode 1909–1912, s. 40.
- 22) Benda J.: Založení vodovodu v Novém Jičíně. In: VSONJ, sv. 15, Nový Jičín 1975, s. 44.
- 23) Kloss F.: Nový Jičín a jeho stavební vývoj. In: Technické práce na Ostravsku, Mor. Ostrava 1926, s. 628. Také Verwaltungs-Bericht, c. d., Wahlperiode 1909 až 1912, s. 39.
- 24) Otto K. – Brix J.: c. d., s. 7.
- 25) Brix J.: Historie n. p. Tanak 1625–1964. (Strojopis pro vlastní potřebu n. p. Tanak). Stoř. Böhmové, s. 1.
- 26) Kloss F.: c. d., s. 624.
- 27) Bouda T.: c. d., s. 31.
- 28) Kloss F.: c. d., s. 623 ad.
- 29) O obou vzájemných ulicích se zmiňuje i Kravařsko, r. 2, 1903, č. 38, s. 3, a r. 3, 1904, č. 23, s. 3.
- 30) Libal D. – Reml L.: Nový Jičín, městská památková rezervace. In: VSONJ, sv. 1, Nový Jičín 1967, s. 15.
- 31) Archiv n. p. Tanak, fond J. Hückel a synové 1800–1946, inv. č. 86.
- 32) Ugrwitz A. a kol., c. d., s. 233 a 252, také Severa V.: c. d., s. 163. Počet domů tyto publikace neuvádějí. Pouze u Šanova, které odeděláme od údajů Retro-spektivního lexikona obcí ČSSR. Údaje o roce 1910 jsme nezjistili.
- 33) Kolybková L.: c. d., s. 78–81.

PALACKÉHO VNUČKA MARIE ČERVINKOVĀ-RIEGROVĀ A JEJÍ PRÁCE O B. BOLZANOVI

Jan Skutlíl

(K analýze Palackého proměny k filozofii reformace)

Nejnadanější a nejoblíbenější vnučka otce národa Františka Palackého (1798–1876), dcera jeho zátě Františka Ladislava Riegro (1818–1907), Marie Červinková-Riegrová (1854–1895), bohužel předčasně zesnulá kulturní pracovníce, jež šlo přiměřeně v odkaz své rodiny a byla z pěti jejích potomků svému dědečkově nejbližší, zúčastnila se rovněž hedečevských slavností Palackého.¹⁾ Ve svém díle zachytila mnohé myšlenky a intence historiografa království českého i upozorněná na jeho duchovní prameny, jež by jinak unikly pozornosti naší kulturní historiografie a prvé poloviny minulého století. Mezi těmito ideografickými zdroji Palac-

kého měly mimořádnou důležitost jeho rozmluvy s Bernardem Bolzanem (1781 až 1848) týkající se filozofie dějin, husitství a vzájemných relací mezi katolicismem a reformací.²⁾

Na základě přímých informací F. Palackého jsou v mnohém zachyceny v práci jeho vnučky, a to v monografii z roku 1881 věnované této významné postavě české pedagogiky, filozofie i vědy, již se dostalo i ohlasu na příbořském gymnáziu v minulém století.

Nemohlo být vhodnější osobou než byla Marie Červinková-Riegrová, jež se více než před sto lety podujala úkolu napsat první český životopis Bolzanův a osvětlit v něm vzájemné relace Bolzano-Palacký, bylť osobní vazby rodiny Palackého, Měchurovy i Riegrovy s Bolzanem neobyčejně silné, dlouhotrvající a bohaté. Znal se s ním neobyčejně dobře i nejen vlastní strýc Palackého choti a babičky Marie Červinkové-Riegrové, paní Terezie Měchurov-Palacké, Jan Jeník z Bratřic (1756–1845), nýbrž i Bolzanův oddaný žák a pozdější životopisec Řehoř Zeithammer (1809–1881).³⁾ pozdější manžel Marie Petrarovy, sestřenicí Terezie Palacké, roz. Měchurové. Marie Červinková-Riegrová znala nejen dobře nevýdaný Zeithammerův rukopisný životopis Bolzanův,⁴⁾ z něhož pro svoji monografii mnoho čerpa, což přiznává hned v úvodní životopisné části svého díla, nýbrž byl jí blízký i z vyprávění svého dědečka Františka Palackého a otce Františka Ladislava Riegro; věděla tudíž do detailů o všech vzájemných vztazích svých předků k tamto významnému Prošanu.⁵⁾

Věškeré literárně-historické a biografické práce Marie Červinkové-Riegrové se až na její prvotní práci o Bolzanovi,⁶⁾ na kterou po dvaceti letech navazuje ještě její přednáška o této jedinečné postavě doby předbřeznové z roku 1893, a na studii Domněnky a pravda o Jungmannovi (Oravě 1895), týkají její nejbližších příbuzných, tj. dědečka, otce a matky,⁷⁾ takže její dílo v tomto směru přináší nejčetnější životopisné a proměnné informace k těmto osobnostem; totéž však lze říci i o její monografii bolzanovské, neboť k nímu mohla čerpat z otáčdní údaje přímo ze svého rodinného prostředí. Bernard Bolzano patřil k těm, kteří připravovali cestu Palackému i Riegrově světánarozové, filozoficky, liberální koncepty svého nozřání i výchovy, a navíc se F. Palacký a B. Bolzano velmi dobře i osobně znali. Před sto lety bylo v Čechách oceňováno především Bolzanovo dílo buditele a pedagogické, tčž u profesorů příbořského gymnázia; Bolzano byl považován za symbol statečného odporu národa proti Vídni a nic nevedlo ani oně době, že nebyl české národnosti. Po otci byl fil. V rodině Palackého byla k tomuto myšlitol a učitelé vždy velká úcta, také vzhledem k jeho činnosti v Královské české společnosti nauk, na jejíž půdě se právě s Palackým sblížoval. Podle vzpomínky Roberta Zimmermanna si Palacký vybral Bolzana žákonce za jakéhosi svého poroče pro náboženskou a církevní problematiku husitství. Palacký i Bolzano se shodovali svým mravním postojem k otázce vztahu osobnosti vědce k monopolní absolutistické meternichovské státní moci, což lapidálně vyjádřil B. Bolzano také ve svém Vlastním životopise⁸⁾ „pověřil jsem na největší mravní zákei podporováním obecného blaha a mohl jsem být tudíž obviňován, nikoliv naprávím, z jakéhosi kasmopolitismu; že jsem nikdy nechtěl souhlasit s vychvalováním všech opatření vlády a osoby císařovy, přehonným až do nevkuu, které se stávalo rák od roku stále více pomalým obyčejem...“. Přibilo se mu setrvávat ve svém ústní předevím jen na otáčdních názorech, stejně tak jako Palackému. Prvému z nich toto chování vyneslo nucenou izolaci v bachovských padesátých letech s intenzivní prací nad Dějinami národa českého, staršímu z obou, Bolzanovi, necený odhod z univerzity a rovněž koncentraci nad vědou, především provozovanou za podpory přátel na venkově v Rudiči a v Těchobuzi, kdežto u Palackého v kruhu rodiny. Když oba byli již ve stejné době v Německu, uvazuje Marie Pavlíková, mohli

se stát zakladateli vlastní vědecké školy, neboť tam již byly na některých univerzitách zcela jiné pracovní podmínky, především libertas docendi et discendi, zejména od dob wertburských slavností, tj. zhruba tehdy, kdy i spor vídeňské vlády s Bolzanem o jeho přednáškování, směřující k jeho odstranění z veřejného života, vstupovala do rozhodujícího stadia. Vzhledem ke všem těmto zřetelům je práce Marie Červinkové-Riegrové o Bolzanovi ideovou ouverturou k jejím dalším monografiím o Palečkém a o Riegrovi.

Její bolzanovská monografie je založena na třech typech informací — především na stávající literatuře o něm¹⁾ výhradně německé, na Bolzanovu autobiografické spise vydaném v Sulzbachu v roce 1838 jeho žákem Michaelem Josefem Feslem (1788 až 1863)²⁾ a konečně na relacích o něm jednak z kruhu Palečkových a Riegrových rodiny, z Zelthammerova životopisu, který do dnes zůstal nepublikován, a také na sdělení jiných informátorů, což autorka výslovně uvádí tvrzením, že „ještě žiji pamětníci toho, jakou mocí exhorty Bolzanovy hýbaly myslmi posluchačův.“³⁾ Jeho tříletými kursy, přednáškami a cvičeními, na nichž byla na filozofické fakultě v Praze povinná účast vši akademické mládeže, procházeli za patnáct let Bolzanova působení mnozí předěleznou kulturní činitelé v českých zemích, kteří studovali v hlavním městě království (pokud nenavštěvovali jiné dvoleté filozofické studia mimo Prahu, např. v Litomyšli aj.), jejichž úspěšné absolvování stačilo pro studium na teologických učilištích). A tak do okruhu Bolzanových žáků patřili i četní učitelé a profesori, lékaři, kněží a veřejní pracovníci, především pracovníci v celém království. Tito všichni rozvěvali a uplatňovali Bolzanovu směr v celé zemi a předávali je i další generaci. Jejich relace o způsobu jeho přednášek zachytila i Marie Červinková-Riegrová, kryjí se zhruba opravdu s Jiráskovými zprávami podanými při zobrazení Bolzanova přednáš. žáka, tolerančního a lidumilného P. Regnera Havlovického v jeho kronice Lj nůe (1897 až 1904).

V letech 1882, 1883, 1884 a 1887 vyšel český výbor z Bolzanových exhort ve čtyřech svazcích, inspirovaný prověrpodobně knihou Marie Červinkové-Riegrové, jež zřejmě posloužila témuž i po stránce materiální, což rovněž autorka a vydavatelka Bolzanova životopisného nástinu sledovala. V roce 1881 vyšel jako druhý český překlad z Bolzanova vědeckého díla jeho Ryze analytický důkaz počtu F, F, Studničky, když jako první spis tohoto myslitele O logice přeložil již a poděsát let dříve v roce 1831 Frontišek Štr a vydal jej v Kraku.⁴⁾ Před rokem 1881 byly publikovány v českých překladech ještě některé jiné Bolzanovy práce, a to v roce 1847 Nová dobrá rada, v roce 1850 Stručné sestavení a odůvodnění učení katolického co pravého zjevení božského, v roce 1885 O valné stavu, většinou bez udání autorova jména.

Po stránce formální je práce Marie Červinkové-Riegrové o Bolzanovi pojata jako ucelené vypravování bez členění do kapitol, bez dělení o zvláštního hodnocení života i díla; její vyprávění probíhá chronologicky s reminiscencemi i na osudy jeho rodičů v souvislosti s líčením událostí z Bolzanova dětství. Vývoj Bolzanova světevého názoru podává autorka průběžně v rámci jeho životních osudů. Zdární zřím v jeho životě nastal kolem roku 1820, kdy byl odvolán z funkce vysokoškolského profesora; autorka analyzuje tu jeho akademické přednášky jak po stránce obsahové, tak i formální, rozebírá jeho logiku, jeho pojetí matematiky i filozofie. Cennou součástí jejího výkladu představuje i bibliografický soupis Bolzanova vědeckého díla,⁵⁾ zmiňuje se o jeho pobytech v Těchobuzi a v Radčici i na dvou jiných venkovských místech.⁶⁾

Jádrem spisu Marie Červinkové-Riegrové o Bolzanovi je však zobrazení jeho hrdivého způsobu a církevními a státními úřady i po jeho sesazení z učitelského místa na filozofické fakultě Karlovy univerzity⁷⁾ v důsledku denunciaci, vzhledem

k jeho svobodomyšlným názorům, přičemž plně skazuje, odkud směřovaly hlavní útoky proti němu — z mocenského centra intelektuálně a mravně značně nižšího než byl on sám a zachoval se plně v duchu svého morálního a etického názoru.⁸⁾ Autorka plasticky rozebírá Bolzanovy přednášky na univerzitě a vědmé si především jeho interpretace Kantovy filozofie, stejně tak jako jeho vhlasy při vzdělávání akademické mládeže: „... hluboký a důsledný ve své koncepci, prostý a jasný ve svém výrazu, valící slova to nejbližší a nejprostší — tak jevil se Bolzano ve svých spisech a ve svých exhortách.“⁹⁾ Takto výtěžně tu líčí autorka Bolzanovské monografie jeho činnost především na základě informací jeho žáka; vědmé si počátků, průběhu i doznání Intrik proti němu spojených především se jedním náležejícím dvorním kaplanem, pozdějším dvorním farářem a zpravoděním císaře Františka Josefa Frinta (1766—1834), jenž byl v l. 1804—1808 profesorem náboženských věd na filozofické fakultě vídeňské univerzity. Zdá se, že důvod všech denunciaci spočíval v tom, že pražský profesor nepřednášel podle jeho učebnice Handbuch der Religionswissenschaften für Candidaten Philosophie, jež byla vědmou předepsána jako povinná učebnice pro univerzitu o lyceu, jež vycházela postupně v letech 1806—1815, ale podle svých vlastních názorů zapsaných v jeho sešitech, a to až do letního semestru 1811. Všechny možné důvody pro výhledy vůči své osobě vypočítal i sám Bernard Bolzano ve své autobiografii a Marie Červinková-Riegrová je převzala shodně a ostatními interpret; viděla právě v tomto jádru Bolzanova pedagogického umělcování, stejně jako v tom, že byl až přeshraniční oblíben nejen v svých posluchačích na fakultě, ale i v Praze a vůbec v Čechách i na Moravě a přilpňuje dále, že to bylo i jeho litaské přijetí, jež se kdekomu mohlo zdát symbolem karbonátství a protivídeňské orientace pražského ohroženého kazatele, pokorného duchem a naprosto přímého v osobním jednání. Marie Červinková-Riegrová př. pomíná, že Bolzano nutně vnitřně musel vyčítat i předpokládat svůj blízký se konflikt se státní mocí, a to hned při svém jmenování univerzitním profesorem, což vysvětluje z jeho vzpomínky na nářadu hned po tomto aktu: „... moje radost z tohoto úspěchu byla zkazena tím, že jsem nyní již neměl přednášet podle vlastních názorů, ale podle předepsané učebnice.“¹⁰⁾ což přilpomíná i jeho biografka. Svůj vztah k oficiálnímu Frintovu literárnímu dílu pak vyjádřil takto: „... bylo mi svrchovaně nepřilpenné, počínáť jsem naprosto namáhli sdílet některé autorovy názory, mezi jinými jeho přilpynlost ke kritické filozofii, potom však také proto, že jsem v něm nenacházel pojmy, jimiž mohlo být po mém soudu co nejvíce ověřeno pravda o božském původu katolického náboženství.“¹¹⁾

Autorka vynikajícího biografického díla o Bolzanovi oceňuje v něm rovněž v rámci celkové atmosféry oné doby i ahlaz wertburských slavností v roce 1817 v Praze, zejména u studující mládeže. Do Čech docházely zřetly relace i přímé informace od obětích svědků a účastníků těchto událostí; mezi nimi byli i Jan Kolář (1793—1852), vedle relací literárních a žurnalistických. Bezspornu tato hrnutí německé mládeže, buržoasť, revoluční vlny a jeho pronikání do Čech i apologie Lutherova překladu bible do národného jazyka, symbolicky evokující protikatolickou orientaci Německa 18. století, i bylo s nelibostí sledováno vídeňským dvorem, jenž s obavou uvažoval i o možnosti nábožensko-politických reminiscencí v souvislosti s tímto děním ze hranicemi svého soustátí. Vzpomínky byly přilpni živé i z oblasti Nového Jičína — v Ochránově. Tuto situaci velice vědmé líčí i Marie Červinková-Riegrová ve své práci o Bolzanovi a vyzdvihuje, že kvůli tomu všemu docházelo v podunajské monarchii k utužení ideologického přídmu státní moci jako před dvěma sty léty v době pobláhorské, s eliminací všeho, co by se církvevním kruhům mohlo jevit jako zjevná novota nebo revoluční myšlenka či přilpni ostré apologie historického práva nebo husitství a českobratrství. Za velmi nebezpečný byl považován tajný spolek vzniklý mezi příslušníky litoměřického alumn-

nátu,⁷⁾ který tu pod jménem Christenbund založil M. J. Fesl, a ještě více některé osoby z Bolzanovy okruhu, především z řad jeho energických žáků a následovníků, mezi nimiž stál na prvním místě opět právě zmíněný profesor biskupského ústavu v Litavčicích M. J. Fesl, který byl poště ze svého úřadu nejen suspendován, nýbrž i uvězněn ve Vídni; jeho osudů si autorka bolzanovské monografie tu rovněž podobně věnuje.⁸⁾

Jedním z ústředních bodů v líčení života pražského profesora Bernarda Bolzana je rozbor atmosféry kolem jeho osobnosti zhruba v polovině dvacátých let, kdy mu také hrozilo uvěznění. Podle autorkiných relací se od tohoto záměru upustilo jen díky ostré intervenci Josefa Dobrovského přímo u císařova vzpomenuťého zpravědlika, hlavního iniciátora všech protibolzanovských úkolů Jakuba Frimta a také u pražského arcibiskupa Václava Leopolda Chlumčanského z Chlumčan a z Přestavky (1749 – 1830).

Dojemně píše ve své práci Marie Červinková-Riegrová o vztahu Bolzana k Hoffmannovým a k Pistolovým i k Radici na Sedliščansku, hořostí jeho poměr k Dobrovskému i k Palackému a k dalším jeho přátelům. Z Bolzanových vědeckých děl pak věnuje pozornost nejen jeho Logice, ale i všem ostatním jeho literárním pracím.

Ze všech kritických poznámek o Bolzanově osobnosti jsou pak tu nejcněnější její reminiscence vztahující se přímo k jeho názvům. Autorka jej považuje za muže nejznamenitějšího, nejochotnějšího a vlastně nejupřímnějšího. Má na něj rád řeči, vždy však více, i teoreticky filozofické s přáteli. Nevychléval žádnou jinou zábavu než naslouchání muzice. Podle Marie Červinkové-Riegrové „hledu miloval prostou a neamólu“ a „liboval sobě především v určitých, klidně krásných formách poezie klasické.“⁹⁾ Pokud jde o jeho vlastní vědeckou práci a její metodu, zaznamenává, že Bolzano pracoval nad svými rukopisy velmi intenzivně a snažil se vždy o co nejlepší formulaci. Zásadně prý odmítal honoráře za svou vědeckou práci, neboť ji chápal za svoji vlastní záležitost a potřebu a také za službu, za povinnost vůči společnosti a lidstvu.

Za velmi zdůvodně Bolzanova svědectví považuje Marie Červinková-Riegrová jeho testament, který je ve své první části, především jeho duchovní závěti, zhodnocením vlastního světového názoru. Vádně a slibně oceňuje autorka i Bolzanův vztah k českému národu, připomíná i výrok Františka Ladislava Čelakovského, že nemastela věřit zřetlu našemu národu, než odvolání Bolzana z jeho univerzity i katedry.¹⁰⁾

Závěrem své úvahy o monografii Marie Červinkové-Riegrové se pokusíme ji ještě zadat do rámce soudobých českých životopisů, věnovaných významným kulturním a literárním osobnostem 19. století; prvo z nich byla zřejmě biografie o Karlu Hyuku Máchovi od Karla Sabiny z roku 1845, další Hanulova práce o Františku Ladislavu Čelakovském z roku 1855. Bolzanovská monografie Palackého vzešla z roku 1881, navázala na Bolzanovu autobiografii z roku 1836, se stala vlastně počátkem bohatého proudu českých životopisů našich duchovněvých vědců a umělců vytvářených od osmdesátých let, a to jak ideograficky, tak i metodicky. Život Josefa Jungmanna od Václava Zeleného vyšel v roce 1873 a ve stejném roce i Brandlův Život Josefa Dobrovského, v obou případech bylo impulsem k jejich zpracování jubilem těchto významných vědeckých pracovníků. Brandlova monografie o Dobrovském, stejně tak jako Marie Červinkové-Riegrové o Bolzanovi byla silně ekvokována relacemi prostředků, z nichž pocházeli jejich původci, k oběma postavám; v případě Brandla vztahem někdejšího starobrněnského kláštera k patriarchu slavistickému, a pražské bolzanovské monografie důvodů výše rozebránými. Čtyři roky po bolzanovské monografii vyšla pak ještě životopisná práce o Karlu Havlíčkově Barvském od Karla Tůmy (1885).

Zbývá ještě zesadit monografii o Bernardu Bolzanovi do rámce celoživotního díla Marie Červinkové-Riegrové; lze je rozdělit na činnost filantropickou, zaměřenou především na mládež, na práci věnovanou ženskému hnutí,¹¹⁾ především ve spojení se vzdělávacím ženským, a na její vlastní činnost literární uměleckou. Tuto představují jednak její básnické prvotiny vydávané i pod pseudonymem Marie Doubravská nebo Ladislava Sokolovská, mezi nimiž zaujímají přední místa verše Přemysl Otakar a Karol IV. (Svítcové 1878), konfliktované básně Pochod na Balkán (1876) a Siovanské zpěvy (1877), k nimž složil hudbu její manžel Václav Červinka (1844 – 1929). Palackého nejménějším vnučkou poslala rovněž jako úspěšně skladatelka libret ke Zmařené svatbě Karla Sabiny z roku 1879, ke Dvořákovu Dimitriji z roku 1882 a k Jakobinu z roku 1888. V témž roce přeložila z ruštiny i libreto k Čajkovskému Evženu Oneginovi. Vyvrcholením jejího literárního díla jsou však její monografie a edice Reči Františka Ladislava Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech (1883 – 1888) o čtyřech dílech s překladem proslavů jejího otce z původních stenografických zápisů z němečtiny do češtiny. Byla i editorkou Vlastního Životopisu Františka Palackého a autorkou monografie o své matce. Píše však z děl tohoto okruhu je literárně nejdokonalejší její monografie bolzanovská,¹²⁾ z níž všechna tato díla jakoby později vlastně vyplynula.

Poznámky:

- 1) Palackého rodná obec Kronika Houslavic. Redakce František Hanželka. Hod. sv. ze 1948, 232 str.
- 2) Bolzanův vlastnoručný odkaz v jubilejním roce 1981 zhodnotily dvě pražské kongerence, které uspořádaly jednak akademické dva ústavy CSAV a Památník národního písemnictví, jednak Karlova univerzita. Průběhky na nich prošlo vnoe byly zatím publikovány jen částečně, ve Filozofickém časopise 1981 a ve Sborníku Karlovy univerzity. – K hodnocení postavy B. Bolzana sr. především: Eduard Winter, Roberts Zimmermanns Philosophische Propädeutik und die Vorlagen aus der Wissenschaftslehre Bernard Bolzanos. Eine Dokumentation zur Geschichte des Denkens und der Erziehung in der Donaumonarchie. Wien 1975, 384 str. – Ze souborných pohledů téžob autor na B. Bolzana sr. především B. Bolzano, Ein Denker und Erzieher in Österreichischen Vornärz (in Verbinđ mit Paul Funks und Jan Heger). Wien 1957, 134 str., tž B. Bolzano, Ein Lebensbild, Stuttgart 1989, 186 str. – Prvř český překlad viz: Bernard Bolzano, Ryzé analytický důkaz počky, ze mezi dvěma hodnotami, jež poskytl opečně označené výsledky, jež nejmeně jeden reálný korek rovnice. Z němečiny přeložil, poznámkami opatřil a k oslavě stoletých narozenin Bolzanových vydal František J. Studnička. Praha 1981. – Srov. i dopisy Fr. Studničky M. Červinkové-Riegrové ze dne 9. a 15. 7. 1981 složené v literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze v pozůstatosti M. Červinkové-Riegrové a díla cit. v pozn. 1, str. 140.
- 3) Marie Pavlíková, Bolzanovství v rodině Palackého a Riegrův. Strahovská knihovna 117/8. Sborník Památníku národního písemnictví. Praha 1980, str. 78–97, 162. Vztahy B. Bolzana k Radici, Vlastivědný sborník Podbrdsku XV – Sedliščanský sborník 2, Příbram 1979, 131–140.
- 4) Karel Svoboda, Aus Bolzanos Briefen an Zeithammer. Sb. Deutsch-slowakische Wechselseitigkeit in sieben Jahrhunderten. Gasmemita Aufsätze E. Winter zum 60. Geburtstag dorgebracht. Berlin 1956, str. 399–424.
- 5) Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha – pozůstatost R. Zeithammer, Dr. Bernard Bolzanos Biographie (rkp).
- 6) Srov. dílo M. Pavlíkové cit. v pozn. 2, str. 82.
- 7) Marie Červinková (Riegrová), Bernard Bolzano. Životopisný nástin. Otěšňovo z Osvěty 1881, Praha 1881, 56 str. – Tž Bernard Bolzano. Praha 1883.
- 8) Vlastní životopis Františka Palackého. Osvěta 1885. (K vydání připravila Marie Červinková-Riegrová). – Reči Františka Ladislava Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech. Praha 1883–1888. Sv. I–IV. – Marie Červinková-Riegrová, Marie Riegrová, rodem Palacká, její život a skutky. Praha 1892.

- ⁶⁾ Lebensbeschreibung des Dr. B. Bolzano. Herausgegeben von M. J. Fesl. Sulzbach 1836. — Bernard Bolzano, *Vlastní životopis*. Přeložilo, vpravětlivky, editiční poznámky a doslov napsala Marie Pavlíková. Praha 1981, 166 str. Uvedený citát str. na str. 58 — 59.
- ⁷⁾ A. Weisshaupt, Skizzen aus dem Leben Dr. B. Bolzanos von dessen Arzte Leipzig 1850. — J. Hoffmann, Bruchstücke zu einer künftigen Lebensbeschreibung B. Bolzanos. Wien 1850. — Robert Zimmermann, Über den wissenschaftlichen Charakter und die philosophische Bedeutung B. Bolzanos. In: Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften für Wien 1850.
- ⁸⁾ Dilo cit. v pozn. 8; str. 162 Eduard Winter, Wissenschaft und Religion im Vormärz. Der Briefwechsel Eduard Bolzanos mit Michael Josef Fesl 1822 až 1842. Mit einer Einleitung von E. Winter. Herausgegeben von E. Winter und W. Zeil unter Mitarbeit von L. Zeil. Berlin 1965, 453 str.
- ⁹⁾ Dilo cit. v pozn. 8, str. 13.
- ¹⁰⁾ Bernard Bolzano, O logice, veřejný spis věnovaný pro vzdělance národa Česko-Slovenského, Krok, díl 2, částka 1, Praha 1831, str. 543—578. — Faksimile překlada Františka Šira z časopisu Krok vyšlo pod Památkou národního písemnictví v Praze 1981. — Str. Marie Pavlíková, Bernard Bolzano, Vorlesungen über die Logik und ihre erste tschechische Übersetzung. Sb. Ost und West in der Geschichte des Denkens und der kulturellen Beziehungen. Festschrift für Eduard Winter zum 70. Geburtstag. Berlin 1968, str. 511—518.
- ¹¹⁾ Dilo cit. v pozn. 6, str. 44—47.
- ¹²⁾ Tamtéž, str. 37. — K bolzanovské tradici v Radlicích se vztahuje rovněž vzpomínka Adolfa Hoffmanna, kterou zveřejnil F. St. Schindler ve stati Bolzano als Sozialpolitiker, Deutsche Arbeit & 1808—1909, str. 683—698.
- ¹³⁾ Eduard Winter, Bernard Bolzano and sein Kreis. — Bolzano a jeho kruh. Přeložil Zdeněk Kalista. Praha 1935. — Eduard Winter, Der Bolzano prozess. Dokumente zur Geschichte der Prager Karleuniversität im Vormärz. Erno-München-Wien 1944. — Týž, Der böhmische Vormärz in Briefen B. Bolzanos an F. Příhoňský (1824—1848). Berlin 1956, 309 str. — Týž, — Maria Winter, Der Bolzanovské 1834—1833 in Briefen von Anna Hoffmann, Michael Josef Fesl, Franz Schneider und Franz Příhoňský. Wien 1970, 283 str.
- ¹⁴⁾ Str. i Eduard Winter, Die Deduktion des obersten Sittengesetzes B. Bolzanos in historischen Sicht. Ein Beitrag zur Geschichte der Ethik. Berlin 1968, 37 str.
- ¹⁵⁾ Dilo cit. v pozn. 6, str. 13.
- ¹⁶⁾ Tamtéž, str. 23.
- ¹⁷⁾ Vlastní životopis, dilo cit. v pozn. 30, str. 46.
- ¹⁸⁾ Tamtéž, str. 46—47.
- ¹⁹⁾ Marie Cervinková-Riegrová, dilo cit. v pozn. 6, str. 23.
- ²⁰⁾ Tamtéž, str. 39.
- ²¹⁾ Tamtéž, str. 55.
- ²²⁾ Marie Cervinková-Riegrová, Noviciát práce a ochrana pracující mládeže. Časopis učitelů 1887, č. 5; Táz, O nevolnicích v Čechách 1888. — Táz, O povzbuzení filantropických snah tiskem. 1889. — Táz, O nevolnicích a opuštěné mládeže. 1889. — Táz, Rozhledy po lidumilství v Evropě. 1887. — Táz, Feridni osady dětské. Květy 1883. — Táz, Hlavní snahy humanity v naší době. Časopis učitelů 1887. — Táz, Ústavy pro děti zanedbané a provinilé. Nedělní listy 1887 aj.
- ²³⁾ Materiál k životu a dílu B. Bolzana, který měla částečně k dispozici již I. M. Cervinková-Riegrová, je uložen především v fondech Památkového národního písemnictví v Praze, v jeho literárním archivu. Str. především inventáře Literárního archivu PNP. — Literární působení B. Bolzana. Praha 1981. Zpracoval Pavel Klivský a Marie Pavlíková. — Tamtéž, Jan Krtil, Bolzano. Praha 1972. Zpracoval Pavel Klivský. — Tamtéž, P. Edward Bolzano. Zpracoval Pavel Klivský, Praha 1972.
- ²⁴⁾ Tamtéž, Reiner Zeithammer. Zpracoval Pavel Klivský. Praha 1974.
- Autor této stati upřímně děkuje paní dr. Marii Pavlíkové za její laoské cenné připomínky k této práci, jejichž bylo využito na plně ku prospěchu práce.

NĀVRATY FRANTIŠKA LAZECKÉHO

Drahomír Šajtar

18. srpna 1985 byl by se dožil osmdesátí let básník z generace Závadovy, Holanovy a Zahradníčkovy, básník, jehož nedoceněná prvotina (Krutá chemie, 1930) vrostla v dotyku s Panyčidou, Triumlem či Pokořením smrti. Tvůrce českého moderního hymnického verse, symfonik metafyzické architektury (Kříže — 1934, Odění královské — 1937, Vřeň — 1940, Malé rekvie — 1944, Beat o svět — 1947), ale také beilantní prozák a eseista (Státno v seiském dvoje — 1939, eseje Pro mou zemi — 1933, Viofoři — 1935) se takto na předstolet let odmlčel, aby se jeho poezie z granta transformovala.

Lvi podíl na této přeměně měl folklór básníka rodného kraje a rodný Tlasek, k nimž se obrátil v šedesátých a sedmdesátých letech (Kvítko za sklenné hory — 1972, Černý princzna o ptáček Konypček — 1975, Sedm Janů a drak Sedmihlavec — 1977, Dukátová stolnice — 1983 a knižka dětské poezie Malinový chodník — 1979) — čtyři svazky slezských pohádek a pověstí představují dílo, srovnatelné a takovými monumenty, jakými byly pohádky Boženy Němcové či K. J. Erbena, jako je Čin B. M. Kaldy, Pavla Dobslinského, dílo, jakým se nemůže pochlubit žádný jiný kraj naší země.

Byl inspirován folklórem, prostým, konkrétním jazykem lidových písní, jejich intencí, rytmem, metaforou a lidovou moudrostí (lída kolem Odry, Opavice, Otzy a Ostrovce. Verš obou jeho sbírek z roku 1971 (Hleďni klíč, Jenom vzlyk temnot) a jeho pozdějších drobnějších knížek (Přítelství s jalovcem, 1977, Moje kleonovice, 1980, Zastavení pod jeřabinou — 1982, Osudná píseň — 1982, Chlivoice — 1983, Maminca na hrob — 1984, Člověk dvacátého století — 1984, Světlny — 1985, Na moháem břehu — 1985) je oprošťován, obohacen o nové tóniny a přizpůsoben obraznot.

V něm se Lazecký vrací domů, po letech objevuje znovu rodný kraj, který (stejně jako pohádkové motivy) vsel už na stránky jeho nákdějších próz i cyklu Nad slezskými písněmi z roku 1947, probouzí zastytá prameny osobité inspirace, objevuje jakoby zapomenutý prvopůdčecí vesmír obyčejných lidí, z nichž vsšel.

K slezskému, zvláště Nidsliskému bohatství ústní slovesnosti přiklonil se František Lazecký už v druhé polovině padesátých let, když se z popudu Antonína Satka ujal pohádek Josefa Smolky (sr. A. Satka, Hlučinský pohádkář Josef Smolka, Ostrava 1956) a převyprávěl je pro děti (Kaliny a maliny, Praha 1966). Tento vnější popad zastihl básníka, jehož poezie do té doby zněla spíše v obecné poloze, už připraveného. Nepochybně padesátá léta odmlčení vedla k přehodnocování nejen témat, ale i výrazu a formy. Když se potom básník zcela ponořil do slovesného lidového odkazu rodného kraje, rozšířil svůj pramenný zdklad a vyrovnal se znovu se základními stylotvornými problémy převodu ústní slovesnosti do literární podoby, vznikly hned tři knihy pohádek, z nichž dvě nobyly svého definitivního tvůrce koncem šedesátých let. Tehdy zpracoval Kaliny a ma-

liny v Kvitko ze skleněné hory, dokončil Černou princeznu a ptáčka Korypěčka (když nerad razigoval na původní název Černá leluje), která světlo světa spatřila až v roce 1975, a na počátku let sedmdesátých dopsal třetí, Sedm Janů a drako Sedmihlavce, vydané rovněž se zpožděním. Čtvrtá, Dukánská stavenka, vznikla na přelomu let sedmdesátých a osmdesátých, kdy byla dovršena transformace jeho poezie, probíhající paralelně.

Pro celé toto více než desetiletí zůstala Lazeckému i nadále poezie prostředkem k nejintimnější výpovědi, jakkoli se proměňovala v celé své struktuře a vlivem folkloru se oprotřevala na nezářící mez. I když obě básnické sbírky z roku 1971 jsou ještě výrazně poznámenány někdejší strukturou širokého claudelovského verše na jedné a světoznámí biblické sentence na druhé straně, přece se do nich nezmocnitelně vtlakl zásadní pohyb umění celého díla, onen proces proměny a vývoje, tak příznačný pro celé poslední období jeho básnické tvorby. Ať se obě tyto sbírky opraží o sebesložitéjší systémy filozofické, ať je jejich rozpětí anemetafyzikálnější, přece do nich stále vehementněji proniká každodenní život se svými věcnými starostmi, přírodou i člověkem. Tento dramatický proces provázejí potoky logiky i procesy styliovatné — a to je právě svědectví o nepochybném proměňování básnických struktur — pronikají vodě reálného světa v proměnlivé symbolické elementy pohádkové, ať v obsahu, či ve formě.

Zcela evidentně o logicky se v Hledání klíčů i v knize Jenom vzlyk temnot prosazuje dětský svět. Jednak do básnickova citového života zasáhla vnučka jeho záračný dar, jednak se básník sám do dětství vrací — píše současně vzpomínky o otiskuje je na stránkách noviny. Je tu Děť se kraslicí, Děť s mlékem, „v parku tančící děti“, tak se „hrne vojsko vzpomínek“ na chlapčeské výpravy, třebaž ovšem „dávno je tomu, co byli jsme ztřeštěnlí chlapeč“, nakonec to ochvatně, mámivá o teskné „Pohádka pro Ježíška psaná pro Mortina“.

To je to široká, teplá díla, kterou ti podává zítřek,
tvé dětství,
pečen chleba,
jení stálo raste,
i když z něho krájíš ze krajícem krajíc,
jediné kamná, u nichž se může ohřát
v odlišném světě.

„Vstupit tam, kde tě nezaple domov“, toto touhu vychází potom jako jediné možná výslednice, jako smysl hledání návratů. Dodejme, že pro Františka Lazeckého, pro něhož ono sousoví „odlišný svět“ není jen modernistické klíč či otěže láze, návrat do dětství o k staletým jistotám předků (o tody i k vlastní slovesnosti a lidové tradici) představoval v jistém smyslu záchrana, bezpečí, o zároveň impuls k činu, k tvorbě, která by „odlišným svět“ překonala.

Ale důsledky oné plodné konfrontace s „odlišným světem“, která mimo jiné vedla k folkloru, projevují se i ve slépe poetiky. Do básně vstupují pohádkové formule, postavy a typicky pohádkové děje: tak ryba, která „přinášá prsten, rubín je v něm“, Popelky s princem v zlatých kočárech, Zlatovládkin vlas, ale také hod, „jenž při svitu na hrde vztýčené hlavy odnáší uloupenou korunu“, či „šedivý myš“, která „přinášá zlatý hřebec“. V Rodině ježků (Hledání klíčů) objevuje se tento pohádkový „postup“: „Když se stane o z toho zni / nám umaleš krajinu růží, / po zpuchřelém schodišti tě vyvedeme k řece.“ A v básni Stále bez pláště i pro budoucnost je těžko „ušit plášť z mraků, / který hned rozpárá slunce. / I pro ni je těžko ušit plášť ze sluneční látky, / když býval obloký j si stálo trháji / svým do páměti zkriveným rohem“. Balady jako Vyhnať jsem černé koše

(Jenom vzlyk temnot) mají bezpochyby v pozadí „pohádkovou“, spíše ovšem temnou, tragickou „atmosféru“ baladickou.

Také básnickova imaginace se proměňuje. Někdejší Lazeckého symboly a znaky vznikly intelektuální cestou jako konstrukce — vrátíme-li se až ke Krutě chemi, byl to problém přívodu obrazů, aby totiž jeden obraz neoslaboval druhý a nepotlačoval jej? Byl to problém řazení — aby přilíh obraz nepřetěžival vždy druhý.

Nyní — v Má klenotnici a zvláště ve sbírce Maminec na hrob — došel Lazecký k úspěšnosti obrazotvorná, ba až k odříkání, sebekázni, stoví básně spíše na několika představách, které rozvádí. Užívá také typických syntaktických prostředků lidové slovesnosti, od jednočlených, sřítáckých vět, parataktických souvětí asymetricky spojených až po vsuvky typu „náhodou nenáhodou“ ve Veselé společnosti (Jenom vzlyk temnot).

Problematika těchto dvou sbírek, jež vyšly po dlouholetém básnickově odměnění velmi vyběrpána, našim školem je ovšem hledání znaků oné proměny, tedy návratů, tak příznačných pro básnickova probuzení a jeho další básnickou tvorbu, a naleziť jme je v příklonu k folkloru, který ovšem není ničím jiným než předzvěstí „pšim na mapě čosu, po nichž přicházíte po letech domů“. Nikdy předtím neznám v jeho verších rodný kraj s takovou silou. Pokud jde o básnickou tvorbu, sedmdesáté léta naplňuje Lazecký, ještě v těsném doteku s vlastní tradicí, novou poezií, jež stále zřetelněji odchází od někdejšího komplikovaného, bezpochyby — jak se i básník domnívá — už zastaralého způsobu.

V roce 1972 dokončil „Elegie přicházejícího času“, sbírku, která zůstala v rukopise stejně jako spíše baladické rozsáhlé poema „Ostravské elegie“. Tato více než tisícveršová básně je složité „ve skladbě, ale prostá výrazem“, jak sám napsal. „Konfrontace“ dvou bláhů, staré a nové Ostravy, mezi nimiž se valí lidský život „mezi narozením a smrtí“, tato „oslava bolesti, práce, civilizace a lidské naděje“, jakkoli chce rozluštit foustovskou šifru a je protkáno procesem nikdy nekončícího hledání — moudrosti a ovšem konečného spočinutí v zemi, která je „krásná tvář někoho krásnějšího / bolestná tvář někoho bolestnějšího“ — přece v úpinosti je bezprostředně přístupná, básnický „obnaženo“. A je tu i třetí rukopisná sbírka Na mořském břehu — nikoli inspirovaná cizinou, jak by nepovídal název, ale rodným krajem.

Poznamenejme, že současná širší básník slzské lidové balady Vstikly se už do obou sbírek z roku 1971, jsou přece rodnými sestrami pohádky — jejich monumentalita předznamenala další vývoj básník, navíc pro skladatele Milana Šalicha píše na základě lidové hry o „plátněcích“ libretto opery, sám dramaturgizuje jednu ze svých pohádek pro činohru Slezského divadla Zdeňka Nejedlého v Opavě.

Nyní, zvláště v druhé polovině sedmdesátých let a počátkem let osmdesátých píše „složité ve skladbě a prosté ve výrazu“ — verše o rodném kraji. Folklor je zavádí do dětství, dětství vede jej nyní po cestách rodné země přes vzpomínky do vyrovnaného, uklidněného, moudrého stáří: v srpnu 1980 dokončuje sbírku Pod širokým vesmíru, věnovanou kraji, z něhož vyšel, v následujících letech pak Sluneční děbny, jejichžž součástí je separátní sbírka Maminec na hrob. Návrat je už tehdy zcela dokonán.

Onen oprostěný výraz charakterizuje ovšem i drobné sbírky veršů s tematikou všeobecnou — Osudnou píseň, Člověka dvoctisíce leti o Světlyni. Všechny navazují na trend z posledních let, každá ovšem jinak. Zatímco první z nich je vsukitvo „plán osudova“ v tam smyslu, že zastihuje dobu a člověka v osudových chvílích, druhá soustřeďuje se na člověka načích dnů, na jeho život, tragédie a starosti až po tu starost poslední — vyřetilo jakoby v momento pod

hrabou poslední války, třetí je námětově koncentrovaná jednoznačně v seplety celek, vypovídající o ženě, milence i matce, snad vůbec poprvé v díle Lazeckého s takovou nálehovostí. Kdežto ostatní z drabných sbírek, jež často jsou právě částmi rozsáhlejších kompozic, od Přátelství s jalovcem, Zastavení pod jeřabinou nebo Chlebovice, zvláště pak Moje klenotnice o soubor Mamince na hrob jako by reprezentovaly onen dokonaný návrat: básník píše svůj „spěv o jedné zemi“, vytkne svou poslední formuli, vyjádří svůj nejsvětější odkaz, nejvýrazněji právě ve verších, jež položil „mamince na hrob“.

Těch dvadvačet básní netvoří nahodilý sběr, je to souhrn tematicky i výrazově vyříbený, kompaktní, soustředěný a ovládnutý jakoby jedinou formulí: Životem ženy-matky, radostmi i strastmi, osudovými proměnami, k nimž básník hledá – pokolikrát už? – a také nalézá klíč. Už nikoli hledání, ale nalézání. Je to poezie novodobá – kontakty s folklorem nevedou k imitaci lidové písně – přes všechny reminiscence a třeba i podobnosti z daleké minulosti. Má ovšem i svou horizontální polohu, stále jako by oscilovala na hranici života a smrti – matčina smrt je mystériem, které postihuje dramaticky, ale také lidsky čistě – nejen „v zrodle paměti“, ale jako zřetelné momenta před i za obzorem lidského života. Tak matka, vyrůstá v novodobý monument. Lazecký je současný básník, volný verš, jež si osvojil, je pro něj přirozeným formálním prostředkem, jeho metafora je konkrétní, pádná obrazy nejsou omezeny přirovnáními, ale mají vlastní rozměr, klenutou dimenzi, která mu dovoluje při vši prostotě budovat celou báseň v širokých souvislostech vřelidských a univerzálních.

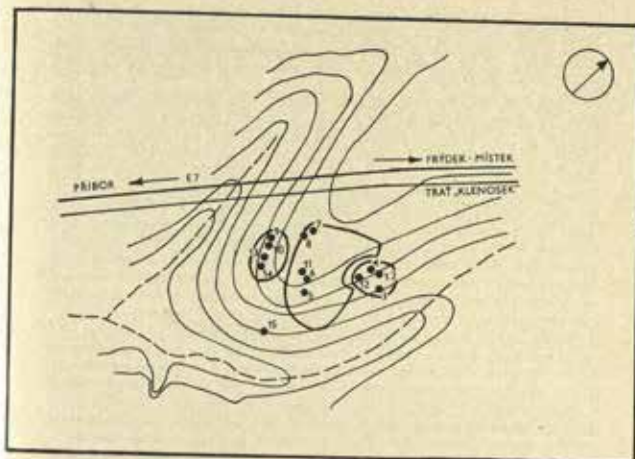
Návrat domů měl za následek nesmírné oživení Lazeckého poezie. Básník jakoby na práhu smrti objevil převratnou křesťanskou Života Života ovšem bolestného, plného monumentální tragiky na jedné, lidských radostí, ale i útěchy a víry na druhé straně. Předobrazem lidského života se stala matka, nositelka rodu, jeho rozmnožovatelka a ochránitelka – ne náhodně se do ní ustavičně vtěluje Matka-mýtus, Takové zlidštěné světo pod zorojím úhlem věčnosti je básnickovým výzdním, jeho odkazem.

Rozložil svět prizmatem tradice, našel jeho odvážné hodnoty a vyjádřil je poezí vsutku opravdovou.

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V PŘIBOŘE-HÁJOVĚ

Vratislav Jandk - Emanuel Grepl - Kroužek mimořádných členů ČSSA v Příboře

Meliorační práce prováděné v polích mezi Příbořem a Hájovem, narušily v září 1986 prověké sídlišť v hájovské trati „Klenosek“, objevené roku 1976 členy Historického a archeologického kroužku (od roku 1979 Kroužek mimořádných členů Čs. společnosti archeologické) při SKP ROH Tatro v Příboře a sledované od té doby každoročně povrchovým sběrem. Pracovníci opavské expozitury Archeologického ústavu ČSAV v Brně a archeologického pracoviště OVM v Novém Jičíně ve spolupráci se členy kroužku zde zaměřili a ověřovali patnáct porušených objektů; jeden z nich se podařilo před zosypáním rýh částečně prozkoumat.

Situční mapa trati Klenosek
Zpracoval E. Grepl, nakreslila N. Křazarová

Sídliště se nachází v blízkosti silnice E 7 na jižním svahu nad bezjmenným potokem, odvádějícím vodu z původních hájovských rybníků. Skládá se ze tří oddělených sídelních okrsků. Hlavní – prostřední má tvar nepravidelného prohrnutého oválu o rozměrech cca 200 x 130 m. Na většině této plochy šlo po úroveň dna rýh (tj. 80–100 cm) mocná kulturní vrstva černé hlíny, vzniklá dílem osídlením, dílem v důsledku splochtů z okolí. Sídlištní objekty v ní bylo možno rozlišit jen při okrajích, kde bylo slabší, nebo díky výjimečnému soustředění nářezů; bezpečně jich v prostředním okrsku bylo zjištěno všehovůdy pět.

Jednodušší byla situace na obou menších sídelních plochách, kde kulturní vrstva nebyla. Jeden okrasek s pěti objekty byl východně, druhý se čtyřmi západně od hlavní plochy. Poslední objekt ležal zcela izolovaně, 60–70 m na jihu od okraje hlavního okrsku.

Objekty jsou rozmístěny na celkové ploše o rozměrech asi 200 x 300 m. Jejich úhrnný počet můžeme bez rozsáhlého odkryvu odhadovat jen velmi přibližně. Prázotím se zdá, že jsou rozloženy dosti řídko a že na všech třech okrajích dokromady nebude více než sto jam.

Ohlednutí narušených objektů ukázalo, že některé mají značné rozměry plošné, ale že všechny bez výjimky jsou mělké, žádný nezabíhá do tvrdého podložního

jílu hlouběji než 40–70 cm; u několika bylo patrné vylouzení dna plochými kameny. Pokud jde o jejich funkci, můžeme prozatím říci jen tolik, že jde o sídlištní jámy různého účelu; zda jsou některé z nich pozůstatkem zahloubených domů, mohli by rozhodnout jedině plošný výzkum. Nadzemní objekty nebyly zachyceny vůbec.

Osmocenný objekt č. 15 se podařilo částečně prozkoumat. Jde o nepravidelně oválnou jámu o rozměrech cca 300 x 200 cm, se dnem schodovitě se zahlubujícím v úrovni 50, příp. 70 cm od okraje povrchu. Hlubší část dna pokrývá vrstvička uhlíků a zlátek keramiky, překrytá mazonovanou kroc; zbytek jámy – pokud možno pozorovat – je vyplněn běžným zásepem, vzniklým splachem. Zjištěná situace připouští více výkladů, může jít o jámu, do níž spodně část stěny chýše – mezi uhlíky byl úlomek jedlové větvy, původně asi 6 cm silná,*) která mohla být součástí konstrukce stěny, o jámu, do níž do druhého smeteno povrchové omláštění opod. Získaná keramika není příliš četná ani příliš výrazná, její výrůběž však dovoluje objekt celkem bezpečně datovat do mladší vývojové fáze lidu slezské kultury papelninových polí, tedy na sám konec doby bronzové, na sklonek 9. a do 1. pol. 8. stol. př. n. l. Takové datování podporuje též další keramika z objektů i z povrchu sídlištně stejně jako zlomky bronzů.²⁾

Kromě nálezu slezské kultury se však na lokalitě objevují – i když v mnohem menším množství – nálezy lokala starší. Podle nich zde v mladší době kamenné (neolit 5–4, tis. př. n. l.) sídlil lid kultury s lineární keramikou (k. s. LK), nositel nejstaršího zemědělského osídlení ve střední Evropě. Nálezy k. s. LK představují opět především zlomky hliněných nádob o méně četné špičce i hlazené kamenné nástroje, patří jí však také malá kolekce keramické plastiky – torzo drobné ženské sošky a tři hrubě provedené zvířecí hlavičky – pocházející ze sbírky J. Fryče. Hlavičky jsou pravděpodobně odložené zoonorní čuchky kultovních nádob, také lidské torzo jistě souvisí se světoznávanými představami nejstarších zemědělců a sloužilo snad jako pomůcka při neznámých magických obřadech, spjatých s uctíváním plodivých přírodních sil. Je to nález vzácný, protože v inventáři k. s. LK se lidské plastika takřka nevyskytuje; z celého území republiky jí známe jen několik málo kusů.

Z narušených objektů nemáme lidské k. s. LK prozatím přítknou bezpečně zděný, rozmanitost povrchových nálezu však dokazuje, že jeho osada zde kypí stáří. Podle výrůběž keramiky, která se podobá keramice z nedalekých Blahutovic i nálezu z některých osad na Opavsku,³⁾ to bylo na konci vývoje „lineární“ kultury, někdy v poslední čtvrtině 5. tis. př. n. l.

Zjištění, učiněné na lokalitě od roku 1976 především významně rozšířilo dosud velmi chudý katastr pravěkého osídlení našeho regionu. Osada k. s. LK je teprve čtvrtá, doložená na území dnešního okresu – další dvě byly v Blahutovicích a jedna na Stramberském Kotočú – a ani osad slezské kultury není odtud známo o mnoho více. V jihozápadní části okresu byla taková osada opět v Blahutovicích a další můžeme bezpečně předpokládat v Bernartčicích, odkud je známo žrávce pohřebiště slezské kultury.⁴⁾ Existenci blízké osady by mohli signalizovat starý nálezu kamenného kadlubu (slevočské formy) na jihu v Loučce, uložený v novojičínském muzeu. Z Bilovecka nejsou doposud k dispozici žádné žádné pravěké nálezy kromě kamenných nástrojů, ale podle některých zmínek v zápiskách prof. K. J. Matky bylo známo pohřebiště – a tedy i sídlištně – z konce doby bronzové ve Studčince-Batovicích.

Ve východní části okresu je kromě hájovské osady známo ještě o něco starší sídlištně v Koprivnicích⁵⁾ a soudobé sídlištně a pohřebiště v Příboře u „vodárny.“ Zcela výjimečně postavení má ovšem v 9.–8. stol. př. n. l. Kotočú, kde tehdy vznikl jedno z nejvýznamnějších hradišek ve střední Evropě.⁶⁾ Ze-

jména pět dosud známých „bronzových pokladů“ a hradiškem souvisejících pří-neslo řadu dokladů jak o rozvíjení místní kovovýroby, tak o účasti obyvatel hradiška na dálkovém obchodu. Vznik neopracovaných osad v okolí je ve směr mladšího data než počátky osídlení na hradišku. Z toho můžeme usuzovat, že vznikají až v důsledku vzestupu významu Kotočú, částečně asi jako jeho využívání základna. Vezmeme-li do úvahy také ojedinělé nálezy bronzové sekery z Hukvald a zlomka kamenného kadlubu z Bralšpocka, můžeme se snad domnívat, že v okolí Kotočú vznikl v 9.–8. stol. př. n. l. celý menší sídlištní území v povodí středních toků Sedlnice, Lubiny a Ondřejnice, i když si je musíme představovat nejspíše jako síť jednotlivých osad tvořících ostrůvky v tehdy ještě souvislém pralesu, který v našem regionu začal být ve větším rozsahu mýcen až od 13. stol. n. l. v souvislosti se středověkou kolonizací.⁷⁾ O zdivlosti existence tohoto osídlení na prosperitě soudobého hradiška na Kotočú svědčí četní fakt, že se zánikem hradiška okolo poloviny 8. stol. př. n. l. pravděpodobně zcela mizí.

Poznámky:

- 1) J. Fryč, Činnost kroužků dopisujících spolupracovníků ČSSA v Příboře v letech 1971–1980, Informační zpráva členů severomoravské poklady ČSSA při ČSAV (dále cit. IZ) 1, 1982, s. 5–11; J. Fryč, Pravěké osídlení Příboře a blízkého okolí ve světle archeologických nálezu, IZ 1, 1982, s. 12–24.
- 2) Za laskavé určení děkujeme dr. E. Opravilovi, ČSC.
- 3) Výrůběž keramiky pozůstatků z koncentrických kanálových kroužků, krátkých svačků kanál na výřtu osadí, „atlantického ornamentu“, drobných šrafovaných trojúhelníků a podobných prvků, které v souhrnu ukazují na mladší vývojovou fázi slezské kultury, tedy na fázi HB¹ příp. HB² podle Reineckova dělení (srv. V. Podborský, Mätem in der Spätbronzezeit aus der Schwäbe der Eisenzeit, Brno 1970; J. Nekvasil, Konečný vývojový stupeň středního (slezského) období lužické kultury na Moravě, Památky archeologické LXI, 1970, s. 15–59). Dva drobné bronzové zlomky byly získány v sedmdesátých letech při povrchových sběrech J. Fryčem. Podle dr. J. Řihovského, ČSc., kterému děkujeme za laskavou konzultaci, pocházejí ze srpů, datovatelného rámcově do stupně HB.
- 4) Mezi dosud získanou keramikou zcela převládají zlomky hrubších bombolových nádob, zdobené lineární a dvojic prstových nálezu nebo tečovitě, na ojedinělých tenkostěnných zlomech se objeví notová značka, příp. trojitá ryta linie, přefatou delšími vrypky. K Blahutovicím a k lokalitám mladší fáze k. s. LK na Opavsku, jako jsou Velká Hořtice nebo Opava-Kylešovice, Kravaře-Kouty srv. zejména L. Jirá, Nálezy volutové kultury na Ostravsku, Casopis Slezského muzeu (dále cit. ČSJM) XVIII, 1969, s. 3–8 a J. Pavelčík, Problem zastlezení Morav pámočných přes ludoč keramiky wstęgowie, in: Początki neolity zacji Polaki południowo - zachodnie, Wrocław 1978, s. 93–103.
- 5) J. Král, Zorový hrob slezské kultury v Bernartčicích n. O., VSDNJ 1968, s. 53–54; nepublikované nálezy z Blahutovic jsou uloženy v OVM v Novém Jičíně a v Moravském muzeu v Brně.
- 6) J. Pavelčík, Mladobronzové a laténské sídlištně v Koprivnicích, ČSJM XXI, 1972, s. 147–160.
- 7) J. Fryč, Svědectví o pravěku Příboře, Příbor 1983, s. 21–26.
- 8) Kotočú je podle bohatství a rozmanitosti nálezu i četnosti zjištěných archeologických kultur nejvýznamnější archeologickou lokalitou na severovýchodě Moravě a o jeho pravěkém osídlení bylo zřejmě naposledy více než o všech ostatních archeologických lokalitách na okrese dobramýdly. K souborné informaci o nálezech z Kotočú posluzí i dnes velmi dobře starší studie J. Kniess, Pravěké nálezy ve Strambce, Strambec 1929, k informaci o osídlení slezské kultury, především cit. práce V. Podborského a články L. Jirá, Hromadné nálezy bronzových předmětů na Kotočú u Strambce, ČSJM XVI, 1967, s. 14–36.
- 9) O vývoji zalesnění v našem regionu srv. nejspíše u E. Opravil, Moravskoslezský pomezí las do začátku kolonizace, in: Archeologický sborník (ostravské muzeum), Ostrava 1974, s. 113–131.

40. VÝROČÍ ZALOŽENÍ ŠLECHTITELSKÉ STANICE HLADKÉ ŽIVOTICE

Vladimír Světlík

Šlechtitelská stanice Hladké Životice byla v roce 1947 založena z podnětu akademika Jaroslava Šimona, profesora VŠZ v Brně, vedoucího katedry rostlinné výroby a ředitele Výzkumných ústavů zemědělských v Brně-Pisárkách. Od roku 1947 do konce roku 1956 převládaly na stanici výzkumné úkoly ogrotechnického a pčninářského charakteru s odrádivým zkušebnictvím obilovin, luštěnin, okopanin a některých pčnin, řešení ve spolupráci s příslušnými hlavními odrádivými zkušebními OKZÚZ. Z výzkumných úkolů ogrotechnického a pčninářského charakteru to byl „výzkum vhodných osevních postupů“ a „výzkum travopátní soustavy“, jehož komplexní řešení mělo řadu dílčích úkolů, které byly koordinovány Výzkumným ústavem travopátní soustavy Pohořelice a Výzkumným ústavem zemědělským Brno-Pisárky, později VÚRV Praha-Ruzyně.

První šlechtitelské úkoly byly na stanici zavedeny v roce 1952, a bylo to převážně udržovací šlechtění obilovin, a to:

1. udržovací šlechtění ozimé pšenice Stuplécké bastard,
2. udržovací šlechtění ozimého žito Zenith,
3. udržovací šlechtění ovsa Český žlutý,
4. udržovací šlechtění lnu Šumperský rekord,
5. udržovací šlechtění macelky a zvaněka zahradního.

Kromě toho byly zahájeny práce na novém šlechtění jarního ječmene a ozimé pšenice.

Šlechtění vytrvalých pčnin bylo zahájeno v roce 1956 příchodem ing. Světlíka, CSc. se šesti pčninářskými šlechtitelskými úkoly, a to novým šlechtěním jetele zvrhlého a udržovacím šlechtěním 3 odrůd Rožnovských trav – jilku jednoletého, kostřavy červené, lipnice drobné, ovsku vyvřelého a trojjeté Biatavého. Tím získala stanice Hladké Životice pčninářský charakter, který byl ještě více zvýrazněn v roce 1958 příchodem ing. Bajera s udržovacím šlechtěním dalších rožnovských odrůd, a to hajlinku lučního, lipnice luční a psinečku bílého.

V zájmu rozvoje nového šlechtění bylo nutné na stanici vybudovat laborator. Bylo rozhodnuto pro tento účel adaptovat budovu zrušené kolofuzny na č. 95. Adaptace byla zahájena koncem roku 1959 a ukončena v roce 1961. Kromě chemicko-technologických laboratoríí byla zřízena i cytologická laborator. umožňující šlechtění tetraploidních odrůd. Jako vedoucí laboratoríí byl v roce 1960 přijat ing. Fajtlík, CSc., který za pomoci 3 laborantek ve velmi krátké době zvládl sériové chemické analýzy šlechtitelských materiálů i indukci a detekci polyploidie jilků a jetele lučního.

V roce 1960 bylo rovněž zahájeno mutační šlechtění a šel se cíl, že polyplodní a mutační šlechtění bylo v letech 1960–1970 hlavními šlechtitelskými metodami rozvoje nového šlechtění stanice, a to metodami velmi úspěšnými, neboť v tomto období jsme přibližili do SGP 5 nových šlechtění. V roce 1967 jsme zahájili práce na rodové hybridizaci Lolium x Festuca.

Pracovníci šlechtitelské stanice Hladké Životice r. 1957

O tom, že naše práce byla úspěšná, svědčí celkem 12 povolených odrůd zapsaných do listiny odrůd, vyšlechtěných na naší šlechtitelské stanici. Prvními vyšlechtěnými odrůdami byli jetel zvrhlý Oderský, jehož šlechtění bylo zahájeno v roce 1950 a byl povolen a zapsán do listiny povolených odrůd v roce 1960. V roce 1974–1976 nám byly zapsány do listiny povolených odrůd dvě tetraploidní odrůdy, a to: v roce 1974 jilek jednoletý Jitral a jetel luční Kvarto, v roce 1975 jilek mnohokvětý Lařita, v roce 1976 jilek hybridní Odra. Kromě toho jsme se podíleli na vyšlechtění psinečky tenké GOLF, povoleného rovněž v roce 1976.

Další série odrůd byla povolena v letech 1978–1982, a to jetel luční Rodegast a jilek vytrvalý Tarpon v roce 1978, kostřava červená trávnikového charakteru Ferota a srba říznočka Niva v roce 1982.

Poslední série povolených odrůd spadá do let 1983–1987 a je to jilek jednoletý Jivet v roce 1986 a lipnice luční HZ 18 a HZ 20 v roce 1987.

Vedle intenzivního rozvoje polyplodního šlechtění jilků a jetelů se začala v 70. letech rychle rozvíjet rodová hybridizace jilků s kostřavami a naše laboratorní prostory a zařízení se staly s ohledem na rychlý rozvoj tohoto náročného šlechtění naprosto nedostatečné. Další rozvoj nebyl možný bez vybudování moderního skleníku s regulací osvětlení a tepla za účelem vychování generací, tj. vypěstování 1 generace v zimním období ve skleníku. Výstavbu kójeového skleníku se světelnou a tepelnou regulací, vytápěného LTO jsme realizovali v roce 1972–1974.

Investiční výstavba nových laboratoří, a to fytopatologické, fyziologické, včetně avacích boxů a komor s možností regulace osvětlení, tepla a vlhkosti typu ILKA, klimatizované komory pro uskladnění rezerv osiv, cytologické laboratoře, laboratoře pro tkáňové kultury, laboratoře pro mechanické rozbery, laboratorní čistící linka, 3 linky na čistění osiva 50 a 51, ročky na dosušování osiva, příslušné skladovací prostory a rozčištění sklenkových prostorů jsou realizovali v roce 1976–1978.

V souladu s rozvojem nového šlechtění se měnila struktura pracovníků šlechtitelského úseku. Ve srovnání s rokem 1960 se zvýšil počet dělníků o 26 %, avšak počet šlechtitelů a laborantek trojnásobně. Ještě rychlejší je růst úkolů nového šlechtění, který se zvýšil 4,3krát z 6 úkolů na 26 úkolů nového šlechtění.

Na počest 40 výročí založení naší šlechtitelské stanice byla v týdnu od 25. do 29. 5. 1987 v Hladkých Životcích koordinátní poradá RVHP o šlechtění rodových hybridů Lollum x Feluca a jilku vytrvalého a 27. 5. 1987 kolokvium s mezinárodní účastí o pěstování a využití hybridů. Těmito akcemi stanice důstojně oslavila své významné jubileum.

K VÝSKYTU VZÁCNĚJŠÍCH ROSTLIN Z OKOLÍ FULNEKU

Marie Sedláčková

Blízké okolí Fulneku v povodí Husiho potoka na rozhraní Nížkého Jeseníku a Moravské brány, které je v novém regionálně-fytogeografickém členění ČSR (Skalický red. 1982) řazeno k fytogeografickému okresu 76 – Moravská brána, představuje mírně členitou a poměrně teplou oblast, v níž se vegetačně uplatňuje řada poloteplomírných druhů společných pro území Moravské brány (např. *Asplenium adnigrum*, *Agrimonia eupatoria*, *Ajuga reptans*, *Carlina vulgaris*, *Centaurea scabiosa*, *Clinopodium vulgare*, *Insula canyza*, *Muscari comosum*, *Ononis spinosa*, *Origanum vulgare*, *Scabiosa ochroleuca*). Na mnohých reliéfově a expozičně podmíněných stanovištích (lesní lemy, okraje lomů a pastvin s jižní orientací) nalézáme též některé semizeropty charakterizující teplejší oblasti Nížkého Jeseníku, resp. v novém pojetí fytogeografického okresu 75 – Jesenické podhůří, které již většinou chybí nebo jsou jen slabě zastoupeny v oděrácké části Moravské brány (např. *Chamaecytisus supinus*, *Genista germanica*, *Jasione montana*, *Potentilla argentea*). Lokality výše uváděných druhů zachycuje žlánek o vegetaci Fulnecko (Sedláčková 1973).

V průběhu příležitostných floristických průzkumů z této oblasti spojených s řešením ochranné problematiky v letech 1978, 1980, 1981, 1984 a 1987 se doplnovaly údaje o výskytu běžných rostlin a zároveň zachytily některé zajímavější druhy a jejich stanoviště, na nichž chci upozornit v tomto příspěvku. Nomenklatura rostlinných taxonů je uváděna podle příručky (Neuhäuslová et Kolbek 1982).

Chenopodium vulvaria L. z Fulneka 1987

Foto M. Kmentová

Ke starým synantropním druhům náleží nízký poléhavý merlík smradlavý (*Chenopodium vulvaria*), který vzhledem k celostátně ustupujícímu výskytu z teplých oblastí ČR byl zařazen do červeného seznamu květeny ČR v kategorii ohrožených druhů C. III (Holub et al. 1979).

Jednoletá až dvouletá rostlina s rozvětvenou, nejčastěji poléhavou, zřídka i vystoupavou až 30 cm dlouhou lodyhou, je sivozelená s nápadným moučnatým oděním. Listy jsou krátce řapíkaté, kosinovitě vejčité, šedozelené, mírně zopětštělé, vždy celokrajné. Květy nahlučené v pozdě listů tvoří krátké konečné hřizňáky. Charakteristickým znakem pro tuto rostlinu je nepřijemný intenzivní zápach po slonečcích, způsobený přítomností trimethylaminu. Ekologicky je tento druh merlíku zřetelně vázaný na teplá rümitní stanoviště, zvláště podél zdí, lemů komunikací v obcích, zastávkách plochy dvorků, vsude, kde dochází k hromadění organického i anorganického odpadu v půdě.

Z Novojičínska je merlík smradlavý uváděn jen ve starých literárních pramenech z konce 19. století (Oborný 1883:86,330, Formánek 1887:299), zachycený J. Šapetrou na zdech města Nového Jičína. Z později publikovaného údaje ze Štramberka (Otruba 1930:57) vlnk není zcela zřejmé, zda J. Otruba tento druh na Štramberku našel, neboť sám přesnou lokalitu neuvádí a v obecné lokalizaci „kolem zdí a cest“ odkazuje bez konkrétní citace práce na J. Podpěrný V botanických sbírkách OVM Nový Jičín není *Chenopodium vulvaria* z Novojičínska doloženo ani staršími sběrateli (Lous, Leidolf, Kriachka, Kajdoh), ani z období posledních dvaceti let. Za první současný výskyt na Novojičínsku lze proto považovat nález merlíku smradlavého z Fulneku v roce 1987 ze dvou lokalit: první z nich je situovaná u podniku Rutex v prostoru mezi vstupní branou a vchodem do mateřské školy. V hlinité šetrbině mezi chloouvou zřídka a asfaltovým chodníkem provází tři kvetoucí trsy další synantropní druhy – *Artemisia vulgaris*, *Composita ropunculoides*, *Capsella bursa-pastoris*, *Chamaepitium officinale*, *Chenopodium album*, *Ch. polypermum*, *Equisetum arvense*, *Galinago ciliata*, *Leonotodon autumnalis*, *Matricaria discoidea*, *Plantago lanceolata*, *Poa annua*, *P. pratensis*, *Polygonum aviculare*, *Sonchus oleraceus*, *Stellaria media*, *Taraxacum officinale*.

Druhá lokalita, vzdálená od přechodu cca 150 m podél silnice směr Moravskoslezské Víkovice, spadá do místní části Fulnek-Jerichoovice. Bohatě rozvětvená a plodná populace na ploše cca 1,5 m² je situovaná při jv. části obvodové zdi budovy starého obchodu „Smělné zboží Jednota“. Floristické složení lemu vegetace, ovlivněné padající omítkou zachycuje fytoocenologický zápis:

nodm. výška 250 m n. m., analyz. plocha 5 m², 1. 9. 1987, pokryvnost E: 80 %, E: *Chenopodium vulvaria* 3, *Lolium perenne* 2, *Dactylis glomerata* 1–2, *Plantago major*, *Poa annua*, *P. pratensis*, *Polygonum aviculare* 1, *Agropyron repens*, *Arctium sp.*, *Atriplex patula*, *Chamaepitium officinale*, *Chenopodium album*, *Cirsium arvense*, *Matricaria discoidea*, *Ranunculus repens*, *Sonchus arvensis*, *Stellaria media*, *Taraxacum officinale*, *Tritilium repens* +, *Medicago lupulina* r. V okolí vstupu do obytné části domu podél zdi a protilehlého plotu zde rostly *Acer pseudoplatanus* (semenáček), *Aegopodium podagraria*, *Aethusa cynapium*, *Artemisia vulgaris*, *Avena sativa* (zplodněný), *Capsella bursa-pastoris*, *Cerastium holosteoides*, *Geranium psillium*, *G. pyrenaicum*, *Heleoelium sphenodylum*, *Oxalis fontana*, *Plantago lanceolata*, *Reynoutria japonica*, *Urtica dioica* a *Veronica persica*.

K zřetelným a ochranným sledováním stanovištěm patří i vchodové ankývy lipových hoblinů na Brozovém kopci (410) s výskytom vstavoče mušského (*Orchis mascula*) a průvodními druhy *Composita persicifolia*, *Cruciata globosa*, *Genista tinctoria*, *Poa nemoralis*, *Saxifraga granulata*, *Silene nutans*. Přilehlé fragmenty

Populace *Chenopodium vulvaria* L. ve Fulneku-Jerichoovicích v r. 1987

Foto M. Sedláčková

populací orientované k jihozápadu charakterizuje skupina semixerotermních druhů, z nichž lze uvést např. *Ajuga genevensis*, *Acinos arvensis*, *Agrimonia eupatoria*, *Filago arvensis*, *Genista germanica*, *Geranium columbinum*, *Jasione montana*, *Muscicori comosum*, *Potentilla argentea*, *Ranunculus polyanthemus*, *Thymus pulgicoides*, *Trifolium arvense* a *T. montanum*, *Sedum acres* a *S. sexangulare*, *Viscaria vulgaris*.

V průlomovém úseku Huslího potoka jsou na jižních svazích Stříbrné hářky (kóta 396) zachovány místy přirozené porosty lipových hoblinů a převažujícím hobrem a vtrošenými dřevinami – lípa srdčitá i velkolistá, dub letní, javor mlčí a lokálně na prosvětlených místech a blízkosti skoků borovice lesní, bíléké suťevému lesu (*Acer-Carpinetum*). Garnitura bylinného podrostu prudkých svahů s kamenitou suti tvoří *Alliaria petiolata*, *Brochypodium sylvaticum*, *Campanula persicifolia*, *Clinopodium vulgare*, *Cruciata globosa*, *Genista tinctoria*, *Geranium robertianum*, *Hedera helix*, *Melampyrum nemorosum*, *Galium rotundifolium*, *Melico nutans*, *M. uniflora*, *Poa nemoralis*, *Silene nutans*, *Veronica chamaedrys*, *Viola hirta* a další druhy. Na vlných laticích vicholového plotu a severních svazích se více uplatňují *Asarum europaeum*, *Campanula trachelium*, *Convallaria majalis*, *Galium odoratum*, *Impatiens noli-tangere* a *I. parviflora*, *Mercurialis perennis*, *Polygonatum multiflorum*, *Pulsanaria obscura* a *Viola reichenbachiana*. Při jižním úpatí o na několika místech hřebenových částí zde roste prosenka jarní (*Primula veris*) a okrotice dlouholistá (*Cephalanthera longifolia*). Východně stanoviště skalních šetrbin kulmských břídků (např. *Cechova skála*) osídluje porosty sleznicku severního (*Asplenium septentrionale*) a chmruku vytrvalého (*Scleranthus perennia*), na zastíněných skalách je častý osalodí obecný (*Polypodium vulgare*).

Z ohrožených druhů polních plevelů jsou doloženy chrysochrysa (Centaurea cyanus) a pole Brožova kopce o nepatrné rolní (Aphanes arvensis), v roce 1987 velmi hojný na okrajích poli jižních až východních svahů Stříbrné hůrky, Brožova kopce i sklizených velkoplošných kulturách za koupalištěm.

V pobřežních porostech údolních luk za rybníkem podél levástranného přítoku Husiho potoka se šíří malinka potůbní (Asperula rivularis).

Ke krajinářsky a zvláště geomorfologicky zajímavým útvarům patří odkryvy mocných zbytků spodnotortonských písků (čl. Czudek 1962), situované nad soutokem levého přítoku Husiho potoka mezi Jerochovicemi a Fulnekem i dalších místech podél jeho levého břehu ve městě. Tyto až 20 m mocné, téměř svislé stěny tvoří charakteristické pískovcové flmsy situované k jihu. Ve spodní části zarůstají běžnou rumištní vegetací, zatímco vegetačně pestřejší vyvýšené lamy klavin (Cornus sanguinea, Crataegus, sp., Prunus avium, Robinia pseudacacia) s přilehlými postvinami představují zbytky původnější semixerotermní vegetace. Na okrajích zlonových ploch se uplatňují např. Acinus arvensis, Erigeron acer, Linum catharticum, Odontites vulgaris, Potentilla neumanniana, Sangisorba minor, Silene vulgaris a Thymus polygoides. Pastviny provádějí druhy např. Agrimonia eupatoria, Betonica officinalis, Inula salicina, Ononis spinosa, Pimpinella saxifraga aj. V silně ruderalizovaném úseku Husiho potoka mezi Jerochovicemi a Fulnekem byly např. zaznamenány druhy Amaranthus powellii, Ballota nigra, Clematis vitalba, Geranium pusillum, Malva neglecta, Mentha longifolia a M. spicata, Myosoton aquaticum, Potentilla supina, Urtica urens a Verbena officinalis.

Závěr.

V článku je upozorněna na některé novější nálezy zajímavých rostlin z povodí Husiho potoka v Fulneku. Poprvé na Novojičínsku byl v roce 1987 zocycen výskyt druhu Chenopodium vulvaria, zocycen v regionálních sezónou ohrožených částech okresu Nový Jičín (šedliczková 1982) do skupiny nevzájemných druhů. Vzhledem k mátnému přechodnému výskytu byla provedena floristická a fytoecologická dokumentace. Z dalších chráněných a ohrožených rostlin byly nalezeny Aphanes arvensis, Centaurea cyanus, Cephalanthera longifolia, Muscari tomentosum, Orchis mascula a Primula veris.

Literatura:

- Czudek T. (1962): Geomorfologické poměry Fulnecko-víkovické kotliny. — Čas. Slov. Mus., ser. A, Opava, 1: 93—104.
Frádník E. (1967): Květena Moravy a rakouského Šlezska. — Brno.
Holub J. et al. (1979): Seznam vyhublých, endemických a ohrožených taxonů vyškých rostlin květeny ČR (1. verze). — Praha, 51: 213—237.
Nehoušková Z. et Kolbek J. edit. (1982): Seznam vyškých rostlin, mechorostů a lišejníků střední Evropy užitých v bonce geobotanických dat BU ČSAV. — Píhoňovice.
Oborny A. (1883—1886): Flora von Mähren und oesterr. Schlesien. — Verb. Naturforsch. Ver. Brünn, pars 1—4: 21 (1882): 1—268, 1883, 22 (1883): 269—636, 1884, 23 (1884): 637—825, 1885, 24 (1885): 829—1265, 1886.
Otruba J. (1930): Květena Střezemba. — 117 p., Píhoň.
Šedliczková M. (1972): Příspěvek k pozdnímu vegetačním poměrů v okolí Fulneku. — Vlastiv. Sborn. Okresu Nový Jičín, 12: 41—58. — (1952): Ohrožené rostliny okresu Nový Jičín. — ibid., 29: 43—52.
Skalický V. red. (1982): Regionální fytoecologické členění ČR. — In: Chrtěk J., Slavík B. et Tamšovic P. Směrnice pro zpracování Květeny ČR, p. 106—120. — Píhoňovice.

ZPRÁVY

K životnímu jubileu Emila Píkrky.

Významného životního jubileu 75 let se 11. října letošního roku dožívá známý bilovecký vlastivědný pracovník a výtvarník Emil Píkrka. Rodák z Vykoka na Přerovsku se rozhodl po studiu na státní škole v Lipinku nad Bobovem pro druh učitele, kterou za hůl v roce 1932 hospitační na obecní škole ve své rodné obci. Po maturitě na učitelem učiva v Olomouci potom působil jako výpomocný učitel v Heřbálkovicích nad Odrou, Ludgovicích a v Bilovci, a od roku 1935 jako učitelský čekatel na státní obecní škole v Šilhotovicích. Po osvobození svázal své působení Emil Píkrka s Bilovcem, kde zůstal věrný svému učitelem povolání až do odchodu do důchodu v roce 1973. Až již jako odborný učitel na střední škole, učitel a pak zastupuje ředitele na jednání-letě střední školy či dokonce jako ředitel ZŠ.

40 let trvání amatérské výtvarné skupiny Jaroněk

Slovotní vernažiči v Nové galerii Zerotínského zámku v neděli 12. července 1987 byla zahájena jubilejní výstava členů výtvarné skupiny Jaroněk. Zřizovatelem skupiny je Okresní kulturní středisko společně se sdruženým klubem ROH v Novém Jičíně. Záměr a výtvarné směřování sdružení v roce 1947 amatérské výtvarníky z Nového Jičína a okolí do výtvarné skupiny, která přijala název Jaroněk a přihlásila se tak programově k odkazu regionálního výtvarníka, malíře a grafika — zakladatele Valoiského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm Bohumíra Jaroněka (1888 až 1933). První společná výstava se konala v roce 1947, prvním zřizovatelem byl zádovnický kámoš n. p. Tonok, později Vlastivědný ústav a Dům osvety v Novém Jičíně.

Členové skupiny se účastní přehlídek a soutěží okresních i krajských. Pravidelně zastoupení autorů v okresní soutěži amatérské výtvarné tvorby i jejích úspěchy v krajském a národním kole svědčí o soustavném zájmu i aktivní práci skupiny.

Výrazný podíl na růstu umělecké úrovně, národní adekvátní výtvarné projevu má pomoc profesionálních výtvarníků, kteří se podíleli na odborném metodickém vedení členů amatérského výtvarného sdružení.

Výtvarná skupina Jaroněk pracuje s dalšími amatérskými výtvarníky i mimo rámec okresu. Od roku 1973 jsou pořádány výměnné výstavy s výtvarným klubem Městského kulturního střediska v Písečanech. Na skytla se tak příležitost konfrontace umělecké tvorby, navázala se nově tvůrčí přátelství. Zřizovatel skupiny Okresní kulturní středisko organizuje pro členy skupiny výtvarné soutěže, odborné semináře, tématické sjezdy, výstavy opod.

Výstava 40 let výtvarné skupiny Jaroněk zaznamenala veřejnost a vývojem tohoto sdružení od začátků jeho činnosti až do současnosti a ukázala perspektivy růstu amatérské výtvarné tvorby v novojičínském okrese.

Okresní kulturní středisko

Vedlejší známá Emila Píkrky především jako autora dvou publikací o Heleně Salichové („Helena Salichová“, vydal Vlast. ústav v Novém Jičíně, 1970, „Helena Salichová, život a dílo“, vydalo nakladatelství Profil v Ostravě, 1974) a publikace věnované minulosti a přítomnosti našeho okresu („Okres Nový Jičín — bufo-voletské úspěchy lidu po roce 1945“, nakladatelství Profil, 1975). E. Píkrka je autorem řady článků o minulosti a kulturním životě Bilovce, některé z nich byly editovány v našem vlastivědném sborníku (v tomto svazku přídělně jubilejní články o školství v Bilovci).

Neméně významná je i výtvarná činnost E. Píkrky. Tématem jeho obrazů se stal Bilovec a jeho okolí, oblast kolem jatebnických rybníků. Do vědomí nejširší veřejnosti se však zposol hlavně jako tvůrce perokresbe, zobrazujících místa našeho kraje a zveřejňovaných např. v „Bilovecku“, „Nové vesnici“ či „Rozkvětu“. Názve nepovšimnout také E. Píkrky jako kronikáře města Bilovce, uchočnického divadelníka, nadšeného populárního zřadce a mnohokrát angažovaného veřejného pracovníka. Předešlým vřek jako skromného a nezájmně obřatného člověka, který vždy ochotně pomohl radou a svými bohatými životními zkušenostmi.

Jubilejnímu přejeme do dalších let pevné zdraví, osobní štěstí a radost z další práce.

A maltes annual

Redakce 63

JUDr. Václav Kresta.

V každém místě naší vlasti se objevují jedinci, kteří svou průkopnickou prací přispívají ke společenskému a kulturnímu rozvoji, své rodné místo prožívají a tvůrčí vstupují do jeho historie. K těmto osobnostem patří hrdinový redák JUDr. Václav Kresta. Jeho nadání, píle a blízkost středních škol v Příboře mu otevřelo cestu ke vzdělání. Byl prvním žákem hrdinské školy, který vystudoval učitelské školy v Příboře. Právě letos u příležitosti stého výročí vzniku mládežnické školy připomínáme jeho nedozité narozeniny.

Narodil se 23. 10. 1887 v rodné dělnické a domkáře Václava Kresta, jako nejstarší syn ze sedmi dětí. Po návštěvě obecné školy v Hájově začal docházet pěšky do učitelského ústavu v Příboře. Studium bylo dosti těžké, proto chodil studenty, neboť nebylo při denní docházce příliš nákladné.

Po maturitě v roce 1907 zahájil učitelskou dráhu na školách v Poskově, po dvou letech přešel do Brušperku, kde působil v letech 1903 až 1911. Tam se připravil k odborné zkoušce pro měšťanské školy, kterou s úspěchem vykonal. V době přípravy si zavedl přímý denní režim, aby přípravu bez potíží zvládl. Po vykonání odborné zkoušky vyučoval na měšťanských školách v Jaktově u Opavy a v Přívoze v Ostrově. V roce 1914 byl povolán do vojska. Jako národní vědomý český učitel přešel při vhodné příležitosti do Itálie, kde zůstal a tam vstupoval do nové se tvořící Československých legií.

Věděl, že budoucí Československý stát bude potřebovat hodně vzdělaných lidí, proto ani na frontě nenechal a každé příležitosti využil k rozšiřování svého vzdělání. Nošil s sebou latinský slovník a Ovidia. Když se nastěhoval a na frontě byl klid, učil se v zákepech latiny. Rovněž se svým kamarádem studovali v zákepech angličtinu a společně si plánovali budoucí poválečný život.

V legiích zvládl už angličtinu a italtinu natolik, že mohl plnit roli tlumočnicka mezi Italy a Angličany, kteří vstoupili do Itálie. V roce 1918 byl zařazen do armádního sboru italské legie na Silevsku, kde setrval až do října 1919. Ještě jako legionářský poručík využil dopisovnou maturitu na rodném gymnasiu v Příboře dne 10. 7. 1919. Tam si otevřel cestu k dalšímu vysokokolektivnímu studiu.

Když se vrátil do školních služeb, začal důlkově studovat právo na právnické fakultě Karlovy univerzity v Praze. První státní zkoušku vykonal 2. 12. 1920, druhou 7. 7. 1921 a třetí 27. 5. 1922. Tam získal kvalifikaci doktora práv (JUDr.).

Na svou žádost ze dne 23. 8. 1922 byl přijat do služeb MŠANO v Praze, kde nastoupil 1. 8. 1922. Po ročním působení na ministerstvu školství přešel 1. 7. 1923 jako pracovník ministerstva zahraničních věcí (MZV). To bylo v době, kdy už ovládl několik světových jazyků a mohl vstupovat do diplomatických služeb. Koncem roku 1924 byl povolán na velvyslanectví Československé republiky do Brazílie jako legační rada se sídlem v Rio de Janeiro. V době od 1. 4. 1928 do 31. 7. 1930 byl pověřen velvyslanectvím zřídit a vést Československý konsulat v Sao Paulo. Svěho úkolu se úspěšně zhostil. Ze pobytu v Brazílii zpracoval publikaci BRAZILIE a podtitulem "Poučení pro Československé vyslančičky". Kniha byla vydána v Praze v roce 1928 nákladem Měšťácké akademie práce s podporou MŠANO v Praze. V roce 1930 se vrátil do vlasti a dále pracoval na MZV v Praze. V roce 1934 byl jmenován legačním radou na velvyslanectví ČSR v Buenos Aires v Argentině. Tam setrval až do roku 1938. Po okupaci Sudet se musel vrátit do republiky a byl předčasně penzionován. V době okupace bydlel v Praze. Po válce byl opět povolán do služeb MZV a k 1. dubnu 1948 byl jmenován Československým vyslančičkem v Limě v Peru. Tam svou diplomatickou dráhu ukončil odchodem do důchodu v roce 1948. Zežměl v Praze 2. 4. 1969 ve věku 81 let. Rozloučení probíhalo v pátek dne 11. 4. 1969 ve veslé obřadní síni kremla v Strahovské v Praze. V něm odešel člověk pracovitý, houževnatý, nezlomná vůle, jež si zasloužil obdiv a uznání.

Proměny:

Kronika školy v Hájově; Výroční zpráva v g. v Příboře rok 1919/20; Informace z rodné kroniky; Ze vzpomínek autora článku; Z publikace „Brušperk, historické čty“.

Ladislav Poštek

K nedožitým pětáctiodesetlétám Karla Otty

V letošním roce by se dožil 85 let významný regionální historik, vlastivědný pracovník a pedagog: PhDr. Karel Otto. Mnozí z nás, současné generace historiků novojičínského okruhu, ho známe jen z vyprávění a vzpomínek přátel a žáků — a přece se a nám stádovala na každém kroku při studiu dějin Nového Jičína a okolí. Jeho dílo zůstává plněně dodnes a tvoří základ moravistického zpracování dějin Novojičínska až do roku 1938. Jeho bratry Vlastivědný přehled Novojičína a Přehled dějin kloubnické výroby a n. p. Tonak v Novém Jičíně, články v Krasověsku a Novojičíně, především k dějům dělnického hnutí v Novém Jičíně v 2. polovině minulého století, událostem kolem oslav 1. máje 1890 a v neposlední řadě staré v publikaci Čtení o Novém Jičíně a příležitosti oslav 650 let trvání město jsou nepostradatelným pramenem pro mladou generaci, zvláště při eteodologické odborné činnosti či seminárních pracích.

Dr. Karel Otto se narodil 28. července 1902 v Holešově, kde také ukončil středníškolské studium na tomějším gymnasiu. V letech 1921—1926 studoval na Karlově univerzitě v Praze historii a geografii. Jako středoškolský pedagog působil v Uherkém Hradišti, v Lipatovské Mikuláši, Příboře, Ostrově a od roku 1930 na gymnasiu v Novém Jičíně, a to až do roku 1961, kdy ze zdravotních důvodů odchází předčasně do důchodu.

Spektrum činnosti Karla Otty bylo nesmírně široké. Jeho žáci na něho vzpomínají jako na osobité vynikajících kvalit, hluboce zapojených pro své předmety, který dovedl využít vlastivědných znalostí regionu a učil tak lásku k domovu, vlasti. Byl velmi náročný, ale dovedl naučit. Nejen však to, vychovával studenty k zájmu a velem obřadům. Těmkrát bylo běžné, že studenti navštěvovali divadlo, koncerty, výstavy, literární hudební večery se spřátoviteli a básníky, kde se Dr. Karel Otto stával vášnivým diskutérem. Široké veřejnost nalezlo kroje znalo Karla Otty z jeho přednáškových činností, až jiz z třicetých let v Příboře a Ostrově, ži z novojičínského působení, kdy se stal vyhledávaným lektorem Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí, dries Sociálněstické akademie a lektorem SCSP. Přednášel rovněž učitelským

Okresním pedagogickým středisku i rodičům na školách.

Publicitické činnosti Dr. Karla Otty se vynořuje počínající a hlubokou znalostí na základě studia archivních pramenů. Patřil mezi členy redakčního kruhu Krasověsku (jiz v prvním ročníku tohoto časopisu vlastivědného časopisu v roce 1932. Ze svého ostravského působení v letech 1932—1959 studoval proměny ostravského městského archivu a své články publikoval v denním tisku, Rodostné zemi a v Našem Valašsku. Po svém příchodu do Nového Jičína pokračoval ve shromáždění výpisů k dějům Novojičínska. Ve Slezském sborníku publikoval obsáhlou monografii o stárcích v Kopřivnici v roce 1912. Další články publikoval v jiz citovaném vlastivědném sborníku Novojičína. Stal se členem redakční rady a psal články do každého čísla. V té době velmi intenzivně studoval jak v novojičínském okresním archivu, kde se stal kmenovým badatelem, tak ve státních archívech v Brně a Opavě, aby samu informaci, získanou studiem archiválií, měl do všech podrobností ověřenou. Tuto vlastnost mnohdy u současných historiků ko široké věci postrádám.

Karel Otto dlouholetou regionu o města Nového Jičína, ke kterému nalezl úzký vztah, vyvrcholil v roce 1963. U příležitosti oslav 650 výročí trvání města Nového Jičína byl pověřen odpovědným úkolem vytvořit a okruhem spolupracovníků publikaci, která měla oboplnit historii i současnost Nového Jičína. Netužil, že tato jeho nejvýznamnější a nejradostnější činnost k počtu město, které měl nejméně rád, bude práce poslední. 26. listopadu 1963 náhle zemřel.

Vzpomínáme-li na PhDr. Karla Otty, znemo si svědoměme celou řadu jeho působení a odkazu pedagoga, historika, vlastivědného pracovníka. Mnohému z nás by mohl být vzorem. Odkaz publicistické činnosti Karla Otty je dodnes živý. Byl první, kdo očistil historii města od mnohých kládných zdvřů německých, buržoazních historiků. Dr. Karel Otto se svou prací navždy započal nejen do historie významných vlastivědných pracovníků Novojičínska, ale celého kraje.

V článku použito informací z příspěvků Jana Honáka, Ze Dr. Karlem Otty, Novojičín, okresní vlastivědný sborník, svazek 7, rok 1964, str. 5—6.

Karel Čižabot

Zivotni jubileum Karla Gallo

V roce 1986 se dožil 85 let univerzitní profesor PhDr. Karol Gallo, DrSc. Patil k nejvýznamnějším představitelům naší společenskovidecké fronty. Narodil se 19. srpna 1901 v Novém Jičíně, kde byl jeho otec politickým úředníkem. Silně vlastenecké ladění podněcovalo v chlapci rodinné prostředí, aktivizující se české menšina a svobodné české zdražení kolem města. V Novém Jičíně začal chodit do české menšinové školy. Teprve když mu bylo 13 let, stěhovala se rodina Gallových do Prahy. To už byl mladý Karel středníškolem. Pro ha jej uchvátilo bohatství architekturo a slavnou historii.

Pa maturitě vstoupil na Karlovu univerzitu. Svůj zájem orientoval na sociologii a pedagogiku, které se staly jeho hlavními obory. V roce 1931 se habilitoval na filozofické fakultě Karlovy univerzity pro obor sociologie. Předložil habilitační spis „Pokrok jako idea a společenská skutečnost“ (Praha 1930). Po ukončení knihovnických studií byl knihovníkem Ústřední slovancké knihovny při Čsl. akademii zemědělských věd. Později přelšel do Národní univerzitní knihovny v Praze, kde působil až do roku 1946. Po otevření vysokých škol v roce 1945 začal doc. K. Gallo přednášet sociologii. V roce 1948 byl jmenován profesorem na ped. fakultě v Brně, v roce 1949 na ped. fakultě v Praze na Karlově univerzitě. Od roku 1953 působil už jako profesor pedagogiky na katedře filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze, kterou vedl profesor O. Chlap. Když O. Chlap odešel do Pedagogického ústavu J. A. Komenského, stal se profesor Gallo vedoucím katedry pedagogiky. V roce 1963 získal doktorát věd (Dr.Sc.). Známé jsou jeho práce Úvod do didaktiky vysoké školy (Praha 1957), Vysokoškolská přednáška (Praha 1958), Cvičení a semináře na vysoké škole (Praha 1961). Hluboké znalosti ze sociologie uplatnil též v pedagogických dílech, Úvod do sociologie výchovy (Praha 1976) a Základy sociálněvědecké výchovy (Praha 1983).

Patřil k vysokoškolským pedagogům, kteří angažovaně působili ve škole i na veřejnosti. Už po absolvování v roce 1949 pracoval ve stranických funkcích jako člen občanské výboru pedagogické fakulty v Brně, jako předseda Klubu učitelů komuniké a lektor stranického vzdělávání vysa-

koškolských učitelů. Rodu let působil též v odbohách až v OV ROH.

V letech 1970 až 1973 byl děkanem filozofické fakulty Karlovy univerzity. Od roku 1974 do zchádku do obvodu je redaktorem časopisu Pedagogika, předseda v komisi pro doktorské a disertační práce a působil všude jako angažovaný pedagog a vědec, který předává své bohaté zkušenosti.

Za příkladnou práci obdržel řadu vyznamenání a ocenění. K nejvýznamnějším patří Řád práce a Medaile J. A. Komenského.

Přemysly

1. Sborník k 70. narozeninám prof. Karla Gallo, DrSc., vydala UV Praha 1971. Autor stati B. S. Urban.
2. Univ. prof. K. Gallo 85letý, informace in: Pedagogika 4/1986, s. 481–4. Autor stati: M. Cipro.
3. Z vlastních vzpomínek autora na setkání a jubileum v Čsl. ped. společnosti v Praze.

Ladislav Poláček

Frenštátský rodák

Robert Parma

27. srpna letošního roku uplynulo 130 let od narození frenštátského rodáka Roberta Parmy, básníka, spisovatele a překladatele.

Studoval nižší reálistické gymnázium v Příboře, kvintu absolvoval v Brně a v Olomouci středníškolské studium ukončil. Poté se rozhodl pro studium antické filologie. Studoval na univerzitách v Praze, Záhřebu, ve Vídni a ve Štrasburku. V roce 1880 nastoupil na místo suplenta na gymnázium ve Splněné ulici v Praze. V té době již spolupracoval s redaktorem časopisu Politik, pro který opravoval zprávy z maďarských časopisů. V roce 1886 se stal profesorem latiny a řečtiny na motičním gymnázium v Opavě, kde působil až do roku 1927, kdy odešel na zasloužilý odpočinek.

Robert Parma vynikal rozlehými jazykovými schopnostmi. Znalost dvaceti jazyků uplatňoval především v překladatelské činnosti a při filologickém studiu. Zabýval se i vlastní publikační činností. První verše uvedl v almanachu Zora pod pseudonymem R. Lubinský v roce 1877. Přispěl to-

ké do Kahlíkova sborníku Kytice z luňá slovanckých i cizích překladů Mikozobových povídek. Značnou část jeho práce tvořilo studium pomníčnických men, jehož výsledky uveřejnil v letech 1893–1908 v několika číslech Věstníku Matice opavské. S velkými zájmy se věnoval i zpracování přímějí. Sbírkou obsahující téměř 80 000 hezál je toho nesporným důkazem. Někdy mu však dopadlo toto rozšířené dílo ukončit a vědecky zpracovat, umřel ve Frenštátě p. R. 21. února 1934.

Jarmila Rozhodová

Ohlédnutí za ochotnickým vývojem

Ve dnech 25. a 26. října 1986 se konaly ve Frenštátě pod Radhoštěm hlavní posedy, které připravil Městský národní výbor a Domov kultury ROH a Okresní vlastivědným muzeem v Novém Jičíně – muzeem ve Frenštátě p. R. spolu s okresním archívem v Novém Jičíně k 150. výročí počátků ochotnického divadla.

Soudánský soubor DAR uvedl k jubileu Drdivý Dašákobytí, který byly určeny především bývalým frenštátským ochotníkům, kteří v minulosti dříve i nedávno hráli v četných místních organizacích, které měly své divadelní odděly. Sjelo se jich přes dvě stovky, a když se k nim připojili oficiální představitelé města, okresu, kraje i UV Svazu českých divadelních ochotníků, bylo hlediště zcela zaplněno. Ředitel DK ROH J. Křivá uvítal delegace městských orgánů a zástupce organizací, mezi nimiž byli zástupci UV Svazu českých divadelních ochotníků dr. M. Kyška a člen UV B. Matula, dále předseda krajské organizace SČDO I. Szabo, předseda okresní organizace SČDO St. Hejtmančík. Svaz dramatických a divadelních umělců a Svaz českých spisovatelů zastupoval spisovatel M. Rusinský, nositel vyznamenání Za vynikající práci. Svaz hudebních skladatelů a koncertních umělců reprezentoval hudební skladatel M. Běcharek, tajemník krajské organizace.

Za krajské kulturní středisko v Ostravě byla přítomna L. Beranová, za krajský poradní sbor M. Zbovňal, OKS v Novém Jičíně zastupoval předseda poradního sboru pro divadlo St. Motek. Jubilejní premiéru připravil soubor DAR za obětavé spolupráce svého uměleckého poradce Josefa Zádla,

ktejž vycházel z autorova světlého textu a doberých divadelních herů a vytvořil z Dašákobytí ukázněné, úsměvné a lidsky hejlivě představení.

Ani na večerním setkání frenštátských ochotníků nechybělo dobrá nálada. Předseda Městsk. dr. O. Šmajstřila uvítal přítomné, zahájil besedu a předal souboru DAR Čestnou knihu. Tajemník SČDO dr. M. Kyška ukončil svou zprávičku předáním diplomu svobodru a členům A. Čihárákovi, I. Šušlové, K. Pavlíkové, J. Samkové a V. Stráňákové odezval zlaté odznaky SČDO. Čestné uznání souboru předala též L. Beranová za OKS. V zajímavé zprávičce vzpomněl spisovatel M. Rusinský nbrozencových tradic divadla ve Frenštátě p. R., které podle J. Felice svůj svůj začátek v roce 1839, kdy byla na výpoc hostinice V. Jadráka sehraha frenštátských ochotníků vasaheva V. K. Klipany Divotvarný kloubov a fraška F. E. Hoppého Dámedl šaška doktora Fousty. Projev M. Rusinského byl i oceněním práce oddělení amatérského divadla, které splnilo své poslání i v dobách fašistické okupace v letech 1939 – 1945 a které málo a má své povné místo v kulturní historii města i dnů. Svědčí o tom i skutečnost, že se angažovaný vepředatř a systematickou práci udělal rada Sm KNV souboru v r. 1976 odznak. Za zduhu a socialistický rozvoj kraje a v roce 1984 byl soubor zapoán do Zlaté knihy OOR v Novém Jičíně. Při repríze Dašákobytí odezval vedoucí odboru kultury ONV dr. V. Černoch souboru diplom a jeho členům a M. Hejtmánčík, J. Samkové a E. Vojtkovi Čestné uznání. Také Sm KNV v Ostravě udělil k výročí ochotnického divadla souboru DAR pomníční diplom.

Divadelní slavnosti ve Frenštátě p. R. pokračovaly otevřením výstavy 26. října 1986. První část výstavy v městském muzeu dokumentuje léta 1839–1945, druhá část v Domě kultury ROH je věnována divadelní aktivitě od roku 1945 do dnešních dnů. Pečlivě vypracovaný scénář výstav je dílem J. Klučky, který z dostupných materiálů vybral nejzajímavější archívni doklady, žádosti o povolení her, zápisy ze schůzí, časovny spolků, letáčky, plakáty, programy, noviny články a hlavně fotografie z inscenací. J. Klučka redigoval také katalog výstavy, který je dobrým průvodcem divadelního a recitačního snažení, které se vyvíjlo v souvislosti s kulturní politickým a hospodářským

životem města. Katalog je vhodně doplněn „Seznamem divadelních představení zahrnutých frentátakem i ochotníky ve Frentátě p. R. v letech 1832–1886.“ Za všechny zajímavé údaje, které lze v katalogu objevit, je možno zdůraznit, že v průběhu 150 let uvedli frentátští ochotníci téměř 700 premiér. Úvodní slovo při otevření výstavy v muzeu měl E. Vojtěk, který spolupracoval i při vydání katalogu. Při vernisáži výstavy v Domě kultury ROH účinkovala Pěvecké sdružení Radhošť a na její zvěř položila delegace potulatelů květy květů k pomníku Poslední píseň na místním hřbitově.

Autorem grafické úpravy, obálky a kresby frontispisu katalogu je výtvarník M. Grabovský. Tam také připravil k tisku účastnický list s barevnou fotografií Bartoňovy opany frentátského jeviště z r. 1921, který vydal k ochotnickému výročí a setkání ochotníků Městský národní výbor ve Frentátě pod Radhoštěm.

150 výročí počátku ochotnického divadla ve Frentátě pod Radhoštěm bylo připraveno důstojně a zcela v duchu tradic, protože město si práce ochotníků vždy vážilo. Dávalo tu mělo své titule, své zázemí. Pomáhalo a rozdělovalo radost, krásu slova a myšlenek, která vedou k lásce a pokroku.

Eduard Vojtěk

Křížtelnice z roku 1619
před restaurováním
Foto J. Sustek, 1946

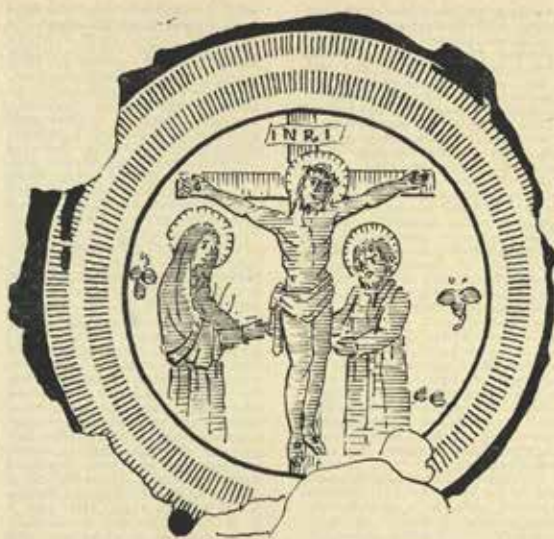
Renesanční cínová křížtelnice ve Spálově

Ve farním kostele sv. Jakuba St. ve Spálově je dochována cenná umělecká památka, renesanční cínová křížtelnice z roku 1619. Věnovala ji kostele tehdejší majitelka statku Spálova, evangelička Kristína z Rogendorfu (1611–1621), vdova po Hrnku starším Bruntáckém z Vrbna, majiteli Heltštyne a Ligníku (+ 1596). O této památce jsem napsal článek „Renesanční cínová křížtelnice ve Spálově“, který byl otištěn ve Vlast. věd. listech v Opavě, č. 2/1984. Recenzí tohoto článku z pera dr. Marie Schenkové byla otištěna ve VSOH, sv. 35/1985.

V článku se hovoří o původním kruhovém reliéfu Ukřižovaného na dně křížtelnice z roku 1619 a dále též o barokní úpravě a doplnění křížtel-

ce dřevěným sousoším Křtu Krista v Jordánu. (K tomu došlo pravděpodobně v rozmezí let 1734–1744.) Přislušné obrázky k uvedenému textu nebylo však možno ve Vlastivědných listech otiisknout pro nedostatky místa. Proto otiiskuji tyto dva obrázky v této zprávě.

Na prvním obrázku vidíme křížtelnicí s barokním nástavcem před restauroací (foto Jas. Sustek, 1946), druhý obrázek zachycuje vnitřní kruhový reliéf s Ukřižovaným na dně křížtelnice o průměru 6,5 cm (perokresba Emila Příkrýho, Bláncov 1983). Reliéf Ukřižovaného na dně křížtelnice nebylo možno vyfotografovat, proto mi jej přičel E. Příkrýj nakreslil jako perokresbu. Na reliéfu vidíme

Vnitřní kulový reliéf na dně křížtelnice, průměr reliéfu 6,5 cm
Kresba E. Příkrýj, 1983

uprostřed kříže s ukřižovaným Kristem, pod nímž po stranách stojí dvě postavy, a to P. Marie a sv. Jan (Evangelista).

Dvočtorka Kristína z Rogendorfu mála v Olomouci dům a tam i pobývala. Je tedy oprávněná domněnka dr. Boh. Indry, vyslovená v práci „Olomoučtí cínofci od počátku 15. do poloviny 17. století“. (Cesopis Slez. muzeo roč. 31/1982). Je autorem spólovské křížtelnice byl jeden z olomouckých cínafských mistrů, pravděpodobně Silvestr Benešlovský. Tuš domněnku zesiluje skutečnost, že tento mistr používal ve své pečeti křížek se znošením kříže, což sponořná na motiv Ukřižovaného na dně spólovské křížtelnice.

František Sustek

XIV. pracovní seminář muzejních archeologů v Novém Jičíně

Ve dnech 2.–4. E. 1987, se u příležitosti 100. výročí vzniku muzejnictví v našem okrese, uskutečnil XIV. pracovní seminář muzejních archeologů z České socialistické republiky v Novém Jičíně, který pořádal Ústřední muzeologický kabinet při Národním muzeu v Praze. Pracovního semináře se kromě muzejních archeologů zúčastnili zástupci ministerstva kultury ČR PhDr. Jiří Špěl, CSc., zástupce Archeologického ústavu ČSAV v Praze PhDr. Václav Moucha, CSc. a zástupce katedry prehistorie UJEP Brno doc. PhDr. Vladimír Podborský, CSc. První den pracovního semináře si účastníci prohlédli výstavu obrazů

a plastik Armádního výtvarného střediska v Zerotinském zámku v Novém Jičíně a vyslechli přednášku PhDr. Františka Schwarze, ČSc., ředitele Okresního výtvarného muzea v Novém Jičíně, k dějinám okresu a cembolový koncert Tomary Francové.

Vlastní pracovní seminář zahájil 3. 6. 1987 PhDr. Jiří Hattl, ČSc., to-lemžích oborové komise, který přivítal všechny přítomné, zejména místní předsedkyni ONV a Zedňku Chlu-povou, PhDr. Jiřího Špěta, ČSc. a PhDr. Františka Schwarze, ČSc. B. Chlu-pová pozdravila jednání a pověřila předsedy ONV a ing. Františka Hilla a seznámila účastníky semináře a charakteristiku současného okresu Nový Jičín. S. Schwarz se zabýval vývojem muzejnictví v našem okrese od prvních nesebíček kráček až po naši současnost. Hlavní referát před-nesl s. Špět, který se zabýval pro-blematikou kategorizace muzejních sbírek, jejich vyřizováním a pře-vozováním. Po konferenci a bohaté dis-kusi, při níž bylo konstatováno, že v mnoha muzeích CSR jsou velmi u-nikátní sbírkové předměty, lze je možno na základě kategorizačních kritérií zahrnout mezi památky první kategorie, byla dopolední část semi-náře ukončena.

V odpolední části druhého dne pracovního semináře byli účastníci semináře seznámeni s přehledem ar-cheologického bádání v okrese a s prověrkým odvodňovacím úse- (dr. Černý a dr. Janák). Po té se účast-níci zúčastnili prohlídky nové instalo-vané expozice prověrky okresu Nový Jičín umístěné v Zerotinském zám-ku v Novém Jičíně. V další části pro-gramu druhého dne navštívili zříceni-nu hradu Hukvaldy na okrese Frý-dek-Místek. Po prohlídce hradu a od-během exkurzí po některých vý-znamných pravěkých lokalitách v o-krese Nový Jičín (Kojetín-Polsko, Stramberk) a návštěvou městské pa-mátkové rezervace ve Stramberku.

Emanuel Grepl

Ještě k výtahovectví v Frenštátě do Ameriky ve 2. pol. 19. století

Ve 38. svazku VSONJ uveřejnil Drohašetr Štěpán Zámecký „Výtahov-ectví v Frenštátě do Texasu v drá-hé poloviny minulého století na zá-kladě nových pramenů“ ve kterém postupně probíral a charakterizoval jednotlivé druhy pramenů k sledování této problematiky. Autor využil nej-různější materiály z okresních ar-chívů v Novém Jičíně a Frýdku-Místku a s použitím nových krajanových publikací vydaných v Texasu vyslovil také určitě závěry a uvedl statistič-ké údaje. Samozřejmě okruh předmětů nemohl být vyčerpán, proto chceme upozornit na pramen další, důvod nepovímaný – římskokatolické ma-triky, konkrétně rodné matřiky f. k. fary ve Frenštátě.

Zkvalitnění vedení matřiční opendy v průběhu 19. století se projevilo také v tom, že kněží začali často do ro-dných matřik k zápisům narození při-pojovat dodatečné poznámky o dal-ších osudech zrozence, tedy přede-vším datem sňatku a jména nověty, datem smrti, zmráru přímějí apod. Prohlédli jsme 6 svazků rodných mat-rik f. k. fary ve Frenštátě z let 1843 až 1896, které jsou dnes uloženy ve Státním oblastním archivu v Opavě (Sbírka matřik Severomoravského kr-je, inv. č. 1399–1403, 1427, sign. P IV 10–14, 38), a zjistili, že frenštátská kněží zapisující do matřik byli ještě pečlivější a zapisovali navíc vedle např. údajů o brestním stříhání či odsouzení také informace o odchodu příslušné osoby do zahraničí, přede-vším do Ameriky, či do Austrálie. Kněz v těchto případech připojil po-známku „Ameriko“ nebo „do Ameriky“ a někdy 161 přidal alespoň roční da-tum odchodu. První takový dodateč-ný zápis jsme našli u osoby naro-zené v prosinci 1846.

Rozběrem uvedených šestí svazků matřik bylo zjištěno celkem 224 osob narozených ve Frenštátě v letech 1846–1896, u jejichž zápisu narození byla dodatečně poznámka o odchodu do Ameriky. Týchto 224 osob repre-zentuje 126 rodin, i když pochopitel-ně jen na základě užitého pramene nelze vždy zjistit, zda se výtahovalo konkrétní osoba jako dospělý samostatný jedinec nebo v dětské spolu s rodiči. Rovněž nelze určit, zda se jednalo o výtahování trvalé nebo jen dlouhodobější odchod za prací s následným návratem. Rodu osob

takto zjištěných však nelzáme v pu-blikačních přehledech lodních pasa-žérů (Leo Beco, Czech Immigration Passenger Lists, Vol. 1, Hollettsville 1983, Vol. 2, 1985) nebo soupisech zemských českých přistěhovatelů po-dle národních komunit v Texasu (Robert Jenck, „Geographic Origin of Czech Texas“, Beaumont, 1985, 421, Old Bohemian Tombstones, Vol. 1, Beaumont, 1983, Vol. 2, Beaumont, 1985). V několika případech je v mat-řicích také poznámka o dalších osu-dech ve Spojených státech, přede-vším o uzavření sňatku nebo o smrti; vyjádřeno se též sdělení, že nepřítelně dotyčný je knězem v USA, nebo že zastává určitou veřejnou funkci. Pokud je možno usuzovat jen podle sporad-ické zanechaných rodných dat výtahování, nejvíce osob odešlo z Frenštátu do Ameriky v roce 1883 a pak 1891. Matřiky jsou také rela-tivně vhodným pramenem pro poz-nání sociálního prostředí, ze kterého výtahovectví pocházelo. V neposled-ní řadě se jednalo o chudé frenštáts-ské tkalce, v menší míře o pasekáře, dále zde zanechávají hrnčíři, bari-éry a samostatně nádeníky. Nutnost řešit vlastní živou hospodářskou situaci a lákavá vidina „lepší bu-doucnosti“ stala u zrodu jejich roz-hodnutí k opuštění rodného města a vlasti.

Karel Müller

Výskyt losa (Alces alces) v údolí Odry u Ostrovy

Migraci losa (Alces alces Linnaeus, 1758) v Severomoravském kraji po-drobně zpracovali Anders a Kokeš (1978) a Beneš (1984), kteří zochytili všechny zprávy o něm až do roku 1983, takže upouštím od jejich vý-řetů.)

Anders a Kokeš (1978) neuvádí výskyt losů v údolí výskytový údaj o lo-sovi z oblasti Moravské brány, jen z přilehlých míst: Fulnek v roce 1970, Ostrova-Paruba v roce 1975. V be-žovské části Moravské brány měl v roce 1964 pozorovat 1 samce juv. v okolí Přerova L. Skočel (Anony-mus 1984:7).

V údolí řeky Odry, v rozhraní Mo-ravské brány a Ostrovské páne mezi Ostrovou-Svinovem a Polankou nad

Odrou, v prostoru Nového lesa, Vi-benického rybníka a Polančské spojky bylo poprvé sledováno 1 samice ne-bo juv. exemplář v zóně podélme ří-jna a 10. 12. 1986 (K. Malík, J. He-báč, J. Hojdušek, M. Friedel, nezá-visle na sobě, gastr. sdělení). Jeho sto-vo měřilo 9,5 x 12,5 cm. Hattl (1986) popisuje setkání s 1 juv. losem v Hu-zově, okr. Bruntál, 31. 7. 1996, pří-rodě možná již i o 198 exemplář, který pozorují přelétá po Ostrovu. Přítomnost losů v údolí Odry u Ostro-vy, v údervu oblasti Moravské brá-ny.

Poznámky:

- 1) Tvzení A. Skupiona (in litt.), že během 15 let prošel los, vždy so-mice, v okolí Hlučína již pětkrát, svědčí o tom, že asi hodná zprá-vy nebývá vůbec podchytna.
- 2) V zóně 1984 slyšel a vykřáta 1 pá-ru losů v okolí Hlučína A. Kubá-lek (in litt.), jeden z nich měl být údajně usmrcen vlkem.

Literatura:

- Anders M., Kokeš O. 1978: Migrace losa (Alces alces L.) v Českoslo-vensku. Časopis slez. Muzea, A, Opava, 27: 171–188.
Anonym, bk. 1984: Tučák los. Mladá Fronta, 30. 10. 1984, str. 7.
Beneš B. 1984: Výskyt losa (Alces alces L.) v Severomoravském kraji v letech 1977–1983. Časopis slez. Muzea, A, Opava, 32: 151.
Hattl J. 1986: Los na Bruntálsku. Mys-livost, 1986: 260.

Jiří Hudeček

Rybák bahenní protahuje i v Moravské bráně

Rybák bahenní, Chlidionis hybrida (Pallas, 1811), v Československu ne-prováděná hnízdí, vzácně protahuje o je prokázáno za silně ohrožený druh. V Severomoravském kraji jej zastihli dosud pouze dvakrát, a to 20. 10. 1960 v i ex. v Ostrově-Hate-ro-nicích a 1. 7. 1982 ve 2 ex. v Tova-

žové (Hudec o spol. 1866, Matoušek 1975, Daupel 1984).

Pročte tento druh není vůbec v literatuře uváděn z oblasti Moravské brány, a to ani z její bečevské části, sděluje odtud první výskytové údaje: 16. 4. 1976 pozorování 2 exempláře v Bartošovicích, 15. a 16. 3. 1986 2 exempláře ve státní přírodní rezervaci Kotvice v Albrechticích, okres Nový Jičín (J. Vlochem).

Rybák bohemi (také rybníka bílohlaví) je tedy protibáhučím ptákem i v Moravské bráně, což vyvolává přírodovědeckou jednotu Poodří, území navázaného na ochrannou krajinnou oblast.

Literatura

- Daupel L., 1984. Pásování rybníka Bohemilla (Chlidonia hybridus Pol.) v Tovačově. Zprávy Moravského ornitologického sdružení, Přerov, 42: 140.
- Hudec K., Kondělková D., Novotný L., 1968. Ptactvo Slezska, Opava.
- Matoušek B., 1975. Hnízdiště čerňaků bahenních (Chlidonia hybridus) na Slovensku. Zborník Slovenského národného múzea, Bratislava, prírodné vedy, 21: 237-247.

Jaroslav Vloch, Jiří Hudeček

LITERATURA

Baca Leo: Czech Immigration Passenger Lists, Volume 1, Richardson (Texas) 1983, 157 s.; Volume 2, Richardson 1986, 192 s.

Na stránkách našeho Sborníku jsme v poslední době informovali o zájmu, který propukl v Američanů českého původu o osudy předků, kteří se za moře vyštěhovali od poloviny 19. století. V Texasu jde většinou o nejvíce tamky matcovských emigrantů, nejvíce z Laško a Valašska. L. Baca, už podle jména potomek Valachů, se svojí dvoudílnou edicí začal od říku několika autorů, kteří si dali za úkol pomoci americkým krajanům českého původu v jejich rodopisném přehledu. Zvolil si cestu edice lodních seznamů posazevší lodí, které pluly ze severoněmeckých přístavů a které pravidelně přivážely imigranty do USA. Na prvním dílu spolupracovali i jiní autoři — A. Bloha, E. Hejl, M. Sobková, D. Klumpková a další a vedle vlastního soupisu osob obdružuje i kopírovaný a počátkem české emigrace do Texase, jež jsou spojeny se jménem Arnošta Bergmanna, evangelického pastora v české Stroumě (dnes z Petrázova) na Klodsku o českého vlastence Josefa Lidumila Letkera. Po tomto úvodu následují abecedně řazené seznamy osob, které přijížděly jako novousedlíci lodní do přístavu Galveston (Texas), New Orleans, New York, Baltimor v letech 1846 až 1879. Tyto seznamy, byť neúplné, jistě budou tvořit jasný a zřetelný genealogický práce amerických Čechů a jejich potomků. V prvním díle bohužel jsou ale seznamy dosti stručné a ve dle jména vyšetřovatele a jeho věku uvádějí jen zemi, odkud pocházeli [např. Čechy, Morava, Slezsko], dále jméno lodí a datum příchodu. Ovšem druhý díl je již podrobnější a seznamy jsou už doplněny většinou i místem, kde původně imigrovali jil a místem, kde se hodlají usídlit. Druhý díl připravil L. Baca již sám a sestavil v něm seznamy příplouvajících Čechů do Galvestonu v letech 1896—1906 o

Z předložených soupisů obou dílů New Orleans v letech 1879—1899. Vyplyvá, že do Galvestonu připlulo v letech 1846—1863 celkem 776 osob, v letech 1866—1871 to již bylo 1770 osob a v letech 1896—1906 dokonce 5 906 osob. Do New Orleans to bylo pak 3 257 imigrantů, a to v letech 1852—1879 a 1 023 osob v letech 1879—1899. Z Baltimoru a New Yorku jsou L. Bacou uvedeny jen lodní seznamy z roku 1879 (asi se jich více nedochoválo) a v prvním místě se vydělo 184 Čechů a v druhém 608.

Z našeho Novojičínska jsou v druhém, podrobnějším díle, uvedeni i obyvatelé z Trojanovic, Spálova, Polanky nad Odrou, Koptivnice, Frenštátu, Stramberka, výjimečně i z Oder, Příbora a Pastějova. Nejvíce imigrantů pocházelo z Frenštátu, což odpovídá i domácím výzkumům.

Velmi důležitá práce L. Baci je doplněna bohatým dobovým materiálem, pohledy na přístavy a lodí, jejich seznamy a tonáže, osudy a další velmi poznávkami. Práci ani nesnižuje fakt, že autor často neuvádí přesně znění českých místních názvů, jsou někdy hodně zkomožené, ale i tak jsou českými zájemci lehce identifikovatelné. L. Baca snad neměl po ruce dobrý lexikon obcí nebo ponechal zkomožené místní názvy originálů lodních seznamů posazevší. Jde o práci dobrou a škoda, že pro většinu našich čtenářů nepřistupnou. Pomohla by totiž i mnohým našim genealogům ve zpracování rodů z Laško a Valašska.

Erich Šetlík

Halólkovy akademické listy vydány tištěm

Dne 30. července 1780 se narodil v Budčově n. B. v chudé školovské rodině v domku č. p. 299, v nynější Hovlíčkově ulici, obecně světového významu, matematik a fyzik, univerzitní profesor Dr. František Ignác Kessádn Halólek, který zemřel v Praze 12. července 1847. Působil jako učitel v Lipníku n. B., ve Staré Vodě, ve Strádnici, v Mikulově a v Kroměříži. Od roku 1794 působil jako prefekt na Tereziánské akademii ve Vídni (jež bylo od r. 1781 majitelkou panství Nový Jičín), kde na tam-

ní univerzitě se stal 24. října 1807 doktorem filozofie. Působil pak na filozofických ústavech v Mikulově a v Brně (1808—1814), kde založil fyzikální kabinet a hvězdárnu. Potom působil jako profesor fyziky na univerzitě v Praze (1814—1832), kde se stal roku 1823 děkanem filozofické fakulty a ve školním roce 1831/32 rektorem. Dále pak byl 1833—1834 rektorem na univerzitě ve Vídni, kde byl již od roku 1832 činný jako ředitel filozofických studií a jako referent a studijní dvorská komise pro všechny filozofické ústavy, technické školy, reálné, národní školy, hornické školy a lesnické akademie celé habsburské monarchie.

Halólek ve všech svých působitích se věnoval neúnávně vědecké práci, prováděl soustavně měření a pozorování fyzikální, meteorologické a astronomické, zřetovatel fyzikální přístroje, své badatelské výzkumy a poznatky uvěřoval tištěm, a to latinsky nebo německy, jak to bylo v jeho době běžné. Kromě řady časopiseckých příspěvků vydal dvoacet svom samostatných knih o publicaci, z nich největší rozsahem je třídílná učebnice o 800 stránkách textu "Handbuch der Naturlehre" (Příruční kniha přírodovědy, Praha 1826—1828).

Svému rodnému městu Budčovu napsal a věnoval svoja poslední, velmi hodnotnou práci "Die freie Municipalstadt Bauth in Mähren, in geographisch-topographischer und historischer Beziehung" (Svobodná ochranné město Budčov na Moravě, v zeměpisné-místopisném a historickém pohledu), které vyšlo v Praze 1843 ve sborníku "Abhandlungen der Königlich böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften" [Pojednání Královské české společnosti nauk], 5. řada, 2. svazek, str. 65—107 o 162 jako samostatný otisk.

Z literárního odkazu prof. Dr. Fr. Kessádn Halólek se dochoválo jeho pět akademických promluv, které poslovl latinsky v Praze v letech 1814 až 1832. Byly to promluvy plí slovním tištěm a nyní již velmi vzácné, dochované jen v několika exemplářích.

PhDr. Josef Šetlák, ved. historik Muzea Kroměřížska (161 býv. spolupracovník ve vlastivědných zpravodích Vltavského a Oderské vrchy), který se již řadu let věnuje studiu Halólkova díla, přeložil tyto Halólkovy promluvy do češtiny, idičně je zpracoval a otiskl je v článku "Pět aka-

demických fečů Františka Kasidána Holického z let 1814–1832". Práce byla otištěna v časopisu Zprávy Archivu University Karlovy, č. 5, v Praze 1964, str. 17–38, a jsou v ní jako přílohy otištěny 162 titulní listy dvou tištěných Holického promluv (1815, 1831) a rytina Holického portréta.

Uvedených pět akademických fečů proslavil Holického v tomto časovém období:

1. 11. 11. 1814, při nástupu do funkce profesora fyziky univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze.

2. 14. 1. 1823, jako děkan filozofické fakulty při inauguraci posluchové filozofické fakulty.

3. 14. 1. 1823, téhož dne při inaurikulaci studentů humanitních věd protaských gymnázií na filozofickou fakultu.

4. 5. 12. 1831, jako nově zvolený rektor Karlo-Ferdinandovy univerzity (v Týnském kostele v Praze).

5. 3. 10. 1832, zpráva rektora o práci univerzity v roce 1831-32 a rozloučení před odchodem z Prahy do Vídně.

Akademické fečy univ. prof. PhDr. Františka Kasidána Holického zaujaly každého, kdo hledá poučení k dějinným vědecké práce na Karlově univerzitě v Praze v 1. polovině 19. století. Mnohé zdvořilé a podnětné myšlenky, které v nich Holického vyslovil, mají trvalou platnost a mohly by být návodem pro pilnou práci a akromní a ušlechtilý život studentů i v dnešní době.

František Šustek

Dorothea Klumppová, Albert J. Blüha, Sága Arnotta Bergmanna (The Saga of Ernst Bergmann, Czech Footprints across the bluebonnet fields of Texas a series) Houston, 1981

Knižka vydaná vlastním nákladem oběma autory podává životopis prvního českého osadníka v Texasu Arnotta Bergmanna a dále sleduje jeho rod až do současnosti. Knižka je vydána česky, ale čtenstvo tak minulého století. Arnott Bergmann (1797–1877) pocházel ze Západové a Mladé Boleslavi. Studoval na gymnáziu v Mladé Boleslavi a poté

vstoupil do piaristického řádu, v jehož rámci působil v Benešově, Beřaně a Litomyšli. Důvod, proč se o něm zmiňujeme na stránkách našeho sborníku, je ten, že za jeho učitelování na hlavní škole v Litomyšli se stal jeho profesorem filozofie a souobně blízkým přítelstem (jak se o tom sám zmiňuje ve vlastním životopise) filozof a národní buditel Babiřác Buzek, rodák z Příboře (1788 až 1838). Snad právě on způsobil Bergmannův obrát k české protestantské tradici a jeho odchod do protestantského Pruského Slezska. Zde přestoupil ve Vratislavi na protestantský křesťanství a poté působil jako protestantský kněz v českých sborích Stroužném, Levíně, Chudobě a Dušnických v Klodsku (nyní PLR) celkem 19 let od roku 1830 do roku 1849. O jeho činnosti pro lid v tomto období se pochvalně zmiňuje Alois Jirásek v románové kronice U nás, I.–IV. Praha 1932, zejména v díle III., s. 105–106 a s. 210–220, kde rovněž vzpomíná jeho učitelé příborensko-Boleševce Buzko. Ve IV. díle na s. 368–371 se dotýká i Bergmannova plánu na vystěhování do Ameriky. A Bergmann s rodinou opustil Klodsko koncem roku 1849, zřejmě odvíveně jak neúspěchem revoluce 1848–1849 v Čechách, tak neuspokojivými poměry v Prusku.

20. 12. 1849 se narodil v Hamburku na zámožnou loď a 2. března 1850 přišel v texaských břehů v Galvestonu. Usadil se zprvu v Co Springs a později v Corsicana, kde umřel 6. 4. 1877. Stal se zakladatelem českého osídlení Texasu, neboť v roce 1850 zaslal celou řadu listů do původní vlasti, které ve svých Moravských novinách ve dnech 21. 11. až 10. 12. 1851 otiiskl Josef Lidumil Leškar. Působením těchto otištěných listů se v období počátečního bochovského obdoblímasa rozhodli první Češi, již v roce 1852 přijela první skupina českých vystěhovalců a od roku 1853 (v čele s J. L. Lešikarem) neustavě přiliv těch nejchudších a nespokojených s poměry v habsburském státě do Texasu. První skupina pocházela z Lanškrounska, ale dále, a to je vlastně i druhý důvod naší zprávy o Bergmannovi, již přivedl z Lanškrounska do východní Moravy. Snad tu působil i další dopisy tištěné v novinách na Moravě od Jana Zvolánka v roce 1854. V knižce dále po Bergmannově životopise následuje sledování linie potomků obou dcer,

jež se provdaly za Němce, a proto se o nich v českém společenství nic nevědělo. Závěrem je připojen německý životopis A. Bergmanna, jeho překlad o první dopis A. Bergmanna do původní evropské vlasti.

Jiří Jurák

Jandák Robert: Old Bohemian Tombstones, Volume 1, Beaumont (Texas) 1983, 142 s.; Volume 2, Beaumont 1985, 167 s.

Delší z prací Texasanů českého původu je rozsáhlá edice v našem časopise již připomínaného Roberta Jandáka, Old Bohemian Tombstones – Staré české náhroby. Autor léta prozkoumal hřbitovy některých českých komunit na jihovýchodě okresu Fayette a přílehlých částí okresů Lavaca a Colorado na jihovýchodě Texasu, kde žije nejvíce Američanů českého původu a které do dnešních dob patří k centrálním krajského hnutí.

Práce podává soupis všech dochovaných náhrobků osob českého původu od 2. pol. 19. stol. do počátku sedmdesátých let století našeho, kdy Jandák své průzkumy zakončil. Náhroby, psané česky, německy, španělsky a v nejnovější době již především anglicky přepisuje s celkem 15 hřbitovů: Ammannsville, Dubino, Holman, Hostyn, Old Plum, Plum, Weimar, Cistren, Flatonia, High Hill, Moravia, Praha, Plenčik, Schuilenburg, St. John's. Vůbec nejstarší náhroby Čechů jsou dochovány na hřbitovech Hostyn a Dubino, kteréžto osady byly založeny volašskými přistěhovci už v roce 1808. Při přepsání textů z náhrobků osob, narozených ve své původní domovině uvádí R. Jandák vedle jména a životních dat i místo narození. Právě údaje o místě narození je pro americké členy českého původu velmi důležitý, protože v něm mohou nalézt patřičnou informaci, odkud pochází jejich rod, informaci, která v rodinné tradici bývá zanedbána, nebo obnáší ve velmi zkomolené a nepřesné verzi. Pro osoby českého původu narozené již v USA autor přepisovaný text náhrobku již nepodává zprávu o místě narození. Jandákova práce je ovšem podstatně širší než zaměření, než jak se na první pohled zdálo a nešlo mu jen o pouhé

přepisy z náhrobků kamenů, železů podle jednotlivých hřbitovů. Vešle zemapřehled mopek popsalových míst v Texasu, včetně plánu hřbitovů a mopek Dosti Čech a Moravy, odkud přicházelo nejvíce imigrantů, tedy Lanškrounska, Lešika a Volaška, jsou zde i tabulky a procenty jazyků inskriptů, sestavené opět podle hřbitovů, z nichž se např. dovídáme, že na jednom z největších českých hřbitovů v texaské Praze je z celkového počtu 1023 náhrobků 1013 s textem. 715 náhrobků má vytesané český text (70,8 %) a náhroby pocházejí z let 1860–1970. Z tohoto posledního roku má ještě český text jedenáct náhrobků. V Hostyně, jinn, ale menší české komunitě za 334 inskriptů je 226 česky psaných (67,7 %) z let 1860–1970.

Z přehledů míst narození nás zaujímá místo z oblasti dnešního okresu Nový Jičín. Nejvíce přistěhovecké pocházelo z Františky (47 pochovaných osob) – ale i z Karlovic, Mníší (13 osob), Vlčovic, Rychalick, Staré Vsi, Trojanovic (13 osob), Albrechtův, Lčinova, Tichá (15 osob), Bilovce, Kunina, Libošť.

I když v Jandákově práci se vykytují některé nejaponosti v určování lokalit narození imigrantů, je to jen velmi zanedbatelný nedostatek, nad nějž daleko převládá kvalitní odvedená práce, navíc práce úporná, jak z časového hlediska, tak i ze samotného pohledu na náhroby. Netřeba zvláště zdůrazňovat, že čitelnost a kvalitní genealogických pramenů je za mnohá ta desítky let, jak jsou stovena povětrnostem vlivům, velmi špatná. Jandák si vybral těžkou práci, a to více jí oceňují, výsledky jeho výzkumu a studia jsou obdivuhodné a zaslouží uznání.

Erich Seifcik

Svědectví o pravěku Příboře, vydal Dům kultury ROH v Příboře v roce 1985, 47 stran.

Jak by napovídá název, brožura by měla pojednávat o pravěku – době předhistorické na Příboře. Obsh publikace však titulu neodpovídá, a to je také důvodem této recenze. J. Frýč jako mimořádný člen Československé společnosti archeologické při

AV [Akademii věd] — tedy člen do
brotelové organizace archeologů —
amatérů při ČSAV, zpracoval celkem
správně archeologickou část publikace
(podle sdělení dr. E. Gregora), a o
nelze se nevyjádřit k mimořádně špat-
né úrovni části historické. Tím spíše,
že sám autor na str. 4 odvádně tvrdí,
že lepší orientaci chce návštěvníkům
(rozumějí Příbora — pozn. J. J.) při-
spět i tato publikace...“

Výhledy možno mít i z k oběce —
na její přední straně jsou umístěny
dvě fotografie, přičemž větší a výše
umístěná se vztahuje zcela nepocho-
pitelně k prověskému kostrovému zra-
bu na Slovensku. Na str. 3-5 nale-
zeme jelčosní přídmlovu, [tvořící na
první straně se ušlech neprosovňné
výrazu „histořičů“], poté následují
kapitoly Hlodač odemálního žasu —
jde o krouček m'orařných Čech
ČSSA v Příboře, dále Počátky arche-
ologického bádání na Příborsku, Pro-
věské kultury na Příborsku — starší
paleolit, atd. až po poslední „část
archeologickou“ kapitulu Kulturu přá-
těníků. Tato „část archeologická“
část, která sestává z výkladů o ar-
cheologickém výzkumu, průběhu jed-
notlivých období a kultur na Příbo-
rsku — od starší doby kamenné, přes
bronzovou až k době železné, zabírá
strany 6 až 26, další část „historická“
strany 27 až 47. Protože historie zo-
činá tam, kde nám první informace
poskytl [E] I. písemné zprávy o
zdejším lok. názvy jednotlivých etnik,
spouští se již výklad kapitoly Kelt-
ského období. Zde by zasluhovala
konkretizace zmínka o zděvu „na
suchu“ objeveném na Halkovci (str.
27). V části Nálezý mincí z období
římského impéria se snad pouze li-
skovou chybou uvádí dr. Moric Remš
místo správného dr. Matěje Remeš, u
mincí z nových nálezy není uvedeno
místo naleziště (s. 29). Zde u mincí
jako i jinde se většinou uvádí, že jde o
nové nálezy, podle sdělení dr. E. Gregora
tak tomu není vždy — např. u nálezy
z doby bronzové na str. 10 a 11. Zá-
sadně bahažel autor nikde neuvádí
místo naleziště. V kapitole Slovo-
ně na s. 30 Fryč klade příchod slov-
anských kmenů do českých zemí Mo-
ravskou branou do 2. stol., což je spí-
le autorova píle, v každé odborné
publikaci by se dočetl o stoletích
přítom a šestém. Cím více se Fryč
dostává na historickou půdu, tím více
chybuje; v kapitole Středověk na s.
31 píle: „Archeologické nálezy z 12.
století a počátku 13. století jsou v
regionu našeho okresu již hojné“.

— přičemž z tohoto období zotím
známe jedinou sekyru ze Zankovy.
O kousek níže uvádí „Během 11. a
12. století na 1400 vesnic zaniklo...“
ovšem neovíme se kde, jestli má
autor na mysli region či Moravu, jde
o každém případě o silně zvláštně
číslo. Na s. 35 mezi významnějšími
tvrzení uvádí autor i Klímkovice k r.
1580, kdy již bylo tvrz v letech 1573
až 1579 přestavováno na zámek. V části
Nálezý mincí ze středověkého a histo-
rického období je udáno u mincí, kde
byly nalezeny, ale z příložených vy-
obrazení mincí 1 až 5 není zcela
v žádném jsou vztahu s udávanými popi-
sami v textu (s. 38). V kapitole
Historické památky na s. 39 se opět
objevuje renesanční rodinice z r. 1540
(sv. recenzí publikace Beskydy ve
Vlast. sbor. okr. N. Jičín, č. 30, 1992
— některé omyly jsou zřejmě nesmr-
telné), o Toronin kostela se píle, že
byl přestavěn v 17. místo v 18. stol.
o pietistické koleji při je v zádělné
renesanční, pouze barokně přestavě-
né Stejně jako předchozí část, tak
ani další kapitoly Vykld jmeo má-
ta Příbora a o jeho znaku a všechny
další kapitoly již v publikaci „Svě-
dectví o prověsku...“ nemají co dě-
lat. Jestliže autor ve znění zápisu
Příbor a Prebor ve 13. stol. hledá
raději výslovnosti hančské, jde o his-
torický anachronismus, zde šlo o na-
ustádnost jmen a libavil písavě (s.
40). Je zřetelné, proč se autor opírá
o zastaralou publikaci F. Černého,
P. Věši, Moravský jméno místní z r.
1907 a opomíjí knihu k danému téma-
tu nejnovější L. Hošák, R. Šrámek,
Místní jména na Moravě, I, II, 1970,
1980. Nevím, z jakého důvodu autor
cituje kopii alomocoučkých biskupů
[soud uchráněna v zelinětu v OA N.
Jičín. Na s. 41 následuje kapitola
Přívodní zvláštnosti — no zřejmě ne-
restá se uvádí značka x — snad zbylo
z přívodní rukopisné úpravy, v každém
případě se její význam neuvádí. V čá-
sti Slavní rodáci na s. 43 se dovidíme
o dosud zcela neznámém rodáku Ber-
holdu z Frehholzovi — „zakladateli
školy a metody psychoanalytické, re-
akční historik“ — snad nějaký po-
moocník dr. S. Freud? Ve skutečnosti
pouč. dělárci: vyloučkne zdravé
jdro — jde o dr. Bertolda Bretholze,
nejlepšího vydavatele Kosmovy kro-
niky Čechů z poč. 12. stol. Samotný
dr. Sigmund Freud se na neuvěřitelné
píle jako Zigmund F. K významnějším
rodákům možno ještě dodat historika
umění dr. Eugena Dostála, komunis-

tického činitele a sochaře Františka
Juróně a lidumil od Sokolova Jana
Lohrově — Lomo. K části Dnešní Pří-
bor (s. 43) je možno dodat vodě
televizních inženýrů Komenského řád,
Starý vachal, ještě televizní inžený-
rů noci Thřikrát denně kopku rosy. Co se
týče oblíbenosti Příbora u s-povstale
H. Hrabala, pokud vím, vyslovil se
velmi stručně v tom směru ve své
velmi zajímavé knize Domáci úkoly
z pilnosti, Praha, 1985. Předposlední
část tvoří fotografické Práchežské
místem — mohlo zde být uvedeno,
o které ulice města jde a poslední
část stali Chřvat archeologické a his-
torické památky, uzavřou celou bro-
žuru.

Co říci ještě na závěr? — Na adre-
su autora, že by měl být kritičtější
ke svým literárním vřtvorům — urč-
tě nepřesnosti ne v takové míře se
objevily již v jeho odborné publikaci
o Štrambersku — všechny tvrzení by
měly daleko přesvědčivěji podložit.
Ani přívěra textu pro tisk nebyla
na-přičině zvlášť — sv. Iudu plekie
pá, některé výroky pocházejí snad
ještě z rukopisu, zohadno tabulku
mincí na s. 38 a téměř všude ne-
určení míst nálezy. V některých pří-
padech jde přitom o zajímavé nálezy
autorovy (s. 34 aj.). Podivuhodný je
v každém případě fakt, že publikace
byla v takovém stavu vydána o ta
Domem kultury ROH v Příboře a ještě
zajímavější je, že byla zřejmě bez
zodádných připomínek schválena do
tisku. Vydáním takových publikací
mnoho pro lepší orientaci návštěv-
níků Příbora — ale nejen jich — asi
neučiníme.

Jiří Jurák

II. severomoravského archívni symposi-
um. Sborník příspěvků: Referáty. Od-
borní sdělení. Vydal Státní oblastní
archív v Opavě v roce 1986, 741
stron.

Dvouzvukový sborník referátů a
odborných sdělení z II. severomorav-
ského archívniho symposia, které se
konalo 13.—14. listopadu 1984 v Pře-
rově a které bylo tematicky zaměřeno
ke 40. výročí vzniku národních výbo-
rů, 35. výročí vzniku krajského úřadu
v Československu a zároveň k 30. vý-
ročí sjednoceního Československého
socialistického archivistiky, byl po-
slední redakční proci metodiko stá-
tního oblastního archivu v Opavě pro
okresní archivy Šm kraje, PhDr. Mi-

roslava Klose. I když se už nedočkál
vydání, připravil sborník pro tisk se
svou obvyklou pečlivostí a precizitou.
Pokračovat v linii předchozích sborní-
ků z I. severomoravského archívniho
symposia v Opavě v roce 1979 o poda-
řilo se mu úroveň nejen udržet, ale
i zvýšit. Domnívám se, že stanevil
pokračovatelem ve vydávání sborní-
ků příspěvků z archívniho symposia
Šm kraje (o nepochybně i organizační
straně samotného symposia, kde byl dr.
Klos svou obětavostí, aktivitou a zá-
palem pro vše vzorem (nem všem)
výstoupí řadu, kterou ale bude nutně
zachovávat, pokud nechtíme sklouznout
do průměru. Pok bytchom totiž zpo-
chybnili i otázku smyslu, účelu a
poslední kondiční symposia — a to ni-
kdo z nás, severomoravských archi-
vůů, nepochybně nechce. Zjistěná ne-
jen z řady k odkazu díla dr. Miroslava
Klose, ale vzhledem k významu Šm
archivistiky a výsledkům, jichž dosá-
huje.

Ale vrátíme se k sborníku samot-
nému. 741 stran se neovimělně do
jedné publikace, kterou ale bude zcela
forma dvou svazků. V prvním jsou
stranovější zádělní referáty, které
no symposia odezněly, ve druhém
svazku jsou otěšné odborné sdělení
pracovníků okresních archívů Severo-
moravského kraje, které no symposiu
z čosových důvodů přednesena ne-
bylo, ale jsou věrněti předkládná
tuto formou. Nutno říci, že dvo-
svazkový sborník tvoří jednotlivý ce-
lok a prvě druhý svazek vhodné do-
plňuje referáty prvého svazku. To, co
by v šetrném podání na symposiu tře-
žilo stereotypem o nezdatnosti, tvoří
v písemné podobě těšitěti základní
informační pramen k poznání vývoje
okresních národních výborů na území
našeho kraje v letech 1945—1960.

V prvním svazku sborníku, strany
3—372, jak již výše řčeno, jsou zve-
řejněné referáty, a to jednak bilancu-
jící dosavadní výsledky severomorav-
ského archivistiky, jednak zbnývající
se rozvojem národních výborů, bojem
KSC za prosazení NV jako orgánu
lidové moci v letech 1944—1948 a o
rozvíjení jejich funkce jako orgánu
státní moci o úpravy v letech náste-
dujících. PhDr. Miroslav Klos ve zprá-
vě a průběhu II. severomoravského
archívniho symposia, otěšněti v na-
šem časopise v 26. svazku, str. 72,
podrobně rozebral jednotlivé příspě-
vky, a tak se k nim vracet nebudu.
Chci jen zdůraznit význam příspěvku
Národní výbory a rozvoj archivistiky

na Ostrovsku v letech 1945–1954, str. 38–71, kde str. Kloz jako první autor navrhuje nalehnutí počátky budování archívni organizace na územnědělného Severomoravského kraje. Dr. Kloz se zabývá organizační strukturou archív, hovoří o snahách v některých okresech založit okresní archívy již v roce 1947, o problémech a obsazením míst prvních archivářů. Škoda jen, že svůj příspěvek více nezaladil a nezvýraznil osobnosti prvních archivářů z počátku padesátých let, kterým patřil poděkování za jejich obětavost při zakládání archívů (z našeho regionu jsou to např. novojičínský archivář Josef Lankovič, Helena Kyselová a Jaroslav Štádl, první ředitel a organizátor archívni služby na Novojičínsku, dále Jan Hanák a František Schwarz na Bílovesku, Alois Zbořil a Vladimír Kojáček na Frenštátsku, Antonín Buřák na Spálovsku, později Vltkovsku, obchť jmenoval ty opravdu první, z celokrajového pohledu by za slušovalo uvést pracovníky státního archívu v Opavě a Olomouci, kteří právě v nelehkých počátcích byli okresním archivářem a archivářem nápo-mocní radou a zkušenostmi. Pro nás region vzpomínáme především PhDr. Adolfa Turka, který v Novém Jičíně zachraňoval archiváře hned v roce 1945 po osvobození Sovětskou armádou a v téže době pomáhal organizovat archívni službu v okrese.

Základním orientujícím příspěvkem, zvláště pro pochopení odborných sdělení, je stat PhDr. Vojtěcha Cokoty, Vznik a vývoj okresních národních výborů v letech 1944–1960, str. 181 až 279. Cokoto se zde zabývá vývojem organizace, struktury a spisové služby ONV do roku 1960 v obecně srozumitelné poloze. Odborná sdělení týkající se vzniku, vývoje, organizační struktury a spisové služby jednotlivých ONV na území dnešního Severo-

moravského kraje v letech 1945–1960, včetně upozornění na zvláštnosti v badatelském využití archívni fondů, které nalezneme ve druhém svazku sborníku na straně 377–741, na Cokotovu studii úzce navazují a osvětlují konkrétní problémy jednotlivých míst. Z pohledu dnešního okresu Nový Jičín upozorňují na příspěvky: Zdeňka Gemaneková, ONV Bílovec 1945 až 1960, str. 377–393, Judita Tichá, ONV Frenštát pod Radhoštěm 1943–1960, str. 411–423, Karel Chobot, ONV Nový Jičín 1945–1960, str. 568–574. Částečně se nás týkají i příspěvky Karla Velítková, ONV Frýdek-Místek 1945–1960, str. 424–435, Marta Maděřová, ONV Opava venkov 1945–1949, str. 538–598, Magda Pláčková, ONV Vítkov 1949–1960, str. 692–698. Tyto příspěvky souvisejí s vývojem území dnešního okresu Nový Jičín v tom smyslu, že část byla v letech 1945 až 1949 spravována ONV Opava venkov (Odersko), ONV Frýdek-Místek (Frenštátsko), Fulnecko, Spálovsko a opět Odersko, tvořily základ nové vytvořené ONV Vítkov v letech 1949 až 1960. Odborná sdělení neobsahují již zemi změny jednotlivých obcí okresu, z kterých by byl vývoj ještě patrnější. Příspěvky totiž byly tvořeny už se záměrem územní vývoj obcí ponechat samostatnému zpracování každého okresu s tím, že jsou zveřejňovány změny v krajových statistických výstředních letech, krajovém časopise, vycházel seriál článků, které se prováděly územním vývojem hranic obcí jednotlivých okresů zobjevují.

Je nepochybné, že sborník příspěvků II. archívniho sympozia Sm kraje se stane cennou pomůckou historiků a vlastivědných pracovníků, především pak mládeže, která jí může bohatě využít pro práci SOČ.

Karel Chobot

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Obsah svazku 40

Josef Bartoň:	K jubileu VSONJ	1
Jan Hanák:	Ke 20 letům VSONJ	3
František Bill:	K 100. výročí mezejní a vlastivědné práce v okrese Nový Jičín	5
Emanuel Grepel:	Pravěké osídlení Novojičínska	8
Emil Příkrýl:	České školství v Bílovci v letech 1919–1938	14
Jan Hanák:	Z obsahu týdeníku „Krajaško“ v letech 1902–1907	18
Leopold Biskup - Adolf Turka:	Z vydávání stavež pamětníků v Bernartčicích	23
Anna Kramoljšová:	Polévky a moučná jídla na Novojičíně	28
Tomáš Benda - František Kravčíček:	K výstavbě materiálu a sociální vybavenosti Nového Jičína na přelomu 19.–20. století	35
Jan Skutil:	Polackého vnučka Marie Červinková-Riegrová o její práci o B. Botzanovi	42
Drahomír Šojtar:	Návraty Františka Lazického	49
Vratislav Janák - Emanuel Grepel - kroužek ČSSA Příbor:	Archeologický výzkum v Příboře-Hájově	52
Vladimír Světlík:	40. výročí Šlechtitelské stanice Hladké Žitovice	56
Marie Sedláčková:	K výskytu vzácných rostlin z okolí Fulneka	58
Zprávy:	40 let skupiny Janáček - K životnímu jubileu Emila Příkrýla. - JUDr. Václav Krejta. - K nedožitému 85letému Karlo Otty. - Životní jubileum Karla Golty. - Frenštátský roddk Robert Parma. - Ohlédnutí za ochotnickým výročím. - Renesanční křitelnice ve Spálově. - Pracovní seminář archeologů v Novém Jičíně. - Ještě k vystěhovalci z Frenštátu do Ameriky. - Výskyt losa. - Rybák bahenní v Moravské bráně	63
Literatura:	Boca Leo, Czech Immigration Passenger Lists, sv. 1.-2. - Halačkovy akademické řeči vydány tiskem. - Dorotha Klumppová - A. J. Bláha, Edga Arnolda Bergmanna. - Janák Robert, Old Bohemian Tombstones, sv. 1.-2. - Svědectví o pravku Příbora (J. Fryč). - II. severomoravské archívni symposium, Opava 1986	72

Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín
Vydává Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně

Svazek 40 vyšel v roce 1957

Rídí redakční rada s předsedou profesorem Janem Hanákem,
členové PhDr. Jaroslava Břichavá, PhDr. Svatomír Cernín, PhDr. Emanuel Grepl,
PhDr. Karel Chobot, PhDr. Jiří Jurak, profesor Ivan Mýděl,
akademický malíř Otakar Zelenka, PhDr. Jaroslav Zezulčík

Odpovědný redaktor ředitel okresního vlastivědného muzea
PhDr. František Schwarz, CSc., výkonný redaktor PhDr. Adolf Turek

Cena 8,- Kčs

Registrována SmKNV v Ostrově RM 37 ze dne 28. června 1967

Vytiskly Moravské tiskářské závody, n. p. Olomouc, závod Ostrava,
průvoz 22 Nový Jičín

Zakázka číslo 76965

Zadní strana obálky:
Forma na cukroví ze Stramberka
Foto A. Kromolíšová 1957
